

बाह्य जाहिराती प्रदर्शित करण्याची मार्गदर्शक तत्त्वे २०२५

बाहय जाहिराती प्रदर्शित करण्याची मार्गदर्शक तत्त्वे २०२५

प्रकाशित:- २७/११/२०२५

टीप:-जाहिरातीची मार्गदर्शक तत्त्वे २०२५ च्या इंग्रजी आवृत्तीचा मराठी मध्ये अनुवाद करण्यात आलेला आहे.

(अनिल काटे)
अनुज्ञापन अधीक्षक (प्र)

(चंदा जाधव)
उप-आयुक्त (विशेष)

किंमत:: २५००/- रुपये + जीएसटी

प्रस्तावना

जाहिरात फलक किऑस्क, ग्लोसाईन इत्यादीद्वारे बाह्य जाहिराती प्रदर्शित करण्याकरीता नवीन जाहिरातीची मार्गदर्शक तत्त्वे २०२५ प्रसिध्द करताना मला अत्यानंद होत आहे. “जाहिरात ही जागतिक समृद्धीची गुरुकिल्ली आहे” असे ज्युलियस क्लीन यांनी सन १९२९ मध्ये म्हटले होते ते बरोबर आहे. भारताच्या एकूण कॉर्पोरेट क्षेत्राच्या ७० % पेक्षा जास्त कॉर्पोरेट क्षेत्र मुंबईमध्ये आहे. म्हणून मुंबई ही देशाची व्यावसायिक राजधानी म्हणून ओळखली जाते.

जाहिरात हा वाणिज्य व्यावसायाचा एक आवश्यक आणि अपरिहार्य भाग आहे. अशा जाहिरातीच्या प्रदर्शनाशी संबंधित तरतुदी मुंबई महानगरपालिका अधिनियम १८८८ च्या कलम ३२८/३२८ अ मध्ये समाविष्ट आणि नियंत्रित केल्या आहेत. विद्यमान जाहिरातीचे मार्गदर्शक तत्त्वे ही १० वर्षांसाठी वैध होती, आणि १० जानेवारी २०१८ रोजी ही मुदत संपलेली आहे. माननीय उच्च न्यायालयाने अलिकडे जनहित याचिका १५५ सन २०११ मध्ये दिनांक ३१.०१.२०१७ रोजी दिलेल्या आदेशानुसार तसेच तदनंतर प्राप्त झालेल्या शासन निर्देशानुसार नवीन जाहिरातीची मार्गदर्शक तत्त्वे तयार करण्याची आवश्यकता भासू लागली म्हणूनच राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय स्तरावर बाह्य जाहिरात क्षेत्राची बदलती परिस्थिती लक्षात घेता, जाहिरातीची नवीन मार्गदर्शक तत्त्वे तयार करणे आवश्यक होते.

सध्याच्या जागतिक परिस्थिती मध्ये भांडवलाची कमतरता आहे म्हणून सर्व जागतिक स्पर्धक व्यापारी भांडवलाच्या हिस्स्यासाठी स्पर्धा करत आहेत, यास्तव गुंतवणुकदारांसाठी मुंबईला अनुकूल वातावरण बनवणे आवश्यक आहे. जागतिक दर्जाची बाह्य साधणे आणि सेवा देणे हे पालिकेचे लक्ष्य आहे. रस्ते सन्मुख जाहिरातीसाठी सुलभ कार्यपध्दती, नियम आणि कायदे ज्यायोगे व्यापारी क्षेत्र अधिक सुकर करण्याचा उद्देश आहे. सुधारीत व्यवसाय प्रक्रिया आणि कार्यपध्दती संधिचे नवीन मार्ग खुले करतात, आणि उदयोजकांमध्ये आत्मविश्वास निर्माण करतात. जाहिरातीच्या वाढत्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी जाहिरात क्षेत्र नियंत्रण मुक्त करताना, अस्तित्वात असलेले नियम आणि धोरणे यांचा समन्वय साधण्यात आला आहे.

कायदेशीर आदेश विचारात घेऊन, बाह्य जाहिरातीचा दर्जा सुधारणे आंतरराष्ट्रीय मानकांच्या बरोबरीने आणणे, शहराचे सौंदर्यीकरण आणि जाहिरात क्षेत्राची व्यावसायिक क्षमता यांच्यात संतुलन राखणे या उद्देश्याने विद्यमान जाहिरातीचे मार्गदर्शक तत्त्वे २०२५ तयार करण्यात आले आहे.

या नवीन जाहिरातीच्या मार्गदर्शक तत्त्वांचे उद्दीष्ट हे जाहिरात फलक, ग्लोसाईन, इमारत बांधकाम जागेवरील जाहिराती, बस थांब्यावरील जाहिराती व उत्सवाच्या काळात प्रदर्शित होणा-या जाहिरातींवर नियंत्रण करणे हे आहे. मॉलवरील डिजिटल जाहिराती, मोठी व्यापारी केंद्र, राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय व्यावसायिक संस्था इत्यादींवर तात्पुरत्या जाहिरातींना प्रदर्शित करण्यासाठी परवानग्या देण्याकडे लक्ष देण्यात आलेले आहे.

नवीन जाहिरातीची मार्गदर्शक तत्त्वे ही यापुर्वीचे मार्गदर्शक तत्त्वे २००८, व यापूर्वी प्रसारित करण्यात आलेली जाहिरातीची सर्व परिपत्रके रद्दबातल करतील.

सही/-

(डॉ विपिन शर्मा)

अति. महानगरपालिका आयुक्त (प.उप)

सही/-

(भुषण गगराणी)

महानगरपालिका आयुक्त

नवीन काय

१. भारताची आर्थिक राजधानी म्हणून मुंबईची व्यावसायिक क्षमता लक्षात घेता या पुर्वीची वेगवेगळ्या विभागासाठी वेगवेगळे आकार ही पध्दत ही कोणत्याही तर्काशिवाय होती म्हणूनच मुंबई शहराची १/२/३ या भागामध्ये केलेली विभागणी काढून टाकण्यात आलेली आहे. ही मार्गदर्शक तत्त्वे जाहिरातदारांना बृहन्मुंबई महानगरपालिका क्षेत्रामध्ये कोणत्याही आकाराचे फलक मार्गदर्शक तत्त्वामध्ये दिलेल्या व्याख्येनुसार लावण्याची परवानगी देते.
२. संरचना स्थैर्यता करिता मानकप्रक्रिया कार्यप्रणाली. (Standard Operation Procedure)
३. परवाना सहा महिन्यांच्या ऐवजी तीन महिन्यांनंतर समाप्त होईल.
४. उच्च दाबाच्या तारांच्या जवळ जाहिरात फलक उभारण्याची परवानगी ही संबंधित वीज वितरण कंपनी यांच्या कडून विनिर्दिष्ट ना-हरकत प्रमाणपत्रास अधिन राहून असेल.
५. डिजीटल जाहिरातींना प्रोत्साहन देणारे धोरण आखण्यात आले आहे. सर्व मॉल्स, मल्टीप्लेक्स, शॉपींग कॉम्प्लेक्स, व्यावसायिक इमारती, पेट्रोल पंप, डिजीटल एलइडी जाहिरातीसाठी अर्ज करू शकतात.
६. जाहिरातदाराला प्रकाशित किंवा डिजीटल जाहिरात फलक लावण्यासाठी पोलिस सह-आयुक्त (वाहतूक) यांचेकडून ना-हरकत प्रमाणपत्र घ्यावे लागेल. पोलिस सह-आयुक्त (वाहतूक) यांचे ना-हरकत प्रमाणपत्र नसल्यास जाहिरातदाराला प्रकाशित फलकासाठी परवानगी दिली जाणार नाही किंवा नुतनीकरण करण्यात येणार नाही.
७. जाहिरातदार / परवानाधारक वारंवार जाहिरात शुल्क न भरण्याचे उल्लंघन करत असल्यास त्याला काळ्या यादीत टाकण्याचे धोरण लागू करण्यात आले आहे.
८. बृहन्मुंबई महानगरपालिका परवाने मंजूर करण्यासाठी आणि नुतनीकरण करण्यासाठी ऑनलाईन सेवा सुरू करण्याच्या प्रगतीपथावर आहे. तदनुसार मार्गदर्शक धोरणामध्ये अधोरेखित केलेल्या छाननीच्या प्रक्रियेमध्ये सोयीस्कर बदल करण्यात येतील.
९. तांत्रिक कारणास्तव परवानगी नाकारण्याबाबत घेतलेल्या निर्णयाचे पुर्नविलोकन सह/ उप-आयुक्त (विशेष) स्तरांवर घेतला जाईल त्यामुळे अपिलामध्ये होणारा विलंब बराच कमी होईल.
१०. बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या जागेवरील जाहिरातींना परवानगी 'ई-निविदा' मागवून देण्यात येईल.
११. नागरी सुविधा पुरवण्याच्या बदल्यात जाहिरातींना परवानगी 'वापरा आणि देखभाल' या तत्त्वावर देण्यात येईल.
१२. मुंबई महानगरपालिकेच्या जागेवर निविदा काढताना यशस्वी बोलीदाराला एक वर्षाच्या जाहिरात शुल्का इतकी बँक हमी द्यावी लागेल.
१३. जाहिरात फलकासाठी विमा हा ५ लाख ते १ कोटी इतका असेल.

अनुक्रमणिका

निर्देशांक.....	(i)
नवीन काय	(ii)
अनुक्रमणिका.....	(iii,iv,v)

भाग-१ सामान्य

१.१ शीर्षक.....	२
१.२ अधिकारक्षेत्र.....	२
१.३ अंमलबजावणीचा दिनांक.....	२
१.४ मागील मार्गदर्शक तत्त्वे आणि परिपत्रक रद्दबातल.....	२
१.५ फलकासाठी परवानग्या आणि अनुपालन.....	२
१.६ धोरण मार्गदर्शक तत्त्वांचे स्पष्टीकरण.....	२
१.७ जाहिरात शुल्क अनुसूची.....	२
१.८ व्याख्या.....	३
१.९ परवानगी आवश्यक असणार नाहीत अशा जाहिरातीचे प्रकार.....	१०
१.१० जाहिरात शुल्क अनुसूची.....	११

भाग-२ व्यावसायिक जागेवरील जाहिरात

२.१ सामान्य निकष.....	१३
२.२ व्यावसायिक जागेवरील जाहिरातीचे प्रकार.....	१४
२.३ व्यावसायिक जागेवर जाहिरात परवान्यांसाठी करावयाच्या अर्जाची कार्यपध्दती .	१४
२.४ व्यावसायिक जागेवर जाहिरात परवान्यांसाठी शुल्क आणि अनामत रक्कम..	१४
२.५ परवानाधारकाची कर्तव्ये आणि जबाबदा-या	१६
२.६ व्यावसायिक जागेवरील संरचनात्मक रेखाचित्र (Structural Design)/जाहिरात फलकाची परवानगी.....	१७
२.७ काचेच्या दर्शनी भागावर जाहिराती प्रदर्शित करण्याबाबतची मार्गदर्शक तत्त्वे...	१७
२.८ पडताळणी.....	१७
२.९ व्यवसाय जागेवर जाहिरात परवान्याचे हस्तांतरण.....	१९
२.१० अपील अर्ज निकालात काढणे.....	२०
२.११ आस्थापने मध्ये उद्योग व्यवसाय, सेवा या व्यतिरिक्त प्रकाशित किंवा अ-प्रकाशित जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी परवानगी देणे.....	२१

भाग -३ तात्पुरत्या जाहिराती

३.१	तात्पुरत्या जाहिरातीसाठी सर्वसाधारण मार्गदर्शक तत्त्वे.....	२३
३.२	तात्पुरत्या जाहिरातीचे प्रकार.....	२३
३.३	तात्पुरत्या जाहिरातीसाठी परवानगी देण्याची कार्यपध्दती.....	२४
३.४	बांधकाम कंपणावर आणि इमारत वेष्टणावर प्रकल्पाशी संबंधित जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठीची मार्गदर्शक तत्त्वे.....	२४
३.५	तात्पुरत्या जाहिराती प्रदर्शित करण्याकरीता जाहिरात शुल्क आणि अनामत रक्कम.....	२५
३.६	परवानाधारकाची कर्तव्ये आणि जबाबदा-या.....	२६
३.७	छाननी.....	२७
३.८	कापडी फलक/ फलक/ झेंडे इत्यादी प्रदर्शित करण्यासाठी परवानगी देणे ..	२८
३.९	कापडी फलक/ फलक/ झेंडे इत्यादी (धार्मिक सण आणि नागरी संदेश) लावण्यास परवानगी देणे.....	३०
३.१०	निवडणूक आचारसंहिते दरम्यान फलकांसाठीची मार्गदर्शक तत्त्वे.....	३०
३.११	प्रायोजकांद्वारे मध्यवर्ती मध्यके, वाहतूक बेटे, उद्याने, सार्वजनिक शौचालये इत्यादींच्या विकास आणि देखभालीसाठी सर्वसाधारण मार्गदर्शक तत्त्वे.....	३०
३.१२	महाराष्ट्र मालमत्तेचे विद्रुपीकरण प्रतिबंधक अधिनियम १९९५.....	३२

भाग-४ व्यावसायिक जागांव्यतिरीक्त इतर टिकाणी जाहिरात फलक प्रदर्शित करण्यासाठी परवानगी.

४.१	जाहिरात परवानगीसाठीची सर्वसाधारण मार्गदर्शक तत्त्वे.....	३५
४.२	जाहिरातीचे प्रकार	३६
४.३	निर्बंध	४८
४.४	अर्जासोबत सादर करावयाची कागदपत्रे.....	५१
४.५	जाहिरात फलक उभारण्यासाठी ना-हरकत प्रमाणपत्र देण्याची मार्गदर्शक तत्त्वे.....	५३
४.६	जाहिरात फलकाच्या परवान्यासाठीचे शुल्क आणि अनामत रक्कम.....	५५
४.७	परवानाधारकाने जाहिरात परवान्याच्या अटी व शर्तीचे उल्लंघन केल्यास सुरक्षा अनामत रक्कम जप्त करण्यासाठीची मार्गदर्शक तत्त्वे	५६
४.८	जाहिरात फलकासाठी केलेल्या अर्जाची छाननी	५६
४.९	जाहिरात फलकांच्या परवान्यांचे हस्तांतरण	५७

४.१०	महसुल हिस्सेदारी	५७
४.११	इतर केंद्रीय / राज्य शासनाच्या जागेवर जाहिरातीचे हक्क प्रदान करण्याकरीता निविदा काढणे	५८
४.१२	परवानाधारक / अभिकरण (एजन्सीच्या) कर्तव्ये आणि जबाबदा-या	५९
४.१३	जाहिरात फलक परवान्याच्या नुतनीकरणाची कार्यपध्दती	६०
४.१४	जाहिरात फलकांच्या संरचनेतील (बांधकामाची) दुरुस्ती आणि परिरक्षण.....	६१
४.१५	महानगरपालिकेच्या जागेवरील/ मालमत्तेवरील जाहिराती	६१
४.१६	अप्रकाशित जाहिरात फलकांना प्रकाशित फलकाद्वारे जाहिरात प्रदर्शित करण्याची मार्गदर्शक तत्त्वे / पध्दती आणि त्या उलट	६२
४.१७	जाहिरात फलक सुधारणा आणि स्थलांतर	६३
४.१८	परवाना मंजूर करणे/ ना-मंजूर करणे याविषयी घेण्यात आलेल्या निर्णयाचे पुनर्विलोकन	६३
४.१९	आदेश/ निर्णय यांच्या विरुद्धची अपिले	६४
४.२०	संरचनेचे संकल्पचित्र (नकाशा) आणि संरचना स्थैर्यता / जाहिरात फलकाची उभारणी करण्याकरीता स्थैर्यता परिक्षण याबाबतची मानक कार्यप्रणाली	६६

भाग-५ जाहिरातदार / एजन्सी यांना काळ्या यादीमध्ये टाकणे

५.१	सर्वसाधारण.....	७६
५.२	चौकशी प्रलंबित असताना परवाना निलंबित करणे.....	७७
५.३	प्राधिकार.....	७७
५.४	प्रक्रिया.....	७७
५.५	अपील प्राधिकारी.....	७८

भाग – १

सामान्य

- १.१ शीर्षक
- १.२ अधिकारक्षेत्र
- १.३ अंमलबजावणीचा दिनांक
- १.४ मागील मार्गदर्शक तत्त्वे आणि परिपत्रक रद्दबातल
- १.५ फलकासाठी परवानग्या आणि अनुपालन
- १.६ धोरण मार्गदर्शक तत्त्वांचे स्पष्टीकरण
- १.७ जाहिरात शुल्क अनुसूची
- १.८ व्याख्या
- १.९ परवानगी आवश्यक असणार नाहीत अशा जाहिरातींचे प्रकार
- १.१० जाहिरात शुल्क अनुसूची

भाग-१

१. सामान्य

१.१ शीर्षक

या मार्गदर्शक तत्त्वांना. "बाह्य जाहिराती प्रदर्शित करण्याची मार्गदर्शक तत्त्वे २०२५" म्हणून संबोधण्यात येईल.

१.२ अधिकारक्षेत्र

मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम ३(१ अ) अन्वये परिभाषित केल्यानुसार ही मार्गदर्शक तत्त्वे संपूर्ण बृहन्मुंबईला लागू असतील.

१.३ अंमलबजावणीचा दिनांक

ही मार्गदर्शक तत्त्वे, पारित करण्याच्या दिनांकापासून अंमलात येतील.

१.४ मागील मार्गदर्शक तत्त्वे आणि परिपत्रक रद्दबातल.

ही मार्गदर्शक तत्त्वे, यापूर्वीची मार्गदर्शक तत्त्वे, आणि त्या बाबतीत निर्गमित केलेली सर्व परिपत्रके रद्दबातल करतील.

१.५ फलकासाठी परवानग्या आणि अनुपालन.

मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम ३२८ आणि ३२८ अ अन्वये दिलेल्या परवानग्या/परवाने, ज्यावर जाहिरात लावण्याची परवानगी दिली आहे ती बांधकामे नियमित किंवा अधिकृत समजू नये.

१.६ धोरण मार्गदर्शक तत्त्वांचे स्पष्टीकरण

जर मार्गदर्शक तत्त्वांचा अर्थ निश्चिती बाबत कोणताही वाद (तंटा) निर्माण झाला तर महानगरपालिका आयुक्त किंवा महानगरपालिका आयुक्तांनी अधिकार प्रदान केलेल्या अधिका-यांचा निर्णय अंतिम आणि बंधनकारक असेल.

१.७ जाहिरात शुल्क अनुसूची

या मार्गदर्शक तत्त्वा मध्ये जाहिरात शुल्क/ अनामत रक्कम या बाबीं करीता दर्शविलेले सुधारीत नियम हे महानगरपालिकेच्या मंजूरी सापेक्ष असतील तोपर्यंत सद्यस्थितीत लागू असल्यानुसार अनुसूची मधील नियम लागू असतील.

१.८ व्याख्या :-

- **कायदा** म्हणजे, मुंबई महानगरपालिका अधिनियम १८८८
- **जाहिरात** म्हणजे, शब्द, अक्षर, मॉडेल, पोस्टर, होर्डिंग बोर्ड, बॅनर, तात्पुरत्या कमानी, प्रकाशित चिन्हे, नाम फलक, दिशादर्शक फलक, आकाशचिन्ह, फलक, डिजिटल, एलईडी, एलसीडी, बॅकलिट बोर्ड, इलेक्ट्रॉनिक डिस्प्ले, लेझर शो इत्यादीद्वारे घोषणा किंवा दिशादर्शन अशा कोणत्याही प्रकारे कोणतेही उपकरण किंवा प्रतिनिधित्व समाविष्ट आहे. जे व्यावसायिक वापरासाठी किंवा प्रसिध्दीसाठी कोणत्याही रस्त्यावरून दृश्यमान असेल.
- **व्यवसाय जागेवरील जाहिरात** म्हणजे, अशी जाहिरात जी अश्या जागेत चालणा-या उदिम किंवा व्यावसायाशी संबंधित प्रदर्शित केलेली जाहिरात.
- **व्यावसायाव्यतिरिक्त इतर जागेवरील जाहिरात** म्हणजे, अशी जाहिरात जी अशा जागेत चालणा-या व्यापार किंवा व्यावसायाशी संबंधित नाही. अशी प्रदर्शित केलेली जाहिरात.
- **वाहनावरील जाहिरात (फिरत्या)** म्हणजे, फिरत्या वाहनावर, साईड पॅनेल, वाहनाच्या पाठीमागे स्टीकर/ फलक या माध्यमाद्वारे चिटकवलेली जाहिरात, जेव्हा वाहन रस्त्यावर धावत असेल तेव्हा दृश्यमान होतील.
- **वाहनावरील जाहिरात (स्थिर)** म्हणजे, एकाच ठिकाणी स्थिर असलेल्या वाहनावर, साईड पॅनेल, वाहनाच्या पाठीमागे स्टीकर / फलक या माध्यमाद्वारे चिटकवलेले तसेच एकेरी, दुहेरी किंवा अधिक संख्येने असलेले जाहिरात फलक. सदर जाहिराती जेव्हा वाहन मोक्याच्या ठिकाणी स्थिर (पार्क) केले असेल अशावेळी रस्त्यावरून दृश्यमान होतील.
- **जाहिरात शुल्क** म्हणजे, अर्जदाराने जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता घेतलेल्या परवानगीकरीता महानगरपालिका अधिनियम कलम ३२८/३२८ (अ) अंतर्गत देय असलेले शुल्क.
- **अभिकरण (एजन्सी)** म्हणजे, वैयक्तिक अर्जदार, नोंदणीकृत धर्मदाय संस्था, पेढी (फर्म), भागीदारी किंवा कंपनी अधिनियम १९५६ अन्वये विधिसंस्थापित असलेली कंपनी.
- **कापडी - फलक (बॅनर)** म्हणजे, कापड किंवा साहित्य ज्यामध्ये सार्वजनिक ठिकाणी प्रदर्शित करण्यासाठी काही जाहिरात किंवा उद्घोषणा किंवा लेखी विषय समाविष्ट असतील.

- **इमारत म्हणजे**, घर, आऊट हाऊस, तबेला, छपरी, झोपडी, टाकी व अशी संरचना मग ती चिरेबंदी असो किंवा विटा, लाकूड, माती, धातू किंवा कोणतेही इतर सामान ह्याने बांधलेली असेल.
- **बस आश्रय स्थाने म्हणजे** बस आश्रय स्थानाच्या संरचनेवर प्रदर्शित केलेली जाहिरात, यामध्ये कॅन्टीलिक्हर, लॉलीपॉप यांचा समावेश नाही.
- **इमारत वेष्टन जाहिरात म्हणजे**, इमारतीच्या बांधकाम किंवा दुरुस्ती अंतर्गत इमारतीच्या मचानावर (स्कॅफोल्डींग) वेष्टनाद्वारे प्रदर्शित केलेली जाहिरात.
- **आयुक्त म्हणजे**, कलम ५४ अंतर्गत केलेले "बृहन्मुंबई महानगरपालिका आयुक्त" आणि त्यात कलम ५४ च्या उपकलम (३) अंतर्गत नियुक्त केलेले "अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त" आणि कायद्याच्या कलम ५९ च्या उपकलम (३) अंतर्गत नियुक्त केलेले "कार्यवाहक आयुक्त" यांचा समावेश आहे.
- **सक्षम प्राधिकारी म्हणजे**, बृहन्मुंबई महानगरपालिका आयुक्त किंवा पालिका आयुक्तांनी रितसर प्राधिकृत केलेला महापालिकेचा कोणताही अधिकारी.
- **महानगरपालिका म्हणजे**, मुंबई महानगरपालिका अधिनियम १८८८ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे.
- **कोरी भित (डेड वॉल) म्हणजे**, ज्या इमारतीमध्ये खिडक्या किंवा कोणतीही इतर खुल्या जागा याद्वारे भंग न झालेली भित.
- **डिजिटल जाहिरात म्हणजे**, डिजिटल पध्दतीने प्रदर्शित करण्यात येणारी प्रकाशित जाहिरात किंवा जाहिरातीचे घटक.
- **दिशा दर्शक फलक म्हणजे**, जमिनीवर किंवा त्यावर उभारलेल्या कोणत्याही संरचनेचा पृष्ठभाग रस्ता, इमारत, उद्यान किंवा कोणत्याही जागेची दिशा दर्शविणा-या कोणत्याही संरचनेचा पॅरापेट/भिंतीच्यावर, खाजगी आणि व्यावसायिक आस्थापनांनी त्यांच्या कार्यालये किंवा व्यावसायिक दुकाने इत्यादींची दिशा दर्शविणारे फलक लावले आहेत.
- **महानगरपालिका उप-आयुक्त म्हणजे**, कलम ५५ अंतर्गत नियुक्त केलेले महानगरपालिका उप-आयुक्त.
- **इलेक्ट्रॉनिक प्रदर्शन म्हणजे**, बांधकामावर बसवलेले इलेक्ट्रॉनिक पध्दतीने प्रदर्शित करण्यात येणारे जाहिरात प्रदर्शन, एलईडी/ एलसीडी / न्युऑन साईन इत्यादी.

- **गॅन्ट्री जाहिरात** म्हणजे, रस्त्याच्या दोन्ही बाजूस उभारलेल्या गॅन्ट्रीवर आणि बहुतकरून रस्त्याच्या कोणत्याही बाजूस असलेल्या धातुच्या पूर्वरचित बध्द स्तंभांच्या भागावर, ज्यावर दिशादर्शक फलक वाहतुकीच्या बाजूकडे तोंड करून व जाहिरातीचा दर्शनी भाग वाहतूकीच्या विरुद्ध बाजूकडे तोंड करून, रस्त्याच्या बाजूला असलेल्या त्या स्तंभांच्या सर्वात वरच्या भागावर असलेली जाहिरात.
- **काचेच्या दर्शनी भागावरील जाहिरात** म्हणजे, कोणत्याही इमारतीच्या / बांधकामाच्या काचेच्या दर्शनी भागावरील लावलेली किंवा चिटकवलेली जाहिरात.
- **ग्लो साईन बॉक्स जाहिरात** म्हणजे, धातूच्या पत्र्याच्या पुढील बाजूस कोणतेही पारदर्शक, अर्धपारदर्शक पडदा बसवून, तिच्या मागील बाजूकडून विद्युत दिव्यांचा उपयोग करून प्रदर्शित केलेली जाहिरात.
- **ग्राफीटी** म्हणजे, कोणत्याही भिंतीवर किंवा पृष्ठभागावर प्रदर्शित केलेले चित्र, भित्तीचित्रे किंवा शिल्पे.
- **भूभाडे** म्हणजे, भोगवटादाराद्वारे कोणत्याही कारणाकरिता वापरण्यात येणा-या जमिनीच्या मालकास इमारतीच्या जमिनीच्या भोगवटादाराद्वारे भाडेपट्ट्याद्वारे अदा करण्यात येणारे भाडे.
- **जाहिरात फलक** म्हणजे, प्रामुख्याने जमिनीवर किंवा भिंतीवर उभारलेले आकाशचिन्ह त्यावर अक्षरे किंवा चित्रे लावली जातात आणि जाहिरातीच्या उद्देशाने किंवा कोणत्याही ठिकाणी, व्यक्तीकडे सार्वजनिक प्रदर्शनांच्या वस्तूकडे लोकांना आकर्षक करण्याच्या उद्देशाने माहिती देण्यासाठी कोणत्याही प्रकारे बाहेर प्रदर्शित केली जातात, आणि त्यात यामध्ये प्रकाशमानता करण्याकरीता दिवा/ दिवे, डिजिटल वापरून जाहिरातीचा समावेश आहे. जे एक किंवा अनेक जाहिराती वेगवेगळ्या रंगामध्ये आणि समक्रमित पध्दतीने प्रदर्शित होतात.
- **प्रकाशित जाहिराती** - ज्या जाहिराती त्यांची दृश्यमानता टिकवून ठेवण्यासाठी कोणत्याही प्रकारे कृत्रिमरित्या प्रकाशित केल्या जातात.
- **किऑस्क** म्हणजे, माहिती प्रदान करण्यासाठी किंवा जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी वापरल्या जाणा-या सार्वजनिक क्षेत्रातील एक लहान रचना . ज्यामध्ये सहसा परस्पर संवादी डिस्प्ले स्क्रीन किंवा स्क्रीन समाविष्ट असतात.

- **जमीन** म्हणजे, जिच्यावर बांधकाम करण्यात येत आहे किंवा करण्यात आले आहे किंवा जी पाण्याने आच्छादलेली आहे अशी जमीन भू - संलग्न वस्तू किंवा भू - संलग्न असलेल्या कोणत्याही वस्तूशी कायमच्या जखडलेल्या वस्तू आणि विधानमंडळ अधिनियमिती अन्वये कोणत्याही जमिनीवर निर्माण करण्यात आलेला अधिकार यांचा समावेश होतो.
- **लेझर जाहिरात** म्हणजे, प्रोजेक्टर वापरून जागा / पडदा यांच्या पृष्ठभागावर करण्यात येणारी जाहिरात.
- **लॉली पॉप** म्हणजे, जमिनीवर उभारलेल्या खांब्याच्या वरील टोकावर लावलेल्या जाहिरात फलकाचा गोलाकार / चौकोनी तुकडा.
- **मालक** म्हणजे, याचा कोणत्याही परिवास्तूच्या संदर्भातील अर्थ, जी व्यक्ती उक्त परिवास्तूचे भाडे घेते ती किंवा जी परिवास्तू भाड्याने दिली असती तर, जिला तिचे भाडे घेण्याचा हक्क असतो ती व्यक्ती असा आहे व त्यामध्ये पुढील व्यक्तींचा समावेश होतो :-

जो मालकाच्या वतीने असे भाडे घेतो तो अभिकर्ता किंवा विश्वस्त.

जो धार्मिक किंवा धर्मदाय प्रयोजनांसाठी असलेल्या कोणत्याही परिवास्तूचे भाडे घेतो किंवा अशी परिवास्तू ज्याच्याकडे सोपवली आहे किंवा तिच्याशी ज्याचा संबंध आहे असा अभिकर्ता किंवा विश्वस्त.

उक्त परिवास्तूचा ताबा घेण्यास किंवा तिचा मालक म्हणून असलेल्या हक्कांचा वापर करण्यास, सक्षम अधिकाराकरिता असलेल्या कोणत्याही मा.न्यायालयाने नेमलेला धारक, समपहर्ता किंवा व्यवस्थापक, सहकारी संस्थांच्या प्रकरणी सदर संस्थेची सर्वसाधारण सभा.

- **परवाना** म्हणजे, कोणतेही आकाशचिन्ह, जाहिरात उभारणे, बसवणे किंवा त्याचे जतन करणे याकरीता महानगरपालिका आयुक्तांची लेखी परवानगी.
- **परिवास्तू** म्हणजे, या संज्ञेत इमारती व कोणत्याही धारणाधिकाराखालील जमिनी यांचा समावेश होतो, मग त्या खुल्या असोत किंवा परिवेष्टित असोत. त्यांच्यावर बांधकाम करण्यात आलेले असो किंवा नसो आणि त्या सार्वजनिक असोत किंवा खाजगी असोत.

- **विहित अर्जाचा नमुना** म्हणजे, आयुक्तांनी विहित केलेला प्रपत्र 'अ' असा संबोधित केलेला नमुना, जो जाहिरात उभारण्याकरीता किंवा प्रदर्शित करण्याकरीता महापालिकेस सादर करावयाच्या परवानगीसाठीचा अर्ज असेल.
- **खाजगी सडक** म्हणजे, जी सार्वजनिक सडक नाही अशी सडक.
- **सार्वजनिक सडक** म्हणजे, जी आतापर्यंत महानगरपालिकेने समतल केलेली आहे किंवा जिच्यावर फरसबंदी केलेली आहे, खडी टाकली आहे, पाणी वाहून जाण्यासाठी पाट काढलेले आहेत, गटारे केलेली आहेत किंवा जिची दुरुस्ती केलेली आहे अशी कोणतीही सडक आणि मुंबई महानगरपालिका अधिनियमाच्या तरतुदीं अन्वये जी सार्वजनिक सडक होते किंवा जी सार्वजनिक सडक म्हणून महानगरपालिकेमध्ये विहित होते अशी कोणतीही सडक.
- **छप्पर** म्हणजे, मंगलोरी कौले, अॅस्बेस्टॉसचे पत्रे / धातूचे पत्रे किंवा कोणत्याही इतर साहित्याचे पत्रे यांचे छप्पर असणारे बांधकाम, तसेच बांधकामावरचे उतरते छप्पर.
- **स्कॅोलर (लेखपट्टक दर्शी) जाहिरात** म्हणजे, जाहिरात प्रदर्शित करणा-या दर्शक पटलावर मुद्रित पट अखंडितपणे आवर्तन पध्दतीने फिरण्यासाठी कळ बसविलेला पेटीच्या आकारातील दर्शक पटल असा आहे.
- **जाहिरात फलकांचे आकार :-**
  - **एका बाजूस असलेली जाहिरात** म्हणजे, अशी जाहिरात संरचनेच्या माध्यमाद्वारे एका बाजूला दिसते जसे कि पृष्ठ, स्क्रीन किंवा भौतिक जागा.
  - **पाटोपाट (२ बाजूस) जाहिरात** म्हणजे, अशा मार्केटींग धोरणाचा संदर्भ जिथे दोन संबंधित किंवा पूरक जाहिराती सलग किंवा एकमेकांच्या जवळ ठेवल्या जातात.
  - **'व्ही' आकार जाहिरात (२ बाजूनी)** म्हणजे, 'व्ही' आकाराच्या संरचनेच्या फलकामध्ये दोन कोनदार पॅनेल असतात जे 'व्ही' आकार तयार करतात. (४५ अंशांपेक्षा जास्त कोन नाही)
  - **'एल' आकाराचे फलक (२ बाजू असलेले)** म्हणजे, रचना – 'एल' आकाराच्या फलकामध्ये दोन लंब पॅनेल असतात. जे 'एल' आकार तयार करतात.

- **तीन बाजू असलेली जाहिरात (त्रिकोणी)** म्हणजे, तीन बाजू आणि तीन शिरोबिंदू (कोपरे) असलेला बहुभुज . समान लांबी आणि रुंदीचे तीन बाजूचे दृश्यमानता असलेला फलक.
- **चौरस दृश्यमानता असलेली जाहिरात (चार बाजू)** म्हणजे, चौरस हा एक भौमितिक आकार आहे ज्याच्या चार बाजूचा फलक समान लांबी आणि रुंदीचा असतो. जिथे सर्व अंतर्गत कोन काटकोन (९० अंश) असतात. त्याची दृश्यमानता चारही बाजूने असते.
- **पंचकोन दृश्यमानता जाहिरात (५ बाजू)** म्हणजे, पंचकोन दृश्यमानता म्हणजे पाच बाजूनी दृश्यमानता असलेला फलक, हे फलक एकसमान लांबी व रुंदीचे असतात.
- **षट्कोनी दृश्यमानता असलेली जाहिरात (सहा बाजू)**
षट्कोन दृश्यमानता असलेली जाहिरात म्हणजे, सहा बाजूस समान लांबी - रुंदी असणारे जाहिरात फलक.
- **शो - केस जाहिरात** म्हणजे, तीन बाजूने बंद केलेली आणि कोणत्याही रस्त्यावरून दिसू शकेल आणि जाहिराती प्रदर्शित करण्यासाठी वापरण्यात येणारी पेटी.
- **पुरस्कर्ता** म्हणजे, पैसे देऊन किंवा कोणत्याही व्यापारी लाभाशिवाय जाहिरात पुरस्कृत करते अशी व्यक्ती.
- **थांबारेषा** म्हणजे, जेथे सिग्नल परस्पराना छेदतात तेथील नाका पार करण्यापूर्वी जेथे वाहतुकीस थांबावे लागते ती रेषा. सर्वसाधारणपणे, ही रेषा झेब्रा क्रॉसिंगला समांतर रंगवलेली भरीव रेषा असते.
- **आकाशचिन्ह** म्हणजे, कोणतीही जमीन, इमारत, इमारतीच्या सभोवतालच्या जागा, गच्ची, प्रकारावर किंवा संरचना यावरील संपूर्णपणे किंवा अंशतः कोणताही खांब, स्तंभ, प्रमाणभूत चौकट किंवा इतर बाबींचा आधार दिलेला किंवा यांस जोडलेला जाहिरातीच्या, घोषणेच्या किंवा निर्देशनाच्या स्वरूपातील कोणताही शब्द, अक्षर, प्रतिमान, चिन्ह, साधन किंवा प्रतिकृती असा असून. असे जे आकाशचिन्ह किंवा ज्याचा कोणताही भाग रस्त्यातील कोणत्याही ठिकाणापासून आकाशात दिसू शकतो ते आकाशचिन्ह, असा आहे व त्यामध्ये असा संपूर्ण खांब, स्तंभ, प्रमाणभूत चौकट किंवा इतर आधार याचा किंवा त्याचा प्रत्येक भागाचा समावेश होतो. 'आकाशचिन्ह' या शब्दप्रयोगात कोणत्याही सडकेवर कोणतीही जाहिरात, घोषणा, किंवा निर्देशन याच्या प्रयोजनासाठी संपूर्णपणे किंवा अंशतः उपयोगात आणलेला कोणताही वायूगोल, हवाई छत्री किंवा तत्सम इतर साधने यांचाही समावेश होतो. परंतु, त्यात पुढील गोष्टींचा समावेश होणार नाही :-

कोणताही ध्वजदंड, स्तंभ, वायुध्वज किंवा वातकुक्कुट, हा कोणत्याही जाहिराती, घोषणा किंवा निर्देशन यांच्या प्रयोजनासाठी संपूर्णपणे किंवा अंशतः योजण्यात किंवा वापरण्यात आला नसेल तर, असा ध्वजदंड, स्तंभ, वायुध्वज किंवा वातकुक्कुट;

एखाद्या रेल्वे कंपनीच्या व्यावसायाशी/कामकाजाशी केवळ संबंधित असलेला व कोणतीही रेल्वे, रेल्वे स्थानक, रेल्वे आवार, फ्लाट किंवा रेल्वे कंपनीच्या मालकीच्या स्थानकाकडे जाणारा पोचमार्ग यांवर किंवा कोणत्याही रस्त्यावर किंवा सार्वजनिक जागेवर पडणार नाही, अशा रीतीने सर्वस्वी रोवलेला, पुर्वोक्तप्रमाणे असलेला कोणताही शब्द, अक्षर, प्रतिमान, चिन्ह, साधन किंवा प्रतिकृती. विकावयाच्या किंवा भाड्याने द्यावयाच्या जमिनीसंबंधी किंवा इमारतीसंबंधी, अशा जमिनीवर किंवा इमारतीवर लावलेली कोणतीही नोटीस.

- **सडक** या संज्ञेत कोणताही महामार्ग आणि ज्यावर लोकांना जाण्यायेण्याचा हक्क असेल किंवा जेथे लोकांस जाता येईल असा किंवा २० वर्षांच्या काळात ज्यावरून लोकांनी निर्वेधपणे ये- जा केलेली असेल किंवा जेथे त्यांना जाता येते असा कोणताही महामार्ग, सेतू, पूल, पारमार्ग, कमान, रस्ता, गल्ली, पायवाट, चौक, प्रांगण, बोळ किंवा मार्ग यांचा समावेश होतो मग ते रहदारीचे असोत किंवा नसोत, आणि जेव्हा कोणत्याही सडकेत पायवाट तसेच वाहनांचा मार्ग असेल तेव्हा या संज्ञेत या दोहोंचाही समावेश होतो.
- **कर** म्हणजे, उत्पन्न, वस्तू, व्यवहार इत्यादींवर सरकारने आकारलेले अंशदान.
- **तात्पुरत्या कमानी** म्हणजे, रस्त्याच्या मध्ये उभारलेली संरचना अशा संरचनेवर जाहिरात प्रदर्शित केली जाते.
- **गच्ची** म्हणजे, घर, इमारत यांचे सपाट छप्पर, असलेल्या बांधीव जागेचा आकाशाच्या दिशेने उघडा असणारा भाग.
- **वाहतूक बेट** म्हणजे, रस्त्यात लोकांना सुरक्षित ऊभे राहता यावे म्हणून तयार केलेला काहीसा ऊंच असा (भरीव व रंगवलेला) भाग म्हणजे रस्ता आणि रहदारी मार्गावरील जागा तसेच, तीव्र कोनानी परस्पर छेदलेल्या रस्त्यामधील जागा किंवा अरुंद पट्टी.
- **वाहतूक बेट टेहळणी मनोरा** म्हणजे, लोकांच्या सुरक्षिततेसाठी आणि सुरळीत वाहतूक होण्याकरीता निर्माण केलेला / वापरावयाचा मनोरा / संरचना.

- वाहन म्हणजे, स्वयंचलित मोटर कार आणि चाक असणारे वाहन, जे सार्वजनिक रस्त्यावर चालवण्यासाठी वापरण्यात येते आणि चालवण्यास सक्षम असते यांचा समावेश होईल.

१.९ परवानगी आवश्यक असणार नाहीत अशा जाहिरातींचे प्रकार:

१. प्रकाशित जाहिराती आणि आकाशचिन्ह वगळून खालील प्रकारच्या जाहिरातींना बृहन्मुंबई महानगरपालिके कडून परवानगीची आवश्यकता असणार नाही. ते जाहिरातींचे प्रकार खालीलप्रमाणे आहेत.

व्यापार, व्यवसाय किंवा व्यावसायाशी संबंधित अशी कोणत्याही प्रकारची जाहिरात अशा क्षेत्राच्या आवारात उभारण्यास परवानगी दिली जाऊ शकते, तथापि यामुळे सदर क्षेत्रातील वायुविजन व प्रकाश व्यवस्था यास अडथळा येणार नाही.

व्यावसायिक परिसरामध्ये चालणा-या व्यापार, व्यवसाय किंवा व्यावसायाशी संबंधित जाहिरात प्रदर्शित केलेली असेल तर परवानगीची आवश्यकता नाही.

कोणत्याही इमारतीमध्ये चालविला जाणारा व्यापार किंवा धंदा यांच्या संबंधातील असेल व ती त्या इमारतीच्या खिडकी मध्ये प्रदर्शित केलेली असेल.

ज्या जमिनीवर किंवा इमारतीवर जाहिरात प्रदर्शित केली आहे त्या जमिनीच्या किंवा इमारतीच्या नावाशी किंवा अशा जमिनीच्या किंवा इमारतीच्या मालकाच्या किंवा भोगवटादाराच्या नावाशी संबंधित आहे.

२. बृहन्मुंबई महानगरपालिका किंवा शासकीय प्राधिकरण यांनी प्रदर्शित केलेल्या प्रकाशित/ अप्रकाशित जाहिराती :-

महानगरपालिका किंवा राज्यशासनाने व्यावसायिक हेतू नसलेली ग्राफिटी, नागरी संदेशांच्या स्वरूपात प्रदर्शित केलेली जाहिरात.

बृहन्मुंबई महानगरपालिका हद्दी मध्ये अटी व शर्तीच्या अधीन राहून पोस्टर्स/ बॅनर्स/ बोर्ड इत्यादी करीता आयुक्तांनी निश्चित केल्यानुसार.

नागरिकांच्या हितासाठी जमिनीवर किंवा इमारतीवर उभारण्यात येणारे नागरी संदेश, सूचना फलक, नाव फलक यासाठी महानगरपालिकेची परवानगी घेण्याची आवश्यकता नाही.

नागरिकांच्या हितासाठी नागरिक संदेश, दिशादर्शक फलक इत्यादी प्रदर्शित करण्यासाठी बृहन्मुंबई महानगरपालिका जमीन, इमारती, रस्ते आणि इतर मालमत्तांवर उभारलेले फलक / जाहिरात फलक इत्यादींना परवानगी घेण्याची आवश्यकता नाही, अशा प्रकरणामध्ये दोन जाहिरात फलकामधील अंतराचे निकष लागू होणार नाहीत.

१.१० जाहिरात शुल्क अनुसूची

या मार्गदर्शक तत्त्वा मध्ये जाहिरात शुल्क/ अनामत रक्कम या बाबीं करीता दर्शविलेले सुधारीत नियम हे महानगरपालिकेच्या मंजूरी सापेक्ष असतील तोपर्यंत सद्यस्थितीत लागू असल्यानुसार अनुसूची मधील नियम लागू असतील.

भाग – २

व्यावसायिक जागेवरील जाहिरात

- २.१ सामान्य निकष
- २.२ व्यावसायिक जागेवरील जाहिरातीचे प्रकार
- २.३ व्यावसायिक जागेवर जाहिरात परवान्यांसाठी करावयाच्या अर्जाची कार्यपध्दती
- २.४ व्यावसायिक जागेवर जाहिरात परवान्यांसाठी शुल्क आणि अनामत रक्कम
- २.५ परवानाधारकाची कर्तव्ये आणि जबाबदा-या
- २.६ व्यावसायिक जागेवरील संरचनात्मक रेखाचित्र (Structural Design) / जाहिरात फलकाची परवानगी
- २.७ काचेच्या दर्शनी भागावर जाहिराती प्रदर्शित करण्याबाबतची मार्गदर्शक तत्त्वे
- २.८ पडताळणी
- २.९ व्यवसाय जागेवर जाहिरात परवान्याचे हस्तांतरण
- २.१० अपील अर्ज निकालात काढणे
- २.११ आस्थापने मध्ये उद्योग व्यवसाय, सेवा या व्यतिरिक्त प्रकाशित किंवा अ-प्रकाशित जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी परवानगी देणे

भाग - २

२. व्यावसायिक जागेवरील जाहिरात

२.१ व्यावसायिक जागेवर परवानगी देण्यासाठी सर्वसाधारण मार्गदर्शक तत्त्वे त्याप्रमाणे व्यावसायाशी संबंधित जाहिराती तसेच अन्य वाणिज्यिक जाहिराती व्यवसायाच्या आवारात प्रदर्शित करता येतील.

- अ) सक्षम प्राधिका-यांकडील लेखी परवानगी शिवाय कोणतेही अभिकरण (एजन्सी), ग्लोसाईन, प्रकाशित नामफलक, इलेक्ट्रॉनिक प्रदर्शने, डिजिटल जाहिरात, ब्लॅकलिट जाहिराती किंवा कोणत्याही प्रकारची प्रकाशित चिन्हे व इतर व्यावसायिक जाहिराती, दुकाने, शोरूम, कार्यालय, पेट्रोल पंप, सिनेमागृह, मॉल्स, वाणिज्य संस्था / इमारती यासारख्या व्यावसायिक जागांवर आणि कोणत्याही जमीन, भितीवर आणि जागेच्या कोणत्याही मजल्यावर आकाशचिन्ह अशी जाहिरात उभारणार नाही, प्रदर्शित करणार नाही, लावणार नाही किंवा ठेवणार नाही.
- ब) परवानगी मंजूर करण्यासाठीची मार्गदर्शक तत्त्वे या भागामध्ये सविस्तर वर्णन केल्याप्रमाणे असतील. सक्षम प्राधिका-यांच्या लेखी परवानगी खेरीज जाहिरात / आकाशचिन्ह किंवा जाहिरात प्रदर्शित केल्यास आणि या मार्गदर्शक तत्त्वांचे उल्लंघन केल्यास, ते अभिकरण (एजन्सी) मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ मधील कलम ३२८/३२८ अ सह ४७१ मधील तरतुदीनुसार शिक्षेस पात्र होईल.
- क) जर असा गुन्हा सातत्याने होत राहिला तर अशा एजन्सीवर किंवा जाहिरात प्रदर्शित करणा-यांवर त्यांच्या जोखिमेवर, खर्चाने किंवा परिणामाने जाहिरात फलक काढून टाकण्याची कारवाई करण्यात येईल.
- ड) व्यावसायिक जागेवर लावण्यास परवानगी असलेला जाहिरात फलक, जेथे आस्थापना अस्तित्वात आहे त्या इमारत रेषेच्या पलिकडे (म्हणजे इमारतीच्या बांधकाम जोत्याच्या पलिकडे) त्याचप्रमाणे लगतच्या आस्थापनांच्या जागेवर प्रक्षेपित करता येणार नाही.
- ई) सक्षम प्राधिका-यांच्या लेखी परवानगी नंतर व्यावसायिक जागा ही मालकीची किंवा भाड्याची / भाडेपट्टा करारनाम्याने असलेली जागा असेल, ज्यावर एजन्सी, व्यापार, व्यवसाय, आस्थापनेमध्ये देण्यात येणा-या सेवा यांच्याशी संबंधित जाहिराती, उभारु/ प्रदर्शित करु/ठेवू शकते.

२.२ व्यावसायिक जागेवरील जाहिरातीचे प्रकार:

- अ) आकाशचिन्ह
- ब) जाहिरात फलक (नाव/दिशा दर्शक/स्टॅन्डी/प्रतीक चिन्ह/क्रॉलर (लेखपट्टीका))
इत्यादी
- क) मॉलवरील/मॉलमधील तसेच धावत्या/स्थिर आणि फिरत्या वाहनावरील जाहिरात/डिजिटल जाहिरात (एलईडी/एलसीडी/संगणिकृत रंगीत/बहुरंगाच्या/रेखाचित्रीय प्रदर्शित जाहिरातीसह)
- ड) प्रकाशित फलक (ग्लो साईन)
- ई) शो-केस जाहिरात म्हणजे तीन बाजूने बंद केलेली आणि कोणत्याही रस्त्यावरून दिसू शकेल आणि जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी वापरण्यात येणारी पेटी. (प्रकाशित)
- फ) लेझर प्रोजेक्टरद्वारे दाखविण्यात येणारी जाहिरात. (केवळ विशिष्ट बाबींसाठी)
- ग) बांधकाम कंपनीवर ग्लोसाईन फलक/एलईडी इत्यादींद्वारे जाहिरात (प्रकल्प स्थळाच्या नावाव्यतिरिक्त जाहिरात प्रदर्शित केल्यास ती व्यावसायिक जाहिरात मानली जाईल व त्यानुसार जाहिरात शुक्ल आकारले जाईल).

२.३ व्यावसायिक जागेवर जाहिरात परवान्यांसाठी करावयाच्या अर्जाची कार्यपध्दती:

- अ) अर्जदार/ अभिकरणाला (एजन्सीला) 'प्रपत्र-अ' सोबत जोडलेल्या विहित नमुन्यामध्ये, परवानगी मिळविण्यासाठी बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या ज्या विभागाच्या कार्यक्षेत्रामध्ये, जाहिरात प्रदर्शित करण्याचे प्रस्ताविलेले असेल त्या विभागात अर्ज करावा लागेल.
- ब) अर्जदार/ अभिकरण (एजन्सी) लागू असणारे छाननी शुल्क भरेल.
- क) अर्जदार/ अभिकरण (एजन्सी) परवानगी मंजूर करतेवेळी अर्जासह स्वतः साक्षांकित केलेले दस्तऐवज सादर करेल तथापि, बृहन्मुंबई महानगरपालिका मागणी करेल तेव्हा मूळ कागदपत्रे तपासणीसाठी सादर करेल.

२.४ व्यावसायिक जागेवर जाहिरात परवान्यांसाठी शुल्क आणि अनामत रक्कम:

- अ) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने नविन परवानगी मंजूर केल्यानंतर अभिकरणाला (एजन्सी) / अर्जदाराला त्याबाबत मागणी पत्र प्राप्त झाल्याच्या दिनांकापासून १० दिवसांच्या कालावधीमध्ये अभिकरण/ अर्जदार शुल्क अधिदान करेल.
- ब) जर अभिकरण (एजन्सी) / अर्जदाराने वरील (अ) मध्ये नमुद केल्याप्रमाणे शुल्क अधिदान केले नाही, तर १० दिवसांच्या कालावधी नंतर होणा-या विलंबाकरीता प्रमाणशीर मासिक जाहिरात शुल्कावर "विलंब आकार" आकारण्यात येईल.

- क) जर अर्जदार / अभिकरण (एजन्सीने) अर्ज सादर केल्यापासून ९० दिवसांच्या कालावधीमध्ये शुल्क अधिदान केले नाही तर, सदर अर्जदार/ एजन्सीने मंजूरीसाठी केलेला अर्ज रद्दबातल म्हणून समजण्यात येईल आणि मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या तरतुदीप्रमाणे कारवाई सुरु करण्यात येईल.
- ड) परवानगी मंजूर केल्यानंतर अर्जदार / अभिकरण १ वर्षाचे आगाऊ जाहिरात शुल्क भरेल. तसेच, तो परवानगी / परवान्याच्या अटी आणि शर्तीची विश्वासाहतेने पुर्तता करणेकरीता, एक महिन्याच्या जाहिरात शुल्का एवढी रक्कम सुरक्षा अनामत म्हणून भरेल.
- ई) जर कोणत्याही अटी आणि शर्तीचा भंग केल्यामुळे, अनामत रक्कम जप्त केली तर अनामत रकमेमध्ये नव्याने येणारी तूट बृहन्मुंबई महानगरपालिकेचे मागणीपत्र प्राप्त झाल्यापासून ३० दिवसांमध्ये भरावी लागेल.
- फ) परवान्याचे नुतनीकरण समाप्ती तारखेच्यापूर्वी करणे ही परवानाधारकाची जबाबदारी असेल. जर समाप्तीच्या तारखेपूर्वी परवान्याचे नुतनीकरण करण्यात आले नाही तर, प्रमाणशीर मासिक जाहिरात शुल्काच्या २५ % एवढा "विलंब आकार" विलंबाच्या प्रत्येक महिन्यासाठी आकारण्यात येईल. जर तीन महिन्यांच्या कालावधीमध्ये सदर शुल्क अदा करण्यात आले नाही तर परवाना समाप्त होईल आणि जाहिरात शुल्काची थकबाकी महानगरपालिकेकडे असलेल्या सुरक्षा अनामत रकमेतून जप्त करून समायोजित करण्यात येईल. तसेच, मुंबई महानगरपालिका अधिनियम १८८८ मधील तरतुदीनुसार कारवाई सुरु करण्यात येईल.
- ग) जर अभिकरणाचा (एजन्सी) वरील (फ) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे समाप्त झालेला / रद्द झालेला परवाना पुनर्स्थापित करण्याचा उद्देश असेल तर, परवाना समाप्त झाल्याच्या तारखेपासून जाहिरात शुल्काचे अधिदान तसेच जेवढ्या महिन्याचा विलंब झालेला असेल तेवढ्या महिन्याचा प्रमाणशीर मासिक जाहिरात शुल्क विलंब आकारासह अधिदान करेल व एक महिन्याच्या जाहिरात शुल्काएवढी सुरक्षा अनामत रक्कम, अशा सर्व, रक्कमांचे अधिदान झाल्यानंतर तो परवाना पुनर्स्थापित होऊ शकेल.
- ह) सक्षम प्राधिका-याच्या लेखी परवानगी खेरीज कोणत्याही अभिकरणाने (एजन्सीने) एखादी जाहिरात प्रदर्शित केल्याचे आढळून आले आणि तदनंतर जर ती अभिकरण (एजन्सीने) परवानगी घेण्यास पुढे आली तर वरील (ड) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे असणारे शुल्क त्याचबरोबर एक वर्षाच्या जाहिरात शुल्का एवढी रक्कम 'नियमितीकरण आकार' म्हणून वसूल करण्यात येईल. (ज्या दिवशी जाहिरात प्रदर्शित केल्याचे प्रथम आढळून आले असेल, त्या तारखेपासून / जाहिरात फलक प्रत्यक्ष प्रदर्शित केलेला असेल त्या तारखेपासून परवाना मंजूर करण्यात येईल).

या मार्गदर्शक तत्त्वा मध्ये जाहिरात शुल्क/ अनामत रक्कम या बाबीं करीता दर्शविलेले सुधारीत नियम हे महानगरपालिकेच्या मंजूरी सापेक्ष असतील तोपर्यंत सद्यस्थितीत लागू असल्यानुसार अनुसूची मधील नियम लागू असतील.

२.५ परवानाधारकाची कर्तव्ये आणि जबाबदा-या :-

अ) सौंदर्यात्मक डिझाइन:-

परवानाधारकाने जाहिरात फलकाची उभारणी व मांडणी आखलेल्या चौकटीत सौंदर्यपूर्ण संकल्पीत केलेली असावी, तसेच सदर फलक सर्वकाळ योग्यरित्या परिरक्षित केले जाईल याची खात्री करणे बंधनकारक राहिल.

ब) क्षेत्राची स्वरूप आणि वैशिष्ट्ये:-

जाहिरात उभारताना सदर क्षेत्राची वैशिष्ट्ये आणि स्वरूप यांचा विचार करणे आवश्यक राहिल. निवासी क्षेत्रामध्ये जाहिराती या व्यावसायिक जागेपुरत्या मर्यादित असतील, आणि शक्य तितक्या कमी प्रमाणात प्रदर्शित केलेल्या असाव्यात.

क) इमारतीचे स्वरूप आणि वैशिष्ट्ये :-

इमारतीवर लावलेल्या जाहिराती या इमारतीचे परिमाण, प्रमाण, कालावधी, वास्तुशास्त्रीय सौंदर्य आणि इमारतीचा वापर यांच्याशी मिळत्या-जुळत्या असतील. तसेच, इमारतीच्या वैशिष्ट्यास/स्वरूपास कोणत्याही प्रकारे हानी पोहचवणार नाही किंवा वास्तुशास्त्रीय वैशिष्ट्यांना बाधा आणणार नाही. प्रकाशित जाहिरात जर इमारतीस हानीकारक वाटत असेल किंवा इमारतीचे विशिष्ट हित कमी करत असेल तर त्यास प्रतिबंध राहिल.

ड) वारसासंपदा आणि मांडणी :-

वारसाप्राप्त संपदा असणा-या इमारतीवर जाहिराती लावण्याचे निश्चित केले असेल तेव्हा वारसाप्राप्त संपत्ती समितीकडून (Heritage Committee) परवानगी घेणे आवश्यक असेल. जर जाहिराती वारसाप्राप्त संपदेच्या मांडणीस हानी पोचवत असतील तर त्यास प्रतिबंध राहिल. वारसाप्राप्त संपदा इमारतीवर जाहिराती लावण्याच्या असतील आणि जरी त्याकरीता जाहिरात परवाना आवश्यक नसेल तरीही त्यासाठी वारसाप्राप्त संपत्ती समितीची (Heritage Committee) संमती आवश्यकता असेल आणि ती रेखाचित्रीत करून इमारतीला लावण्यात येईल. वारसाप्राप्त संपत्ती क्षेत्रामध्ये ज्या जाहिरातींमुळे अशा संरक्षित क्षेत्राची वैशिष्ट्ये किंवा स्वरूप याचे जतन होण्यास बाधा येते अशा जाहिरातींना महानगरपालिका प्रतिबंध करील.

ई) परवानाधारक असे सुनिश्चित करेल की, (भारतीय दंडसंहिता २०२४ मध्ये व्याख्या केल्याप्रमाणे) अश्लील स्वरूपाच्या जाहिराती, आक्षेपार्ह किंवा इतर कोणत्याही आक्षेपार्ह संदेशाच्या किंवा मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ मधील कलम ३२८/३२८अ तरतूदींचा भंग करणा-या जाहिराती प्रदर्शित करणार नाही.

- फ) परवानाधारक परवानगी पत्रामध्ये विनिर्दिष्ट सर्व अटी आणि शर्तीचे पालन करतील.
- ग) जर कोणताही अपघात झाला तर जाहिरातदार हा त्या विरुद्धच्या सर्व कारवाया/खटले/दावे/नुकसान भरपाई (हानी) आणि कोणत्याही स्वरूपाची मागणी याकरीता पूर्णतः जबाबदार असेल.
- ह) शासनाने वेळोवेळी बंदी घातलेल्या जाहिराती प्रदर्शित करण्यात येणार नाहीत.

२.६ व्यावसायिक जागेवरील संरचनात्मक रेखाचित्र (Structural Design)/जाहिरात फलकाची उभारणी.

- अ) जर अभिकरण (एजन्सी)/अर्जदाराला ३०० चौ. फूटापेक्षा जास्त आकाराचा जाहिरात फलक उभारण्याचा, प्रदर्शित करण्याचा, लावण्याचा, ठेवण्याचा उद्देश असेल किंवा आकाशचिन्हांच्या बाबतीत ते १०० चौ. फूटापेक्षा जास्त आकारमानाचे असेल तर अभिकरण (एजन्सी)/ अर्जदार अर्जासह बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या नोंदणीकृत संरचनात्मक अभियंत्याचा सविस्तर संरचनात्मक स्थिरता अहवाल (Structural Stability Report) सक्षम प्राधिका-याकडे सादर करणे बंधनकारक राहिल.
- ब) नामफलक हा केवळ व्यावसायिक जागेपुरता मर्यादित असेल.

२.७ काचेच्या दर्शनी भागावर जाहिराती प्रदर्शित करण्याबाबतची मार्गदर्शक तत्त्वे.

- अ) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या इमारत प्रस्ताव खात्याकडून मंजूर करण्यात आलेल्या नकाशाप्रमाणे रितसर मंजूर केलेल्या व्यावसायिक जागेवरील काचेच्या दर्शनी भागावरील जाहिरातीस परवानगी देता येईल.
- ब) काचेच्या दर्शनी भागात वरील जाहिरातीस, काचेच्या दर्शनीभागाच्या ५० % आकारमाना एवढी परवानगी देता येईल. याकरीता मुख्य अग्निशामक अधिकारी यांचे ना-हरकत प्रमाणपत्र देणे आवश्यक राहिल.

२.८ पडताळणी

- अ) जाहिरातदार / अभिकरण (एजन्सी) संबंधित विभागात आवश्यक कागदपत्रांसह विहित नमुन्यातील प्रपत्र 'अ' मध्ये परवानगीसाठी अर्ज करतील आणि लागू असल्यास प्रक्रिया शुल्क भरावे लागेल.

- ब) २०० चौरस फूट आकाराच्या जाहिरात फलकांच्या प्रदर्शनासाठी परवानगी मंजूर करण्यासाठी.
- २०० चौरस फूट आकाराच्या जाहिरात फलकाच्या परवानगीसाठी अर्ज प्राप्त झाल्यानंतर, वरिष्ठ निरीक्षक (अनुज्ञापन) संबंधित निरीक्षकाला अग्रेषित करतील.
  - संबंधित निरीक्षकाने स्थळ निरीक्षण करून प्रचलित मार्गदर्शक तत्त्वांनुसार प्राप्त झालेल्या प्रस्तावाची काटेकोरपणे तपासणी करतील आणि वरिष्ठ निरीक्षक (अनुज्ञापन) यांना सकारात्मक किंवा नकारात्मक शिफारशीसह निर्धारित कालावधीत मंजूरीसाठी सादर करतील.
  - अर्ज प्राप्त झाल्यानंतर, वरिष्ठ निरीक्षक (अनुज्ञापन) निर्धारित कालावधीत परवानगी देतील किंवा नाकारतील.
- क) २०० चौरस फूटांपेक्षा जास्त ते ४०० चौरस फूट आकाराच्या जाहिरात फलकांच्या प्रदर्शनासाठी परवानगी मंजूर करण्यासाठी.
- २०० चौरस फूटांपेक्षा जास्त आकाराचे जाहिरात फलक लावण्यासाठी परवानगी मिळावी यासाठी अर्ज प्राप्त झाल्यानंतर, वरिष्ठ निरीक्षक (अनुज्ञापन) हे संबंधित निरीक्षकांना असा अर्ज अग्रेषित करतील.
  - संबंधित निरीक्षकाने स्थळ निरीक्षण करून प्रचलित मार्गदर्शक तत्त्वांनुसार प्राप्त झालेल्या प्रस्तावाची काटेकोरपणे तपासणी करतील आणि विहित कालावधीत वरिष्ठ निरीक्षक (अनुज्ञापन) यांना सादर करतील.
  - वरिष्ठ निरीक्षक (अनुज्ञापन) हे विहित कालावधीत ते विभागीय सहाय्यक आयुक्तांना सकारात्मक किंवा नकारात्मक शिफारशीसह सादर करतील.
  - अर्ज प्राप्त झाल्यानंतर विभागीय सहाय्यक आयुक्त हे निर्धारित कालावधीत परवानगी देतील किंवा नाकारतील.
  - २०० चौरस फूट ते ४०० चौरस फूट आकाराच्या अनेक फलकांना परवानगी देण्यासाठी, विभागीय सहाय्यक आयुक्त हे उप-आयुक्त (विशेष) यांना शिफारशीसह अनुक्रमांक (i), (ii) आणि (iii) मधील वरीलप्रमाणे दिलेल्या प्रक्रियेनुसार सादर करतील.

ड) ४०० चौरस फुटांपेक्षा जास्त आकाराचे जाहिरात फलक आणि ४०० चौरस फुटांपेक्षा जास्त आकाराचे अनेक फलकांसह प्रदर्शित करण्यासाठी परवानगी मंजूर करण्यासाठी.

- i. ४०० चौरस फुटांपेक्षा जास्त आकाराचे जाहिरात फलक आणि ४०० फुटांपेक्षा जास्त आकाराचे अनेक फलक लावण्यासाठी परवानगी मिळावी यासाठी अर्ज प्राप्त झाल्यानंतर, असा अर्ज वरिष्ठ निरीक्षक (अनुज्ञापन) हे संबंधित निरीक्षकांना अग्रेषित करतील.
- ii. संबंधित निरीक्षकाने स्थळ निरीक्षण करून प्रचलित धोरण मार्गदर्शक तत्वांनुसार प्राप्त झालेल्या प्रस्तावाची काटेकोरपणे तपासणी करतील आणि निर्धारित कालावधीत सादर करतील.
- iii. विभागीय वरिष्ठ निरीक्षक (अनुज्ञापन) हे विहित कालावधीत संबंधित विभागीय सहाय्यक आयुक्तांना सकारात्मक किंवा नकारात्मक शिफारसीसह पाठवतील.
- iv. विभागीय सहाय्यक आयुक्त ते अनुज्ञापन अधीक्षकांकडे पाठवतील.
- v. अनुज्ञापन अधीक्षक हे मंजूरीसाठी उप-आयुक्त (अनुज्ञापन खात्याचा कार्यभार असलेले) यांच्याकडे पाठवतील.
- vi. अर्ज प्राप्त झाल्यानंतर उप-आयुक्त (अनुज्ञापन खात्याचा कार्यभार असलेले) निर्धारित कालावधीत परवानगी देतील किंवा नाकारतील.

ई) अर्ज नाकारल्यास, सक्षम अधिकारी लेखी कारण नोंदवून परवाना/परवानगी नाकारतील.

२.९ ब्यवसाय जागेवरील जाहिरात परवान्याचे हस्तांतरण.

जाहिरात परवाना सक्षम प्राधिका-यांच्या आगाऊ परवानगीने आणि बृहन्मुंबई महानगरपालिकेद्वारे वेळोवेळी विहित केल्या प्रमाणे हस्तांतरित शुल्काचे अधीदान केल्यावर खालील बाबी सादर करण्यास अधिन राहून हस्तांतरित करता येईल:

- अ) परवाना धारकांकडील आणि जमिनीची मालकी असणारा प्राधिकारी / सहकारी संस्था यांच्याकडील लेखी संमती.

- ब) जर कायदेशीर वारसाला परवान्याचे हस्तांतरण करायचे असेल तर मूळ परवाना धारकाच्या मृत्यूचे प्रमाणपत्र, कायदेशीर वारसा असल्याचा पुरावा आणि सर्व इतर दावे/ वादविवाद तंटे यापासून पालिका आयुक्तांना मुक्त करणारे इतर कायदेशीर वारसांकडील क्षतीपूर्ती बंधपत्र.
- क) जर विक्रीमार्फत हस्तांतरण असेल तर विक्री संबंधीचा दस्तऐवज आणि सर्व दावे आणि वादविवाद, तंटे यापासून महापालिकेस मुक्त करणारे खरेदीदारांकडील क्षतीपूर्ती बंधपत्र.
- ड) परवानाधारक १ महिन्याच्या जाहिरात शुल्का एवढे हस्तांतरण शुल्क भरतील.
- ई) जर कंपनी / भागीदारी / एलएलपी (मर्यादित दायित्व भागीदारी) यांच्या घटनेमधील बदल असेल तर क्षतीपूर्ती बंधपत्र आणि ठराव किंवा करारनामा यांसारखे दस्तऐवज.

२.१० अपील अर्ज निकालात काढणे

व्यावसायिक जागेवर जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठीचा परवाना मंजूर करणे / फेटाळून लावणे / रद्द करणे याबाबत घेतलेल्या निर्णयासाठीच्या अपील अर्जाची व्यवस्था खालीलप्रमाणे करण्यात येईल :-

- अ) जर विभागाचे वरिष्ठ निरीक्षक (अनुज्ञापन) यांनी अर्ज नामंजूर केलेला असेल किंवा मंजूर केलेला परवाना रद्दबातल/ रद्द केलेला असेल तर विभागाचे सहाय्यक आयुक्त हे अपिलीय अधिकारी असतील.
- ब) विभागीय सहाय्यक आयुक्तांनी परवानगी मंजूर करण्यासाठीचा अर्ज नामंजूर केलेला असेल किंवा परवाना रद्दबातल/ रद्द केलेला असेल तर सह / उप-आयुक्त (अनुज्ञापन खात्याचा कार्यभार असलेले) हे अपिलीय अधिकारी असतील.
- क) प्राधिकारा-यांने अर्ज नाकारल्यामुळे किंवा मंजूर केलेला परवाना रद्द करण्याच्या आदेशा विरुद्ध परवानाच्या रद्द करण्याच्या तारखेपासून ३० दिवसांमध्ये लागू असणा-या अपील शुल्कासह दाखल करता येईल. त्याची प्रत अपिलीय अधिकारी यांच्याकडे देतील.
- ड) अपिलीय प्राधिकारी, सर्व साधारण परिस्थितीमध्ये, शक्य असेल तितक्या लवकर अपील दाखल केल्याच्या तारखेपासून दोन महिन्यांमध्ये अपील निकालात काढतील.

२.११ आस्थापनेमध्ये उद्योग, व्यवसाय, सेवा याव्यतिरिक्त असलेली प्रकाशित किंवा अ-प्रकाशित जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी परवानगी देणे.

अ) (हे केवळ बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने मंजूर केलेल्या अपंग (दिव्यांग) पीसीओ स्टॉल साठी लागू असेल)

- अ) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने मंजूर केलेल्या अपंग (दिव्यांग) पीसीओ स्टॉल साठी ही परवानगी अनुज्ञेय आहे.
- ब) परवानगी मंजूर करण्याची कार्यपध्दती आणि इतर कार्यपध्दती ह्या वरील भाग-२ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे लागू आहेत. अशा प्रकारची परवानगी अपंग व्यक्ती संचलित स्टॉल व्यतिरिक्त / जागांसाठी मंजूर करण्यात येणार नाही.
- क) जाहिरात फलकाचा आकार हा एकूण २४ चौ. फुट, अपंग व्यक्ती संचलित स्टॉलच्या आकारापर्यंत मर्यादीत असेल. अपंग संचलित स्टॉलच्या छतावर कोणतीही जाहिरात प्रदर्शित करण्यास परवानगी दिली जाणार नाही.

ब) व्यावसायिक जागेवर वाणिज्य विषयी जाहिरात:-

- अ) व्यावसायिक जागेवर वाणिज्य विषयी जाहिरात, जी व्यापार उद्योग, व्यवसाय/ सेवा यांच्याशी संबंधित नसेल अशा जाहिरातींना परवानगी, ही कमाल रुंदी आणि उंची दहा फूट x दहा फूट क्षेत्रीय x उभ्या

टीप:- जर जाहिरात माध्यम व्यावसायाच्या परिसरातील मोकळ्या जागेत उभारली असेल, तर मार्गदर्शक तत्त्वे आणि प्रक्रिया फलकाप्रमाणेच असतील.

त्याच परिसरात दिल्या जाणा-या व्यापार व्यवसाय / सेवेशी संबंधित नसलेल्या व्यावसायाच्या जागेवर अशा प्रकारच्या व्यावसायिक जाहिराती कोणत्याही स्टॉल, झोपड्या, दुकान, परिसर, इमारती इत्यादींच्या छतावर लावण्यास परवानगी नाही.

भाग – ३

तात्पुरत्या जाहिराती

- ३.१ तात्पुरत्या जाहिरातीसाठी सर्वसाधारण मार्गदर्शक तत्त्वे.
- ३.२ तात्पुरत्या जाहिरातीचे प्रकार.
- ३.३ तात्पुरत्या जाहिरातीसाठी परवानगी देण्याची कार्यपध्दती.
- ३.४ बांधकाम कूपणावर आणि इमारत वेष्टणावर प्रकल्पाशी संबंधित जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठीची मार्गदर्शक तत्त्वे.
- ३.५ तात्पुरत्या जाहिराती प्रदर्शित करण्याकरीता जाहिरात शुल्क आणि अनामत रक्कम.
- ३.६ परवानाधारकाची कर्तव्ये आणि जबाबदा-या.
- ३.७ छाननी.
- ३.८ कापडी फलक/ फलक/ झेंडे इत्यादी प्रदर्शित करण्यासाठी परवानगी देणे.
- ३.९ कापडी फलक/ फलक/ झेंडे इत्यादी (धार्मिक सण आणि नागरी संदेश) लावण्यास परवानगी देणे.
- ३.१० निवडणूक आचारसंहिते दरम्यान फलकासाठीची मार्गदर्शक तत्त्वे.
- ३.११ प्रायोजकांद्वारे मध्यवर्ती मध्यके, वाहतूक बेटे, उद्याने, सार्वजनिक शौचालये इत्यादींच्या विकास आणि देखभालीसाठी सर्वसाधारण मार्गदर्शक तत्त्वे.
- ३.१२ महाराष्ट्र मालमत्तेचे विद्रूपीकरण प्रतिबंधक अधिनियम १९९५.

भाग - ३

तात्पुरत्या जाहिराती

३.१ तात्पुरत्या जाहिरातीसाठी सर्वसाधारण मार्गदर्शक तत्त्वे.

- अ) सक्षम प्राधिका-यांच्या लेखी परवानगी खेरीज कोणतेही अभिकरण (एजन्सी), बांधकाम चालू असलेल्या इमारतीवर / इमारत वेष्टणावर, दुरुस्ती चालू असलेल्या इमारतीवर बॅनर, फलक, झेंडा, आणि दिशादर्शक फलक उभारणार नाही, प्रदर्शित करणार नाही, लावणार नाही किंवा ठेवणार नाही.
- ब) तात्पुरत्या जाहिराती प्रदर्शित करण्यासाठी परवानगी करीता विहित नमुन्यातील अर्ज प्रपत्र 'अ' नुसार प्रक्रिया शुल्कासह केला जाईल. एकापेक्षा अधिक विभागामध्ये जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी परवानगी करीता त्यांचे प्रशासकीय कार्यालयस्थित असलेल्या विभागात अर्ज केला जाईल आणि मार्गदर्शक तत्त्वात नमूद केलेल्या प्रक्रियेनुसार त्यावर कार्यवाही केली जाईल.
- क) सक्षम प्राधिका-यांच्या परवानगी खेरीज जाहिरात/ आकाशचिन्ह किंवा जाहिरात प्रदर्शित केल्यास आणि मार्गदर्शक तत्त्वाचे उल्लंघन केल्यास अभिकरण (एजन्सी) मुंबई महानगरपालिका अधिनियम १८८८ च्या कलम ३२८/३२८ (अ) सह ४७१ अन्वये दंडनीय शिक्षेस पात्र होईल. अशा प्रकारच्या जाहिराती महापालिके तर्फे जाहिरातदार / अभिकरणच्या (एजन्सी) जोखमीवर, खर्च आणि होणा-या परीणामावर जाहिरात फलक काढून टाकण्यात येईल.

३.२ तात्पुरत्या जाहिरातीचे प्रकार

- अ) बॅनर
  - ब) फलक
  - क) झेंडा
  - ड) वाहनावरील जाहिराती (स्थिर/ फिरत्या)
  - ई) लेझर / डिजीटल प्रदर्शन/ व्हिडीओ प्रदर्शन द्वारे प्रदर्शित केलेल्या विशिष्ट कार्यक्रमासाठी जाहिराती
  - फ) भिंतीवरील रंगचित्र
  - ग) इमारत दुरुस्ती किंवा बांधकामाधीन वेष्टनाद्वारे इमारतीवर लावण्यात येणा-या जाहिराती
  - ह) फिरत्या कार / टॅक्सी वरील प्रकाशित जाहिरात.
- आय) टॅक्सी / बस इत्यादींवर स्टीकर द्वारे केलेली अप्रकाशित जाहिरात.

३.३ तात्पुरत्या जाहिरातीसाठी परवानगी देण्याची कार्यपध्दती.

- अ) अर्जदार/ अभिकरण (एजन्सी) ज्या विभागामध्ये जाहिरात करण्याचे योजिले आहे. त्या विभागात प्रपत्र 'अ' प्रमाणे विहित नमुन्या मध्ये बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या परवानगीसाठी अर्ज करेल.
- ब) बांधकाम सुरु असलेल्या खाजगी इमारतीवर जाहिरात लावण्यासाठी अर्जदार अभिकरण (एजन्सी) प्रमुख अभियंता विकास नियोजन यांच्याकडे रितसर अर्जाच्या नमुन्यासह प्रक्रिया शुल्कासह ऑटो डीसीआर मध्ये करतील.
- क) नियोजन प्राधिकरण एस.आर.ए/म्हाडा/एम.बी.पी.टी/पी.डब्ल्यू.डी असल्यास संबंधित अभिकरण (एजन्सीने) संबंधित विभागात इमारत बांधकाम सुरु असलेल्या जाहिरात परवानगीसाठी आवश्यक त्या कागदपत्रासह विहित नमुन्यातील प्रपत्र 'अ' प्रमाणे अर्ज करतील.
- ड) अर्जदार / अभिकरण स्वतः साक्षांकित कागदपत्रे सादर करतील तथापि बृहन्मुंबई महानगरपालिका जेव्हा मागणी करेल तेव्हा मूळ कागदपत्रे पडताळणीसाठी सादर करतील.

३.४ बांधकाम कंपणावर आणि इमारत वेष्टणावर प्रकल्पाशी संबंधित जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठीची मार्गदर्शक तत्त्वे :-

- अ) सक्षम प्राधिका-याची योग्य ती परवानगी घेऊन बांधकाम कंपनावर / भिंतीवर इमारतीच्या सभोवताली, बांधलेल्या परांचीवर किंवा इतर कोणत्याही साधन उपकरणावर कोणत्याही आकाराच्या जाहिराती लावण्यास परवानगी देण्यात येईल.
- ब) जाहिरात फलक बांधकाम कंपनावर उपलब्ध असणा-या जागे पर्यंतच सिमीत असेल.
- क) प्रकल्प पुर्ण झाल्यानंतर जाहिरात फलक काढून टाकण्याची जबाबदारी अर्जदाराची / अभिकरण (एजन्सीची) असेल, तसे न केल्यास भोगवटा प्रमाणपत्र देऊ नये यासाठी इमारत प्रस्ताव विभागास सुचना पाठवण्यात येईल.
- ड) बांधकाम कंपनावरील तात्पुरती जाहिरात ही प्रारंभ प्रमाणपत्र (Commencement Certificate) किंवा रेरा नोंदणी वैधतेपर्यंत दिली जाऊ शकेल.

- ई) बांधकाम सुरु असलेली इमारत जर एस.आर.ए/ एम.एम.आर.डी.ऐ/ एम.एस.आर.डी.सी/ एम.बी.पी.टी/ पी.डब्ल्यू.डी याच्या जागेवर असेल तर अशा बाबतीत अर्ज संबंधित विभागाच्या अनुज्ञापन खात्याच्या वरिष्ठ निरीक्षकांकडे अर्ज करता येईल परंतू, ज्या प्रकरणा मध्ये जेथे बृहन्मुंबई महानगरपालिका योजना प्राधिकरण असेल.(बृहन्मुंबई महानगरपालिका द्वारे मंजूर केलेले नकाशे) तेथे बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या इमारत प्रस्ताव खात्याद्वारे परवानगी ऑटो डी सी आर मध्ये दिली जाईल.
- फ) बांधकाम सुरु असलेल्या इमारतीच्या बांधकाम कंपनीवर/ खुल्या जमिनीवर/ भिंतीवर / इमारती भोवतीच्या बांधलेल्या परांचीवर किंवा कोणत्याही इतर साधन सामुग्रीवर प्रकाशित / अप्रकाशित प्रदर्शने म्हणजे ग्लो साईन / डिजिटल प्रदर्शन या रुपाने कोणत्याही आकाराची जाहिरात प्रकल्प पुर्ण होईपर्यंत लावण्यास परवानगी देता येईल.
- ग) जाहिरात शुल्क हे 'मिसलेनियस' शिर्षाखाली स्विकारले जाईल.
- ह) अर्जदाराने फक्त ज्या जाहिरातीसाठी परवानगी घेतली आहे ती जाहिरात प्रदर्शित करेल.

३.५ तात्पुरती जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता जाहिरात शुल्क आणि अनामत रक्कम.

- अ) परवानगी मंजूर केल्यानंतर अर्जदार / अभिकरण (एजन्सी) देय असलेले आगाऊ जाहिरात शुल्क भरेल. तसेच, परवानगी / परवान्याच्या अटी आणि शर्तीची विश्वासहर्तेने पुर्तता करण्याकरीता, एक महिन्याच्या जाहिरात शुल्का एवढी रक्कम सूरक्षा अनामत रक्कम म्हणून भरण्यास जबाबदार असेल.
- ब) महानगरपालिकेने निश्चित केलेल्या शुल्क सूचीनुसार शुल्क लागू असेल, तसेच महानगरपालिकेने वेळोवेळी सुधारित केलेल्या शुल्कसूचीनुसार शुल्क भरावे लागेल.
- क) परवानगीचा कालावधी एक महिन्यापेक्षा कमी असला तरी जाहिरात शुल्क हे संपूर्ण महिन्याचे आगाऊ भरावे लागेल.
- ड) जाहिरात शुल्क हे पोस्टाने, कुरिअर सेवेने स्विकारले जाणार नाही.
- ई) जर जाहिरात कायदेशीर परवानगी शिवाय प्रदर्शित करण्यात आली तर, अशी अभिकरण (एजन्सी) यांच्या विरुद्ध मुंबई महानगरपालिका अधिनियम १८८८ च्या कलम ३२८/३२८अ सह ४७१ अन्वये खटला भरण्यात येईल आणि अशी जाहिरात अर्जदार /अभिकरण (एजन्सी) च्या जोखिम, खर्च आणि परिणामाणे जाहिरात काढून टाकण्यात येईल.

- फ) परवान्याच्या समाप्तीच्या तारखेपूर्वी परवान्याचे नुतनीकरण करण्याच्या उद्देशाने एक महिना आधी अर्ज करण्याची जबाबदारी परवानाधारकाची असेल. जर परवाना मुदत संपण्याच्या तारखेपूर्वी नुतनीकरण केले नाहीतर तो रद्दबातल / रद्द होईल.
- ग) जर अभिकरण (एजन्सीने) महानगरपालिका आयुक्त/ बृहन्मुंबई महानगरपालिकेचे सक्षम प्राधिकारी यांच्या पूर्व परवानगी शिवाय जाहिरात प्रदर्शित केली आणि तदनंतर जर अभिकरण (एजन्सी) जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी परवानगी करीता पुढे आली तर वर नमुद केल्याप्रमाणे भरावयाच्या शुल्काव्यतिरिक्त एक महिन्याच्या जाहिरात शुल्का एवढे "नियमितीकरण आकार" वसूल करण्यात येईल. (परवाना हा ज्या तारखेला जाहिरात प्रदर्शित केली आहे असे आढळून आले/ जाहिरात ज्या दिवशी प्रदर्शित करण्यात आली).

या मार्गदर्शक तत्वा मध्ये जाहिरात शुल्क/ अनामत रक्कम या बाबीं करीता दर्शविलेले सुधारित नियम हे महानगरपालिकेच्या मंजूरी सापेक्ष असतील तोपर्यंत सद्यस्थितीत लागू असल्यानुसार अनुसूची मधील नियम लागू असतील.

३.६ परवानाधारकांची कर्तव्ये आणि जबाबदा-या :-

- अ) परवानाधारकाने बांधकाम आणि जाहिरात फलक आखलेल्या चौकटीत सौंदर्यपूर्ण संकल्पीत केलेले असावे तसेच सर्वकाळ योग्यरित्या परिक्षित केले जाईल याची खात्री केली पाहिजे.
- ब) परवानाधारक (भारतीय दंडसंहिता २०२४ मध्ये व्याख्या केल्याप्रमाणे) अश्लील स्वरूपाच्या जाहिराती किंवा इतर कोणत्याही आक्षेपाई संदेशाच्या किंवा मुंबई महानगरपालिका अधिनियम १८८८ च्या कलम ३२८/३२८ अ च्या तरतुदीचा भंग करणा-या जाहिराती प्रदर्शित करणार नाही.
- क) जाहिरात फलकाच्या परवान्याच्या नुतनीकरणासाठी अर्जदार सदर परवान्यातील अटी आणि शर्तीप्रमाणे परवान्याच्या समाप्तीपूर्वी अर्ज करेल.
- ड) परवानाधारक, परवानगी पत्रामधील नमुद करण्यात आलेल्या अटी आणि शर्तीचे पालन करेल.
- ई) जर कोणाला अपघात झाला तर जाहिरातदार कोणत्याही स्वरूपाच्या सर्व कारवाया / न्यायालयीन खटले / दावे / नुकसान भरपाई इत्यादी करीता तो स्वतः जबाबदार असेल.

फ) परवानाधारक असे सुनिश्चित करेल की, परवान्याच्या / परवानगीच्या समाप्तीनंतर जाहिरात संरचनेसह काढून टाकण्यात येईल.

३.७ छाननी.

अ) जाहिरातदार / अभिकरण(एजन्सी) परवान्याच्या मंजूरीसाठी प्रपत्र 'अ' मधील विहित नमुन्यामध्ये आवश्यक त्या दस्तऐवजासह तसेच लागू असलेल्या छाननी शुल्कासह विहित नमुन्यातील परवानगीसाठी अर्ज करतील.

ब) २०० चौरस फुट पर्यंतच्या आकाराच्या जाहिरात फलकांच्या प्रदर्शनासाठी परवानगी मंजूर करण्यासाठी :-

- i. २०० चौरस फुट पर्यंतच्या आकाराच्या असलेल्या जाहिरात फलकांच्या प्रदर्शनासाठी परवानगी मिळण्याकरीता अर्ज आल्यावर वरिष्ठ निरीक्षक (अनुज्ञापन) हे संबंधित निरीक्षकाला असा अर्ज अग्रेषित करतील.
- ii. संबंधित निरीक्षकाने स्थळ निरीक्षण करुन प्रचलित मार्गदर्शक तत्वानुसार प्राप्त झालेल्या प्रस्तावाची काटेकोरपणे तपासणी करतील.
- iii. वरिष्ठ निरीक्षक (अनुज्ञापन) हे निर्धारित कालावधीत परवानगी देतील किंवा नाकारतील.

क) २०० चौरस फुटापेक्षा जास्त आकाराच्या जाहिरात फलकांच्या प्रदर्शनास परवानगी मंजूर करण्यासाठी:-

- i. २०० चौरस फुट पेक्षा जास्त आकाराचे जाहिरात फलक लावण्यासाठी परवानगी मिळावी यासाठी अर्ज प्राप्त झाल्यानंतर, वरिष्ठ निरीक्षक (अनुज्ञापन) हे संबंधित निरीक्षकाला अर्ज अग्रेषित करतील.
- ii. संबंधित निरीक्षकाने स्थळ निरीक्षण करुन प्रचलित मार्गदर्शक तत्वानुसार प्राप्त झालेल्या प्रस्तावाची काटेकोरपणे तपासणी करतील आणि निर्धारित कालावधीत वरिष्ठ निरीक्षक (अनुज्ञापन) यांना सादर करतील.
- iii. वरिष्ठ निरीक्षक (अनुज्ञापन) हे विहित कालावधीत विभागीय सहाय्यक आयुक्तांना सकारात्मक किंवा नकारात्मक शिफारसीसह प्रस्ताव सादर करतील.

- iv. विभागीय सहाय्यक आयुक्तांना प्रस्ताव प्राप्त झाल्यानंतर ते निर्धारित कालावधीमध्ये परवानगी मंजूर करतील किंवा नाकारतील.
- v. अर्ज नामंजूर करण्यात आला तर लेखी कारण नोंदवून परवानगी देण्यास नकार देतील.

३.८ कापडी फलक/फलक/झेंडे इत्यादी प्रदर्शित करण्यासाठी परवानगी देणे:-

- अ) या मार्गदर्शक तत्वातील तरतुदी हे कापडी फलक (बॅनर्स)/फलक/ध्वज या माध्यमाद्वारे कोणत्याही रस्त्यावरून दिसेल अशा प्रकारे जाहिरात प्रदर्शित केल्यास, त्यास परवाना मंजूर करण्याकरीता लागू होतील.
- ब) महानगरपालिका आयुक्त/ बृहन्मुंबई महानगरपालिकेचे सक्षम प्राधिकारी यांच्या लेखी परवानगी खेरीज कोणत्याही अभिकरणाला (एजन्सी) कापडी फलक/फलक/झेंडे या माध्यमाद्वारे कोणत्याही जाहिरात उभारणार नाही, लावणार नाही, प्रदर्शित करणार नाही किंवा ठेवणार नाही. परवानगीची कार्यपध्दती या भागामध्ये निश्चित केल्याप्रमाणे असेल.
- क) सक्षम प्राधिका-याच्या लेखी परवानगी खेरीज आणि या मार्गदर्शक तत्वांचा भंग करून कापडी फलक/फलक / झेंडे यांच्या मार्फत जाहिरात प्रदर्शित करणारे अभिकरण (एजन्सी) मुंबई महानगरपालिका अधिनियम १८८८ च्या कलम ३२८/३२८ अ सह ४७१/४७२ अन्वये तसेच महाराष्ट्र मालमत्तेच्या विरुपणास प्रतिबंध करण्याकरीता अधिनियम १९९५ अन्वये शिक्षेस प्राप्त होईल.
- ड) महानगरपालिका/शासन/सार्वजनिक जागा/ रस्ते इत्यादींच्या जागेवर परवानगी मंजूर करण्यात येणार नाही, परंतु शासनाद्वारे आयोजित करण्यात येणारे कार्यक्रम, महानगरपालिके द्वारे आयोजित करण्यात येणारे विशेष कार्यक्रम किंवा आयुक्तांना योग्य वाटतील असे कोणतेही कार्यक्रम / प्रदर्शन यासारख्या काही बाबींसाठी सुट देण्याबाबत आयुक्त विचार करू शकतात.
- ई) खाजगी जागांवर रस्त्यावरून दिसू शकेल अशा रितीने कापडी फलक /फलक/झेंडे प्रदर्शित करण्यासाठी संबंधित जमीन मालक / घर मालक / संस्थेचे "ना - हरकत" प्रमाणपत्र सादर करण्याच्या अधिन राहून परवानगी मंजूर करण्यात येईल. जेथे सदनिका/ जागा यांच्या मालकाव्यतिरिक्त इतर व्यक्तिद्वारे भोगवाटा करण्यात येत असेल तर अशा बाबतीत मालक आणि भोगवाटादार या दोघांकडून "ना-हरकत" प्रमाणपत्र आवश्यक असेल.

- फ) अर्जदार/ अभिकरण (एजन्सी) परवानगी मंजूर करण्यासाठी आवश्यक त्या दस्तऐवजासह तसेच लागू असणा-या छाननी शुल्कासह प्रपत्र 'अ' विहित नमुन्यामध्ये संबंधित विभागाकडे अर्ज करतील.
- ग) अर्जदार / अभिकरण (एजन्सी) यांना एक महिन्यापेक्षा कमी कालावधी करीता परवानगी दिलेली असली तरी त्यांना पुर्ण एक महिन्याचे जाहिरात शुल्क भरावे लागेल.
- ह) अर्जदार/ अभिकरण (एजन्सी) परवान्याच्या अटी आणि शर्तीच्या विश्वासहर्तेने अनुपालनासाठी एक महिन्याच्या जाहिरात शुल्का एवढी सुरक्षा अनामत रक्कम भरेल. जर परवान्याच्या अटी आणि शर्तीचे पालन करण्यात आले नाही / त्यांचा भंग करण्यात आला तर सदर शर्ती भंगामुळे बृहन्मुंबई महानगरपालिकेकडे जमा असलेली सुरक्षा अनामत रक्कम जप्त करण्यात येईल.
- आय) अर्जदार /अभिकरण (एजन्सी) परवानगीचा कालावधी समाप्त झाल्यानंतर कापडी फलक, फलक काढून टाकतील, तसे न केल्यास ते महानगरपालिकेद्वारे काढून टाकण्यात येतील आणि महानगरपालिकेकडे जमा असलेली सुरक्षा अनामत रक्कम जप्त करण्यात येईल.
- जे) जर जाहिरातदार / अभिकरण (एजन्सी) ने स्वतः जाहिरात फलक काढून टाकले आणि परवानगीचा कालावधी समाप्त झाल्यापासून, ९० दिवसांच्या कालावधी मध्ये सुरक्षा अनामत रकमेच्या परताव्यासाठी दावा केला नाही, तर भरलेली सुरक्षा अनामत रक्कम महापालिकेच्या कोषागारामध्ये जमा करण्यात येईल.
- के) सर्व राजकीय पक्ष, खाजगी जागांमध्ये स्थित असलेल्या त्यांच्या पक्ष कार्यालयावर अ-प्रकाशित कापडी फलक/ फलक प्रदर्शित करू शकतात आणि अशी जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी परवानगीची आवश्यकता असणार नाही.
- ल) प्रकल्पाचे नाव, प्रकल्पाचा कालावधी, कंत्राटदाराचे नाव, संसद सदस्य/ विधान सभा सदस्य/ परिषद सदस्य आणि मतदार संघ यांचे नाव याविषयाची माहिती समाविष्ट असणारा फलक प्रदर्शित करता येईल परंतू संसद सदस्य/ विधानसभा सदस्य/ परिषद सदस्य यांचे फोटोग्राफस् (छायाचित्र) / चित्र प्रदर्शित करता येणार नाही.
- म) अर्जदार / अभिकरण (एजन्सी) जर कापडी फलक/ फलक/ महानगरपालिकेच्या रस्त्यावर / पदपथावर / जमिनीवर प्रदर्शित केलेला असेल तर त्यांना भुई भाडे आणि जाहिरात शुल्क भरावे लागेल.

३.९ धार्मिक सणांच्या कालावधीमध्ये कापडी फलक/ फलक/ झेंडे इत्यादी प्रदर्शित करण्यासाठी मंजूरी देणे.

- अ) धार्मिक उत्सवा दरम्यान (फक्त गणेश चतुर्थी आणि नवरात्र उत्सव) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने वेळोवेळी प्रसारित केलेल्या परिपत्रकानुसार धार्मिक उत्सवासाठी मंडपावर / कापडी फलक / फलक / झेंडे याद्वारे व्यावसायिक/ सामाजिक/ राजकीय जाहिराती प्रदर्शित करण्यास परवानगी दिली जाईल.
- ब) शासकीय / निम-शासकीय मालमत्तावर – मुंबई महानगरपालिका, केंद्र सरकार, राज्य सरकार, निम-शासकीय प्राधिकरणाच्या आवारात त्यांची नावे / नागरी संदेश प्रदर्शित करण्यासाठी प्रकाशित / अप्रकाशित कापडी फलक /फलक लावण्यासाठी कोणत्याही परवानगीची आवश्यकता नाही.

३.१० निवडणुक आचारसंहितेच्या कालावधी मधील फलकासाठीची मार्गदर्शक तत्त्वे.

लोकसभा / विधान सभा/ महानगरपालिकेच्या सार्वत्रिक निवडणुकी दरम्यान वेळोवेळी प्रसारित केलेल्या परिपत्रकाच्या निकषानुसार मंडपावर कापडी फलक/ फलक/ झेंडे याद्वारे जाहिराती प्रदर्शित करण्याची परवानगी देता येईल. आगामी निवडणुकी दरम्यान आदर्श आचारसंहिता (MCC) कडून मिळालेल्या निर्देशांचा/ मानकाचा विचार करून त्यानुसार परिपत्रक प्रसारित केले जाईल.

३.११ मध्यवर्ती मध्यके (Central Medians) वाहतूक बेटे, पट्टीउदयाने, सार्वजनिक प्रसाधनगृह, उद्याने इत्यादींच्या प्रायोजकाद्वारे करण्यात येणा-या विकास आणि परिरक्षा यांच्यासाठीची सर्वसाधारण मार्गदर्शक तत्त्वे :-

शहर पश्चिम आणि पूर्व उपनगरातील विविध रस्त्यावर असलेले मध्यके (Central Medians) वाहतूकबेट स्वच्छ आणि सुंदर मुंबई शहराचे आरसे आहेत. म्हणून, शहराचे सौंदर्य डोळ्यांना आल्हाददायक वाटण्यासाठी ते सौंदर्यात्मक पध्दतीने विकसित केले पाहिजेत, या सौंदर्यकरण मोहीमेत खाजगी क्षेत्राला सहभागी करून घेणे आवश्यक आहे. म्हणूनच, प्रायोजकांमार्फत ते मध्यवर्ती मध्यके वाहतूक बेटे, पट्टीउदयाने, इत्यादींच्या विकासासाठी पुढील मार्गदर्शक तत्त्वे अवलंबण्यात येत आहेत.

- १) विभागीय सहाय्यक आयुक्त हे संबंधित विभागाच्या सहाय्यक उदयान अधीक्षकाच्या मदतीने खाजगी प्रायोजकांनी विकसित आणि देखभाल करण्यासाठी मध्यवर्ती मध्यके (Central Medians) वाहतूक बेटे/ पट्टी उद्याने इत्यादींची तपासणी करतील, तसेच प्रस्ताव मंजूरीसाठी परिमंडळीय उपायुक्त यांचेकडे सादर करतील.

- २) मध्यवर्ती मध्यके (Central Medians), वाहतूक बेटे पट्टीउदयाने इत्यादींच्या प्रस्तावित विकास आणि देखभालीच्या आराखड्याची पडताळणी संबंधित कार्यकारी अभियंत्या कडून बांधकाम कामाच्या बाबतीत तसेच संबंधित विभागाच्या सहाय्यक उदयान अधीक्षकांकडून बागकामाच्या बाबतीत केली जाईल.
- ३) जेथे नवीन विकासाची आवश्यकता असेल, म्हणजेच नवीन वाहतूक बेटाच्या बांधकामाचे मध्यवर्ती माध्यम प्रदान करणे, तेथे कार्यकारी अभियंता (वाहतूक नियंत्रण) यांचे अभिप्राय घेतले जातील. कार्यकारी अभियंता (वाहतूक नियंत्रण) प्रस्ताव मिळाल्यापासून १५ दिवसांच्या आत आवश्यक अभिप्राय देतील.
- ४) विभागीय सहाय्यक आयुक्त हे नोंदणीकृत कंपन्या आणि अनुसूचित बँका, वित्तसंस्था, विकासक किंवा प्रधान वाणिज्य आस्थापना यांचे कडून आलेले प्रस्ताव विचारार्थ स्विकारतील.
- ५) पात्र प्रायोजक, मध्यवर्ती मध्यके, वाहतूक बेटे, नागरी तसेच उदयानविद्या स्वरूपाची पट्टी उदयाने बांधतील आणि अथवा त्यांचे परिरक्षण करतील.
- ६) आवश्यक असेल तेव्हा, वाहनांच्या वाहतुकीला अडथळा येणार नाही किंवा वाहनाच्या चालकाच्या दृष्टीक्षेपात येणार नाही अशी खबरदारी घेऊन, एका वेळी चौदा दिवसापर्यंत शिल्पाचे प्रदर्शन करण्याची परवानगी दिली जाऊ शकेल.
- ७) पात्र प्रायोजकाची निवड “ प्रथम येणा-यास प्रथम प्राधान्य “ या तत्त्वावर केली जाईल.
- ८) प्रमुख रस्ते अनेक विभागातून जात असल्यास स्थापत्य आराखडा हा रस्ते विभागाचे उप-मुख्य कार्यकारी अभियंता सूनिश्चित करतील. विभागाकडून प्रस्ताव मिळाल्या पासून १५ दिवसांच्या आत पुर्ण केले जाईल आणि संबंधित विभागांना त्या प्रमाणे रस्ते खात्याकडून कळविले जाईल.
- ९) प्रायोजकांस १२”x१८” आकारमानाच्या पुरस्कार फलक प्रदर्शित करण्यास परवानगी देण्यात येईल आणि त्यावर बृहन्मुंबई महानगरपालिकेचे लोगो तसेच प्रायोजकाचे नाव एकमागोमाग एक स्पष्ट प्रदर्शित करेल. जर मध्यवर्ती मध्यके असेल तर १२”x१८” फूट आकाराच्या दोन प्रायोजित फलकामध्ये ३० मिटरचे अंतर ठेवण्यात येईल, जर वाहतूक बेट असेल तर जास्तीत जास्त ४ प्रायोजित फलक बसवण्यास परवानगी असेल.
- १०) मध्यवर्ती मध्यके (Central Medians) वाहतूक बेटे, पट्टी उदयाने इत्यादींचा विकास आणि देखभालीसाठी प्रायोजक करार विभागीय उप-आयुक्तामार्फत अंमलबजावणी करण्यात येईल.

- ११) विकास आणि देखभालीचा ३ वर्षांचा कालावधी प्रायोजकाच्या कामगिरीवर अवलंबून असेल.
- १२) कार्यादेशामध्ये सुशोभीकरणाचा तपशील विस्तृतपणे नमूद केला जाईल (उदा: फुल झाडांचे प्रकार बांधकामाचे प्रकार इत्यादी)

३.१२ महाराष्ट्र मालमत्तेच्या विद्रूपीकरण प्रतिबंधक कायदा, १९९५

महाराष्ट्र मालमत्ता विद्रूपीकरण प्रतिबंधक कायदा, १९९५ च्या कलम २ (ब) नुसार:

“**विरूपण**” यामध्ये बाह्य स्वरूपास किंवा सौंदर्यास हानी पोहचवणे किंवा त्यात हस्तक्षेप करणे, नुकसान पोहचवणे, विद्रूप करणे, खराब करणे किंवा कोणत्याही प्रकारे क्षती पोहचवणे यांचा समावेश होतो आणि “विरूप करणे” ह्या शब्दाचा अन्वयार्थ तदनुसार लावला जाईल:-

महाराष्ट्र मालमत्ता विद्रूपीकरण प्रतिबंधक कायदा, १९९५ च्या कलम ३ नुसार

जो कोणी, स्वतः किंवा कोणत्याही अन्य व्यक्तीच्या मार्फत जनतेला दृष्टिगोचर असेल अशा कोणत्याही जागेचे विरूपण करील त्यास अपराध सिध्द झाल्यानंतर, तीन महिन्यांपर्यंत असू शकेल इतक्या कालावधीच्या कारावासाची किंवा दोन हजार रुपयांपर्यंत असू शकेल इतक्या द्रव्यदंडाची शिक्षा होईल किंवा या दोन्ही शिक्षा होतील.

परंतु, या कलमातील कोणतीही गोष्ट, जी जाहिरात,---

- १.या बाबतीत अशा क्षेत्रावर अधिकारिता असणा-या स्थानिक प्राधिकरणाच्या लेखी परवानगीने प्रदर्शित केलेली असेल ;
- २.कोणत्याही इमारतीमध्ये चालविला जाणारा व्यापार, व्यवसाय किंवा धंदा यांच्या संबंधातील असेल व ती त्या इमारतीच्या खिडकीमध्ये प्रदर्शित केलेली असेल,
- ३.जिच्यामध्ये किंवा जिच्यावर अशी जाहिरात प्रदर्शित करण्यात आलेली असेल त्या जमिनीमध्ये किंवा इमारती मध्ये चालविला जाणारा व्यापार, व्यवसाय किंवा धंदा यांच्याशी किंवा अशी जमीन किंवा इमारत किंवा त्यातील कोणत्याही चीजवस्तू कोणत्याही प्रकारे विकण्याशी किंवा भाड्याने देण्याशी किंवा तिच्यामध्ये अथवा तिच्यावर किंवा तिच्यामध्ये करण्यात येणारी कोणतीही विक्री, करमणूक किंवा सभा यांच्याशी संबंधित असेल;
- ४.जिच्यामध्ये किंवा जिच्यावर जाहिरात प्रदर्शित केलेली असेल अशा जमिनीच्या किंवा इमारतीच्या नावाशी अथवा अशा जमिनीच्या किंवा इमारतीच्या मालकांच्या किंवा भोगवटादाराच्या नावाशी संबंधित असेल,

५.रेल्वे प्रशासनाच्या कामकाजाशी संबंधित असेल, आणि ती कोणत्याही रेल्वे स्टेशनाच्या आत किंवा रेल्वे प्रशासनाच्या कोणत्याही भिंतीवर किंवा अन्य मालमत्तेवर प्रदर्शित केलेली असेल, अशा जाहिरातीला लागू होणार नाही.

महाराष्ट्र मालमत्ता विद्रूपीकरण प्रतिबंधक अधिनियम, १९९५ तसेच जनहित याचिका क्रं. १५५/२०११ मध्ये माननीय उच्च न्यायालयाने दिलेल्या निर्देशांचा विचार करता वरिष्ठ निरीक्षक (अनुज्ञापन) हे एफ.आय.आर दाखल करण्यासाठी संबंधित पोलिस ठाण्याच्या वरिष्ठ पोलिस निरीक्षकांना जाहिरात बॅनर / फलक/ झेंडे इत्यादींच्या प्रदर्शनासंबंधी फोटो (छायाचित्र) सह माहिती देतील.

भाग – ४

व्यावसायिक जागांव्यतिरीक्त इतर टिकाणी जाहिरात फलक प्रदर्शित करण्यासाठी परवानगी

- ४.१ जाहिरात परवानगीसाठीची सर्वसाधारण मार्गदर्शक तत्त्वे.
- ४.२ जाहिरातीचे प्रकार.
- ४.३ निर्बंध.
- ४.४ अर्जासोबत सादर करावयाची कागदपत्रे.
- ४.५ जाहिरात फलक उभारण्यासाठी ना – हरकत प्रमाणपत्र देण्याची मार्गदर्शक तत्त्वे.
- ४.६ जाहिरात फलकाच्या परवान्यासाठीचे शुल्क आणि अनामत रक्कम.
- ४.७ परवानाधारकाने जाहिरात परवान्याच्या अटी व शर्तीचे उल्लंघन केल्यास सुरक्षा अनामत रक्कम जप्त करण्यासाठीची मार्गदर्शक तत्त्वे.
- ४.८ जाहिरात फलकासाठी केलेल्या अर्जाची छाननी.
- ४.९ जाहिरात फलकांच्या परवान्यांचे हस्तांतरण.
- ४.१० महसुल हिस्सेदारी.
- ४.११ इतर केंद्रीय / राज्य शासनाच्या जागेवर जाहिरातीचे हक्क प्रदान करण्याकरीता निविदा काढणे.
- ४.१२ परवानाधारक / अभिकरण (एजन्सीची) कर्तव्ये आणि जबाबदा-या.
- ४.१३ जाहिरात फलक परवान्याच्या नुतनीकरणाची कार्यपध्दती.
- ४.१४ जाहिरात फलकांच्या संरचनेतील (बांधकामाची) दुरुस्ती आणि परिरक्षण.
- ४.१५ महानगरपालिकेच्या जागेवरील/ मालमत्तेवरील जाहिराती.
- ४.१६ अप्रकाशित जाहिरात फलकांना प्रकाशित फलकाद्वारे जाहिरात प्रदर्शित करण्याची मार्गदर्शक तत्त्वे / पध्दती आणि त्या उलट.
- ४.१७ जाहिरात फलक सुधारणा आणि स्थलांतर.
- ४.१८ परवाना मंजूर करणे/ ना-मंजूर करणे याविषयी घेण्यात आलेल्या निर्णयाचे पुनर्विलोकन.
- ४.१९ आदेश/ निर्णय यांच्या विरुद्धची अपिले.
- ४.२० संरचनेचे संकल्पचित्र (नकाशा) आणि संरचना स्थैर्यता / जाहिरात फलकाची उभारणी करण्याकरीता स्थैर्यता परिक्षण याबाबतची मानक कार्यप्रणाली.

भाग - ४

व्यावसायिक जागांव्यतिरीक्त इतर ठिकाणी जाहिरात फलक प्रदर्शित करण्यासाठी परवानगी.

४.१ जाहिरात फलकांच्या जाहिरात परवानगीसाठीची सर्वसाधारण मार्गदर्शक तत्त्वे.

- अ) महानगरपालिका आयुक्त किंवा सक्षम प्राधिका-याच्या लेखी परवानगी खेरीज कोणतेही अभिकरण (एजन्सी), जाहिरात फलकाच्या रुपाने कोणतीही जाहिरात प्रदर्शित करणार नाही. जे अभिकरण (एजन्सी) सक्षम प्राधिका-यांची लेखी परवानगी न घेता अनधिकृतरीत्या जाहिरात करेल/आकाशचिन्हे प्रदर्शित करेल किंवा मार्गदर्शक तत्वांचे उल्लंघन करेल ते अभिकरण (एजन्सी) मुंबई महानगरपालिका अधिनियम १८८८ च्या कलम ३२८ सह ४७१/४७२ अन्वये शिक्षेस पात्र असेल.
- ब) एखादया अभिकरण (एजन्सी) यांनी आकाशचिन्ह किंवा जाहिरात फलक उभारण्यासाठी परवानगी दिलेली असेल आणि तद्नंतर ते जाहिरात फलकाचे आकारमान बदलु इच्छित असल्यास अशा प्रकरणात नवीन प्रस्ताव न समजता अर्जासोबत खालील कागदपत्रे सादर करणे आवश्यक आहे.
  - i. मार्गदर्शक तत्वामध्ये नमुद केल्याप्रमाणे पुरेशी मोकळी जागा/ सक्तीची मोकळी जागा आणि लगतच्या जागेचा प्रकाश, हवा आणि वायुविजनामध्ये अडथळा होत नाही या विषयी इमारत व प्रस्ताव या खात्याकडून प्राप्त केलेला अभिप्राय अर्जासोबत जोडणे आवश्यक राहिल.
  - ii. प्रकाशित फलक प्रदर्शित करण्याकरीता मुंबई वाहतूक पोलिस खात्याचे ना - हरकत प्रमाणपत्र आवश्यक राहिल.
  - iii. बृहन्मुंबई महानगरपालिकेकडील नोंदणीकृत संरचनात्मक अभियंत्याकडून नवीन संरचनात्मक स्थैर्यता अहवाल /प्रमाणपत्र.
  - iv. प्रत्येक जाहिरात फलकाचा विमा ५ लाख ते १ कोटी पर्यंत असेल. विम्याची रक्कम ठरविताना जाहिरात फलक उभारण्याचे ठिकाण, पादचारी व वाहतूकीची वर्दळ याबाबी विचारात घेतल्या जातील. विम्याचे नुतनीकरण न करणे किंवा विमा प्रमाणपत्र सादर न करणे ही बाब जाहिरात फलक प्रदर्शित करण्याचे निकषाचे उल्लंघन करणारी असेल व महानगरपालिका अधिनियम १८८८ च्या तरतुदी अंतर्गत कारवाई करण्यात येईल.

- v. घरमालक किंवा गृहनिर्माण संस्थेचे ना - हरकत प्रमाणपत्र
- vi. जाहिरातीची मार्गदर्शक तत्त्वे २०२५ च्या निकषानुसार दोन जाहिरात फलका मधील अंतर ७० मीटर आहे. हे दर्शवणारे मान्यता प्राप्त वास्तूशास्त्राचे प्रमाणपत्र.

४.२ व्यावसायिक जागे व्यतिरिक्त इतर जागेवरील जाहिरातीचे प्रकार :-

i) जमिनीवरील जाहिरात फलक

- अ) जाहिरात फलकाचे आकारमान / जमिनीवरील आकाशचिन्ह
- ब) जमिनीवरील जाहिरात फलकांना किंवा आकाशचिन्ह हे बृहन्मुंबई महानगरपालिका क्षेत्रामध्ये खालील आकारमाना करीता परवानगी असेल.
10'x10' 10'x15' 10'x20' 20'x10' 20'x20' 20'x30' 20'x40'
30'x10' 30'x20' 30'x30' 30'x40' 40'x20' 40'x30' 40'x40' उभ्या किंवा आडव्या पध्तीने (Vertical x Horizontal).
- क) पेट्रोलपंप किंवा उच्च विद्युतदाब तारे जवळील जास्त जोखीम असलेल्या भागात, तसेच वाहतूक थांबा (सिग्नल) आणि टोल प्लाझा यासारखी वाहने काही काळासाठी थांबतात अशा ठिकाणी जाहिरात फलकाचा आकार 20'x20' किंवा जास्तीत जास्त 30'x20' पर्यंत मर्यादित असावा.
- ड) जमिनीवरील जाहिरात फलकांना परवानगी ही
  - १. एका बाजूस
  - २. पाटोपाट (२ बाजूस)
  - ३. 'L' आकार (२ बाजूस)
  - ४. 'V' आकार (२ बाजूस)
  - ५. त्रि - दृष्टी (३ बाजू)
  - ६. चौरस दृष्टी (४ बाजू)
  - ७. पंचकोन दृष्टी (५ बाजू)
  - ८. षट्कोन दृष्टी (६ बाजू)
- ई) क्रमांक २ ते ८ पर्यंतच्या जाहिरात फलकांचा आकार वेगळा नसावा तसेच वरच्या आणि खालच्या बाजूच्या जाहिरात फलकाच्या कडा एकाच सरेखनात असाव्यात.

एका खांबा वरील जाहिरात फलक

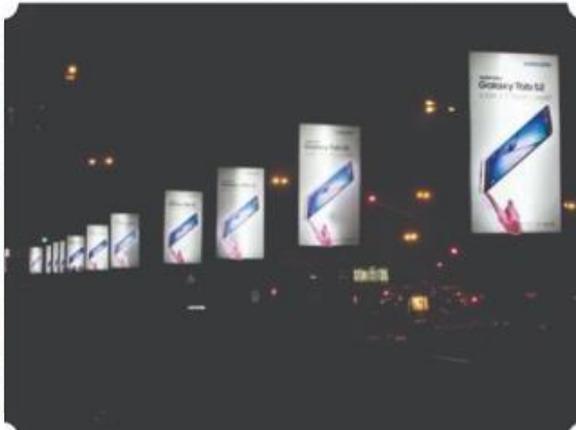
दोन खांबा वरील जाहिरात फलक

'V' आकारचा जाहिरात फलक

पाटोपाट जाहिरात फलक

किऑस्क

'L' आकारचा जाहिरात फलक

ii) गच्चीवरील जाहिरात फलक

इमारतीचे बांधकाम करताना गच्चीवरील जाहिरात फलकाचे वजन, वा-याचा दाब इत्यादी बाबी विचारात घेतलेल्या नसतात आणि अशा प्रकारे छपरावर किंवा इमारतीच्या गच्चीवर जाहिरात फलक उभारल्यामुळे ते इमारतीच्या मजबूतीस थेट इजा पोहचवितात. त्यामुळे ते काही कालावधी मध्ये इमारतीस हानी पोहचवण्यास कारणीभूत होतात. तसेच मुंबई शहर हे पश्चिम सागरी क्षेत्राजवळ आहे, त्यामुळे वातावरणाची स्थिती, वातावरणाचा दाब, दमट हवामान यामुळे जाहिरात फलक गंजण्याची प्रकिया जलद होते. यामुळे दुर्दैवी घटना घडण्यास निमंत्रण दिल्यासारखे होईल. मुंबईची लोकसंख्या घनता अधिक असल्याने नागरिकांच्या सूरक्षतेचा विचार करता:-

- अ) इमारतीच्या छतावर/ इमारतीच्या गच्चीवर नवीन जाहिरात फलक लावण्यास परवानगी दिली जाणार नाही.
- ब) इमारतीच्या छपरावरील / इमारतीच्या गच्चीवरील परवानगी दिलेल्या विद्यमान जाहिरात फलकांची परवानगी त्याचा वैद्य कालावधी संपल्यानंतर उच्च न्यायालयात WP(L) 2869 दिनांक २०१४ नुसार निर्णय घेतला जाईल. यापुढे इमारतीच्या छतावर किंवा इमारतीच्या गच्चीवर कोणत्याही अतिरिक्त जाहिरात फलकांना परवानग्या दिल्या जाणार नाहीत.
- क) तथापि खालील कारणामुळे परवाना रद्द/ रद्दबातल केला जाऊ शकतो.
  - i. इमारतीच्या रेषेपलिकडे म्हणजेच इमारतीच्या जोत्या रेषेपलिकडे जाहिरात फलक लावल्यास.
  - ii. बृहन्मुंबई महानगरपालिकेसाठी असणा-या विकास नियंत्रण नियमाच्या संबंधित नियमाप्रमाणे पूरातत्वशास्त्र, वास्तुशिल्पीय सौंदर्यशास्त्र विषयक आणि ऐतिहासिक महत्त्व असणा-या इमारतीवर जाहिरात फलक लावल्यास.
  - iii. इमारत “ मोडकळीस आलेली ” म्हणून घोषित / वर्गीकृत म्हणून जाहीर केल्यावर, म्हणजे सी-१ सी-२ (अ) या प्रवर्गामध्ये आलेली आहे अशा इमारतीवर जाहिरात फलक लावलेले असल्यास.

iii) को-या भिंतीवरील (Dead Wall) जाहिरात फलक:-

- अ) ३० वर्षापेक्षा कमी आयुष्यमान असणा-या इमारतीच्या को-या भिंतीवर जास्तीत जास्त ४० फुट x ४० फुट आकारमान असलेला जाहिरात फलक लावण्यासाठी नवीन मार्गदर्शक तत्त्वाप्रमाणे परवानगी दिली जाऊ शकेल. तथापि ती को-या भिंतीच्या (Dead Wall) आकारमानापेक्षा जास्त नसेल.
- ब) इमारत “ मोडकळीस आलेली ” म्हणून घोषित/ वर्गीकृत म्हणून जाहीर होइपर्यंत म्हणजेच सी - १, सी - २अ या प्रवर्गामध्ये आहे हे जाहीर होइपर्यंत विद्यमान जाहिरात फलकाचे नुतनीकरण करण्यात येईल व ते पुढे चालू ठेवण्यात येईल.
- क) को-या भिंतीच्या (Dead Wall) कडेच्या बाहेर जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता परवानगी देण्यात येणार नाही.
- ड) जाहिरात फलक तिरपा करण्यास परवानगी देता येणार नाही.
- ई) कोरी भिंत (Dead Wall) आणि जाहिरात फलक यामधील अंतर हे ३ फुटापेक्षा जास्त नसावे.
- फ) को-या (Dead Wall) भिंतीवर डिजिटल/एलईडी/ एलसीडी / इलेक्ट्रॉनिक्स द्वारे जाहिरात प्रदर्शित करण्यास परवानगी असणार नाही.

को-या भिंतीवरील (Dead Wall) जाहिरात फलक

iv) अ डिजिटल/एलईडी/एलसीडी / इलेक्ट्रॉनिक्स इत्यादी द्वारे जाहिरात फलक प्रदर्शित करणे.

- अ) मुंबई पोलिस वाहतूक शाखेच्या ना-हरकत प्रमाणपत्राच्या अधीन राहून (४.२) (i) (ब) मध्ये विषद केलेल्या आकारमानाच्या फलकांना, डिजिटल / एलईडी/ एलसीडी / इलेक्ट्रॉनिक्स प्रदर्शनाद्वारे जाहिरात फलक उभारण्यास परवानगी दिली जाऊ शकेल.

- ब) जमिनीवरील उभारलेल्या जाहिरात फलकांवर डिजिटल / एलईडी/एलसीडी / इलेक्ट्रॉनिक्स जाहिरात फलक प्रदर्शित करण्यास परवानगी असेल.
- क) डिजिटल तंत्रज्ञानाच्या प्रचारासाठी सक्षम प्राधिका-याची पूर्वपरवानगी आणि मुंबई पोलिस वाहतूक शाखेचे विनिनिर्दीष्ट ना-हरकत प्रमाणपत्रासह योग्य त्या सर्व विद्यमान जाहिरात फलकांचे डिजिटल जाहिरात फलकांमध्ये रुपांतर करता येईल.
- ड) चमकणा-या जाहिरातींना परवानगी देता येणार नाही.
- ई) डिजिटल / एलईडी/ एलसीडी / इलेक्ट्रॉनिक्स प्रदर्शने रात्री ११ वाजता बंद केले जातील.
- फ) वरील अट (ई) मध्ये नमुद केल्याप्रमाणे प्रकाशित फलक बंद करण्यासाठी स्वयंचलित टायमर बसवावा.
- ग) विद्यमान जाहिरात फलकांचे रुपांतर डिजिटल जाहिरात फलकांमध्ये करतेवेळी बृहन्मुंबई महानगरपालिकडे नोंदणीकृत असलेला संरचनात्मक अभियंता यांचा संरचनात्मक अहवाल सादर करावा लागेल.
- ह) विद्यमान जाहिरात प्रदर्शनाचे डिजिटल प्रदर्शनामध्ये रुपांतरित करण्यासाठी जमीन मालक / संस्थेकडून ना-हरकत प्रमाणपत्र सादर करावे लागेल.
- आय) डिजिटल/ एलईडी/एलसीडी/ इलेक्ट्रॉनिक्स द्वारे जाहिरात फलकांवर जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी, बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने वेळोवेळी मंजूर केलेल्या शुल्क अनुसूची प्रमाणे जाहिरात शुल्क भरावे लागेल.

डिजिटल/ एलईडी जाहिरात फलक

ब) विद्यमान डिजिटल जाहिरात फलक तसेच नवीन परवानगी दिल्या जाणा-या डिजिटल जाहिरात फलकाच्या प्रदर्शनासाठीचे (Illuminance) प्रकाशमानाची मार्गदर्शक तत्त्वे.

ब १) डिजाईन आणि सामग्री निर्बंध (IRC; 46-1972)

- जाहिरात फलकावरील मजकुर हा वाहतूक चिन्हाशी साधर्म्य असणारा नसावा.
- यांचा वापर टाळा.
- नियम किंवा चेतावणीच्या चिन्हासारखे आकार किंवा चिन्हे.
- 'थांबा' सारखे शब्द.
- वाहतूक सिग्नल लाईट्स (उदा. लाल, अंबर किंवा हिरवा) यासारख्या रंगसंगती

२. प्रकाशमान (Luminance) आणि प्रकाशझोत (Brightness) नियंत्रणे.(IRC:SP:85-2011)

ब २.१) प्रकाशित (Luminance) फिक्सेल मधील

- सर्व घटक जागेवर असताना समोरून मोजले असता, सर्वात तेजस्वी आणि कमी प्रकाशमान फिक्सेल मधील गुणोत्तर 3:1 पेक्षा कमी असले पाहिजे.

ब २.२ प्रकाशित फलक ते प्रकाशझोताच्या वातावरणाचे गुणोत्तर

- प्रकाशित फलकांवरील सर्वात तेजस्वी फिक्सेलची प्रकाशमानता आसपासच्या परिसराच्या प्रकाशमानतेच्या तीन पटी पेक्षा कमी असावी, हे गुणोत्तर जेव्हा कोणतेही प्रकाशित फलक चालू नसते तेव्हा मोजले जाते.
- जाहिरातदार आणि सक्षम प्राधिकारी दिवसाच्या वेगवेगळ्या वेळी (म्हणजेच फलक चालू असलेल्या कालावधीत) संयुक्तपणे जागेची तपासणी करतील जेणेकरून फलकाच्या वेगवेगळ्या कामकाजाच्या वेळेस सभोवतालची प्रकाशमानता स्थापित होईल.

ब २.३) सलग जाहिरातीचे प्रकाशमान गुणोत्तर

सलग जाहिराती मधील सर्वात तेजस्वी फिक्सेलसाठी मोजलेल्या दोन सलग जाहिराती मधील प्रकाशमानाचे गुणोत्तर 3:1 पेक्षा जास्त नसावा, म्हणजेच नवीन जाहिरातीचा सर्वात तेजस्वी फिक्सेल मागील जाहिरातीच्या सर्वात तेजस्वी फिक्सेलच्या प्रकाशमानतेच्या तिपटीपेक्षा जास्त नसावा आणि ऊलटही (vice-versa)

ब २.४) स्वयंचलित प्रकाशमानाचे समायोजन :-

- प्रकाशमानता ही हाताने (manually) किंवा वेळेवर आधारित (Dimming) प्रकाशाद्वारे करू नये.
- आजुबाजुच्या प्रकाशपरिस्थिती नुसार याची प्रकाशमानता स्वयंचलितपणे समायोजित करण्यासाठी फलक हा प्रकाश आश्रित प्रतिरोधक (LDRs) किंवा प्रकाश Sensor ने सूसज्ज असावा.

v) लेझर शो (फक्त ठराविक कार्यक्रमाकरीता)

- अ) मुंबई पोलिसांच्या वाहतूक शाखेकडील ना- हरकत प्रमाणपत्रास अधिन राहून को-या भितीवर (Dead Wall) / आकाशात (Sky) लेझर द्वारे प्रदर्शनाला परवानगी दिली जाऊ शकेल.
- ब) कार्यक्रम आयोजित केलेल्या जागेच्या जमीन मालक / संस्थेचे ना - हरकत प्रमाण पत्र सादर करावे लागेल.
- क) अनुज्ञापन खात्याचा कार्यभार असलेल्या उप-आयुक्त (विशेष) यांच्या मंजूरीने लेझर प्रदर्शनासाठी परवानग्या दिल्या जातील.
- ड) लेझर प्रदर्शन बंद करण्याकरीता स्वयंचलित टायमर हा उपरोक्त (फ) मध्ये नमुद केल्या प्रमाणे बसविण्यात येईल.

vi) स्थिर वाहनावरील जाहिरात (उभी केलेली)

- अ) स्थिर वाहनाच्या एका बाजूच्या, दोन्ही बाजूच्या किंवा पॅनेलद्वारे जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता खाजगी जागेवर उभे राहण्याकरीता परवानगी देण्यात येईल, याकरीता ७० मि. अंतराचे नियम लागू असतील. अभिकरण (एजन्सीला) स्थिर वाहनावर जाहिरात फलक प्रदर्शित करावयाचे असल्यास, मुंबई पोलिस वाहतूक आणि प्रादेशिक परिवहन कार्यालय यांच्या ना-हरकत प्रमाणपत्रास अधीन राहून परवानगी देता येईल.
- ब) स्थिर वाहनावरील जाहिरात फलक व जमिनीवरील जाहिरात फलक या मधील अंतर ७० मि. असावे.
- क) १० फुट ऊंच आणि २० फुट रुंद कमाल मर्यादेपर्यंत आकारमान असलेल्या प्रकाशित/ अप्रकाशित जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी परवानगी मंजूर करता येईल.
- ड) जाहिराती ह्या पॅनलवर प्रदर्शित करता येतील किंवा बॅकलीट (पाठीमागुन प्रकाशमान) करून प्रदर्शित करता येतील.
- ई) पदपथावर / कॅरेजवेवर / रस्त्यावर स्थिर वाहन उभे करून जाहिरात प्रदर्शित करता येणार नाही.

फ) जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी वापरण्यात येणारी वाहने नेहमी चांगल्या आणि चालू स्थितीत असावी.

vii). फिरत्या वाहनावरील जाहिरात.

अ) हलक्या मोटर वाहनावर / जड वाहनावर किंवा मोटर वाहन कायद्याच्या अंतर्गत नोंदनीकृत असलेल्या इतर कोणत्याही वाहनावर, बाजूच्या चौकटीवर किंवा वाहनाच्या मागे स्टिकरद्वारे एका किंवा दुहेरी बाजुने जाहिरात फलक ज्यावर ग्लोसाईन/ डिजिटल प्रदर्शन अशा रितीने लावण्यात येईल, कि वाहन चालवत असतांना जाहिराती दृश्यमान होतील व या सर्व बाबी मुंबई पोलिस शाखेच्या ना-हरकत प्रमाणपत्रामध्ये विहित केल्याप्रमाणे असेल.

ब) बी.ई.एस.टी उपक्रमाच्या अखत्यारितील बस वरील जाहिरातीस परवानगी देता येईल, कंत्राट कराराच्या मूल्याच्या २०% रक्कम किंवा जाहिरात शुल्क या पैकी जास्त असेल ती रक्कम जाहिरात शुल्क अनुसूची नुसार भरावे लागेल.

बसवरील जाहिराती

क) बी.ई.एस.टी उपक्रमा व्यतिरिक्त इतर खासगी अभिकरण (एजन्सी) यांना बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या पूर्व परवानगीने त्यांच्या वाहनावर जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी शुल्क अनुसूची प्रमाणे जाहिरात शुल्क देय असेल.

viii) एम.एम.आर.डी.ऐ / एम.एस.आर.डी.सी / पी.डब्ल्यू.डी/ एम.बी.पी.टी/ मुंबई मेट्रो रेल कॉरपोरेशन / मुंबई मोनोरेल कॉरपोरेशन इत्यादींच्या अखत्यारितील येणा-या उड्डाण पूल खांबावरील जाहिरात स्काय वॉक आणि पादचारी पूल यांच्या बाजूवरील आणि खांबावरील जाहिरात फलक.

रस्ते वाहतूक आणि महामार्ग मंत्रालयाने ISO 9001:2008 प्रमाणित मंत्रालय एस अॅण्ड (आर) परिमंडळाने जारी केलेल्या निर्देशानुसार राष्ट्रीय महामार्गावर (या मार्गदर्शक तत्त्वाप्रमाणे पश्चिम द्रूतगती महामार्ग आणि पूर्व द्रूतगती महामार्ग) कोणत्याही प्रकारची जाहिरात प्रदर्शित करण्यास प्रतिबंध असेल. कोणतेही जाहिरात फलक पदपथ / मार्गाचा अधिकार/रस्ता/वाहतूक बेटावर लावता येणार नाही. एम.एम.आर.डी.ए / एम.एस.आर.डी.सी / पी.डब्लू.डी/ बी.पी.टी/ मुंबई मेट्रो रेल कॉरपोरेशन / मुंबई मोनोरेल कॉरपोरेशन किंवा इतर शासकीय प्राधिकरणाने विद्यमान परवानगी दिलेल्या ROW (मार्गाचा अधिकार) असलेल्या जाहिरातींना बृहन्मुंबई महानगरपालिकेची मुदत संपल्यानंतर नुतनीकरण करण्यात येणार नाही. रस्ते वाहतूक आणि महामार्ग मंत्रालय फिनोस RW/NH/ 33044/ 18/2016/S & R (R) दिनांक ०७.०९.२०१६ आणि नगरविकास विभाग एम.जी.सी/जी/४८०२ दिनांक २४.०५.२०२४ रोजी जारी केलेल्या निर्देशानुसार रस्ते वाहतूक अधिका-यांनी गॅन्ट्रीचा उपयोग फक्त दिशादर्शक फलक लावण्यासाठी केला पाहिजे. कोणतेही व्यावसायिक जाहिरात फलक/ जाहिराती लावण्यासाठी परवानगी दिली जाणार नाही.

ix) उड्डाण पूल / पूल/ स्कायवॉक/ पादचारी पुलाच्या भिंतीवर/ बाजूवरील आणि खांबावरील जाहिराती.

- अ) उड्डाणपुलाच्या भित्त/ खांब/ उड्डाणपुलाच्या खालील बाजूस / पादचारी पूल / स्कायवॉक या ठिकाणी नवीन जाहिरात फलक लावण्यास परवानगी देता येईल, ह्या परवानग्या उड्डाण पूल/ पादचारी पूल/ स्कायवॉक यांची स्थैर्यता प्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक राहिल आणि या परवानग्या जमीन मालकाच्या प्राधिका-याशी म्हणजेच बृहन्मुंबई महानगरपालिका/एम.एम.आर.डी.ए/ एम.एस.आर.डी.सी/ पी.डब्लू.डी / इत्यादींच्या अधीन राहून परवानगी दिली जाईल.
- ब) उड्डाणपूल/ पूल/स्कायवॉक/ पादचारी पुलाच्या भिंतीवर / बाजूवरील आणि खांबावरील जाहिरात / उड्डाणपुलाच्या भित्त/ खांबावर दिलेली परवानगी या मार्गदर्शक तत्त्वाचे उल्लंघन करत असल्याचे आढळल्यास परवानगी रद्द केली जाईल.
- क) निविदेचा कालावधी संपल्यानंतर जमीन मालकी असणारे प्राधिकरण हे बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या मंजूरी शिवाय नुतनीकरण / मुदतवाढ किंवा नवीन निविदा मागवणार नाहीत.
- ड) पादचारी पूल/ स्काय वॉक वर जाहिरात प्रदर्शित करताना जाहिरात फलकाच्या काठाचा खालचा भाग हा पादचारी पथाच्या किमान ३ फुटा पेक्षा कमी उंचीच्या अंतरावर नसावा.

- ई) उड्डाण पूल/ पूल/ पूलाची भित/ बाजु/ उड्डाणपुलाचे खांब यांच्या आकारापूरताच जाहिरात फलक मर्यादित असेल.
- फ) स्काय वॉक/ पादचारी पुलावर जास्तीत जास्त १० फुट x ५० फुट आकारमानाचे उभ्या x आडव्या पध्दतीने जाहिरात प्रदर्शित करता येईल, तथापि एम.एस.आर.डी.सी च्या प्राधिका-याने त्यांच्या पादचारी पुलावर / स्कायवॉक/ उड्डाणपूल वर निविदा काढलेले असल्यास आकारमानाबाबत सूट दिली जाऊ शकेल. ही सूट पुलाची भित ज्या लांबी आणि रुंदीची असेल त्या आकाराचे जाहिरात फलक प्रदर्शित करता येईल.
- ग) स्कायवॉक आणि पादचारी पूलाच्या बाबतीत दोन फलका मधील किमान अंतर दहा फूट असेल.

स्काय वॉक वरील जाहिराती

x) बस आश्रय स्थानके :-

- अ) बस आश्रयस्थानकाच्या पुढील आणि मागील बाजुस जाहिरात लावण्यास परवानगी देता येईल.
- ब) बस आश्रयस्थानकाच्या संबंधित प्राधिकारणाने बी ई एस टी/एम एस आर टी सी, मंजूर केलेल्या संकल्पचित्राप्रमाणे असलेल्या जाहिरातीस परवानगी देता येईल, अशी जाहिरात बस आश्रयस्थानकाच्या आकारमानपेक्षा जास्त नसावी. डीजिटल जाहिराती प्रदर्शित करण्याकरीता वाहतूक पोलिस शाखेचे ना-हरकत प्रमाणपत्र दिल्यानंतर परवानगी देता येईल कटआऊटला परवानगी असणार नाही.

बस आश्रयस्थाना वरील जाहिराती

xi) किऑस्क :-

विजेच्या खांबावर जमिनीपासून १४ फुट उंचीवर किऑस्क द्वारे जाहिरात प्रदर्शित करता येईल. जास्तीत जास्त ३' x ६' आकाराची (उभ्या x आडव्या) पध्दतीने जाहिरात प्रदर्शित करता येईल.

किऑस्क द्वारे जाहिरात

xii) कॅन्टीलिक्कर :-

- नवीन कॅन्टीलिक्कर उभारण्यासाठी परवानगी दिली जाणार नाही.
- कॅन्टीलिक्करला दिलेली विद्यमान परवानगी ही मार्गदर्शक तत्त्वाच्या अटी आणि शर्ती सापेक्ष असेल उदा. स्थैर्यता प्रमाणपत्र, इतर ना -हरकत प्रमाणपत्र इत्यादी.
- कॅन्टीलिक्करला दिलेल्या परवानगी मध्ये मार्गदर्शक तत्त्वांच्या अटीचे उल्लंघन केल्याचे आढळल्यास विद्यमान परवानगी रद्द केली जाऊ शकेल.

ड) कॅन्टीलिक्करला दिलेली परवानगी हा सध्याचा करार संपुष्टात येइपर्यंत सुरु राहिल.

xiii) सीमा भितीवरील जाहिरात फलक:-

निवासी / व्यावसायिक जागेवरील सीमा भितीवरील जाहिरात इत्यादी.

- अ) निवासी/ व्यावसायिक जागेच्या सीमा भितीवरील जाहिरातीसाठी नवीन परवानगी कमाल १० फुट उंची x ४० फुट रुंदी पर्यंत दिली जाईल.
- ब) सीमा भितीच्यावर सरळ रेषेत जाहिरात / जाहिरात फलकांना परवानगी असेल, परंतु जाहिरातीची संरचना ही जमिनीपासून उभारलेली असेल आणि सीमा भितीला चिटकवून उभारलेले असेल.
- क) निवासी / व्यावसायिक जागेत फक्त एका जाहिरात फलकासाठी परवानगी दिली जाईल.
- ड) जाहिरात फलकाची जमिनीपासून किमान उंची १० फुट असावी.
- ई) जाहिरात फलकासाठी किमान ७० मिटरचे अंतराचे निर्बंध या मार्गदर्शक तत्त्वानुसार लागू असतील.
- फ) जमीन मालका कडून निवासी/ व्यावसायिक जागेवरील सीमा भितीवर जाहिरात लावण्याकरीता ना - हरकत प्रमाणपत्र सादर करावे लागेल, तसेच सीमा भितीवर स्थैर्यता प्रमाणपत्र सादर करावे लागेल.
- ग) जाहिरात शुल्क हे शुल्क अनुसूची नुसार देय असेल.

xiv) खालील प्रकारच्या जाहिरातींना परवानगी देता येईल:-

- अ) उड्डाण पूल / पूल/स्कायवॉक / पादचारी पूल यांच्या भितीवर/ बाजूवरील खांबावर जाहिरातीस परवानगी देता येईल.
- ब) रीट याचिका २८६९ दिनांक २०१४ च्या निकाला सापेक्ष इमारतीच्या गच्चीवर /छतावर जाहिरात फलकांना परवानगी देता येईल.
- क) किऑस्क.
- ड) निवासी जागेच्या सीमाभितीवर.
- ई) ड्रोन / पाण्यावर तरंगणा-या जहाजावर.

xv) परवानगी अनुज्ञेय नाही

यापुढे खालीलप्रकारच्या जाहिरातीना परवानगी दिली जाणार नाही.

- अ) कॅन्टीलिक्हर.
- ब) गॅन्ट्री.
- क) सायकली/ ट्रायसायकली वरील जाहिरात.

४.३ निर्बंध :-

- अ) प्रकाशित / डिजिटल / एल.इ.डी / एल.सी.डी जाहिरात फलकाला वाहतूक पोलिस खात्याकडील 'ना-हरकत' प्रमाणपत्राखेरीज परवानगी देण्यात येणार नाही वाहतूक पोलिस खाते बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या अनुज्ञापन खात्यास 'ना-हरकत' प्रमाणपत्र रदद् केल्याबाबत पूर्वसुचना देऊन ते रदद् करत नाहीत, तोपर्यंत वाहतूक पोलिस खात्याकडून मिळालेले 'ना-हरकत' प्रमाणपत्र कायमस्वरूपी आहे असे मानले जाईल.
- ब) कोणत्याही रस्त्याच्या कॅरेजवेमध्ये वाहन मार्गामध्ये फिरत्या जाहिरात फलकांना वाहन उभे करण्यास परवानगी देण्यात येणार नाही.
- क) विकास नियंत्रण नियमावली अन्वये परिरक्षण करणे आवश्यक असणा-या सर्व खुल्या जागांना, मैदाने, क्रिडांगण, बगीचा, उद्यान, पार्किंग अशा जागा इत्यादी ठिकाणी कोणतेही जाहिरात फलक लावण्यास परवानगी देण्यात येणार नाही. तथापि इमारत आणि प्रस्ताव या खात्याने विषयांकित नियोजित जाहिरात फलक सक्तीच्या खुल्या जागेमध्ये लावण्यात येत नाहीत असे अभिप्राय दिल्यास जाहिरात फलक लावण्यास आणि प्रदर्शित करण्यास परवानगी देण्यात येईल.
- ड) जाहिरात फलकांमुळे जागेचा प्रकाश आणि खेळती हवा यांना अडथळा होत असेल तर जाहिरात फलकास परवानगी देता येणार नाही, तथापि इमारत आणि प्रस्ताव या खात्याने नियोजित जाहिरात फलक लावल्यानंतर तो जागेच्या प्रकाश आणि वायूविजन प्रभावित होणार नाही असे प्रमाणित केल्यानंतर जाहिरात फलक लावण्यासाठी परवानगी देता येईल.
- ई) सार्वजनिक मनोरंजन मैदाने, सार्वजनिक खेळाची मैदाने, सार्वजनिक उद्याने, बगीचा, वारसा संपत्तीच्या परिसरातील पूरातन बांधकाम इमारती संरचनात्मक, सौंदर्यविषयक आणि ऐतिहासिक आणि वारसा महत्त्व असणा-या इमारती आणि खारफूटीच्या परिसरात यापुढे नवीन जाहिरात फलक लावण्यास परवानगी देता येणार नाही.
- फ) मुंबई वारसा संवर्धन समिती (Mumbai Heritage Conservation Committee) च्या ना - हरकत प्रमाणपत्रा शिवाय सुचीबद्ध, वारसा परिसरामधील इमारती मध्ये किंवा वारसा महत्त्वाच्या इमारतीमध्ये, खाजगी जागेमध्ये जाहिरात फलक लावण्यास परवानगी देता येणार नाही.

- ग) महाराष्ट्र सागरी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधिकरण यांच्याकडील ना- हरकत प्रमाणपत्रा शिवाय सागरी विनियमन मध्ये जाहिरात फलक लावण्यास परवानगी देता येणार नाही.
- ह) भारतीय विमान प्राधिकरण यांच्याकडील ना-हरकत प्रमाणपत्राशिवाय विमानतळ क्षेत्राच्या फनेल क्षेत्रामध्ये म्हणजेच विमाने उड्डाणे करतात आणि उतरतात, त्या हवाई क्षेत्रा मध्ये परवानगी देता येणार नाही. भारतीय विमानतळ प्राधिकरण विभागाद्वारे देण्यात आलेल्या ना-हरकत प्रमाणपत्रा मधील जाहिरात फलकाची उंची नोंदणीकृत वास्तुविशारद किंवा नोंदणीकृत सर्वेक्षक यांच्याद्वारे विनिर्दिष्ट करून प्रमाणित केलेल्या उंची जाहिरात फलकाची उंची समुद्रपातळी वरील व जमीन पातळी वरील उंची प्रमाणीत करतील.
- आय) वीज वितरण कंपनीच्या 'ना-हरकत' प्रमाणपत्रा शिवाय उच्च दाबाच्या तारांच्या जवळील नियोजित जाहिरात फलकांस प्रदर्शित करण्यास परवानगी देता येणार नाही.
- जे) जाहिरात फलकांची वाढ / भूछत्राप्रमाणे होणारी वाढ टाळण्यासाठी जाहिरात फलकांमधील किमान अंतराचे निकष :-
- प्रस्तावित जाहिरात फलकाच्या प्रदर्शनामुळे ७० मिटर अंतरापर्यंत असलेल्या विद्यमान जाहिरात फलकांच्या प्रदर्शनामध्ये अडथळा येणार नाही अशा प्रकारचे निकष असतील.
  - बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या जमिनीवर / रस्ता/ पदपथ व इतर मालमत्तेवर बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने नागरी संदेशाद्वारे जाहिरात फलक प्रदर्शित केलेला असल्यास ७० मिटर अंतराचे निकष लागू असणार नाहीत.
  - दोन जाहिरात फलका मधील अंतर हे जाहिरात फलकाची बाहेरील कडे पासून मोजण्यात येईल.
  - जर दोन जाहिरात फलका मधील अंतर ७० मिटर पेक्षा कमी असेल आणि दोन वेगवेगळ्या दिशेने जाहिरात प्रदर्शित होत असेल, अशा एकाच रस्त्यावरील, एका ओळीत (पंक्तीबद्ध) असलेल्या फलकांस अंतराचे निकष लागू होणार नाही. तथापि, जाहिरात प्रदर्शित करणा-या कंपनीने नवीन फलकाचा पाया अधिक खोल आणि जुन्या जाहिरात फलकाच्या पाया जवळ असल्यास नुकसानीची/ धोक्याची शक्यता अधिक असल्याने अस्तीत्वात असलेल्या आणि नव्या जाहिरात फलकांच्या पाया मधील किमान अंतर, हे त्या फलकाचा पाया रुंद आहे, तितके रुंद असेल अशी हमी द्यावी.

- v. दोन/अनेक फलकांमधील ७० मिटर निर्बंधाचे निकष जे जाहिरात फलक पाठोपाठ (बॅक टु बॅक) 'क्ली' आकार, 'एल' आकार, त्रिकोणी दृष्यमानता, चौरस दृष्यमानता, पंचकोन दृष्यमानता आणि षट्कोन दृष्यमानता असणा-या जाहिरात फलकासाठी ७० मिटर अंतराचे निकष लागू असणार नाहीत. तथापि, जाहिरात प्रदर्शित करणा-या कंपनीने नवीन फलकाचा पाया अधिक खोल आणि जुन्या जाहिरात फलकाच्या पाया जवळ असल्यास नुकसानीची/ धोक्याची शक्यता अधिक असल्याने अस्तीत्वात असलेल्या आणि नव्या जाहिरात फलकांच्या पाया मधील किमान अंतर, हे त्या फलकाचा पाया रुंद आहे, तितके रुंद असेल अशी हमी द्यावी.
- vi. एखादया जाहिरात फलकाच्या मागे अतिरिक्त एक जाहिरात फलक लावून पाठोपाठ (बॅक टु बॅक) 'एल' आकार, 'क्ली' आकाराचे जाहिरात फलक लावून जाहिरात प्रदर्शित करावयाची असल्यास, प्रस्तावित जाहिरात फलक हा विद्यमान जाहिरात फलकापासून किमान ७० मिटर अंतरावर असेल.
- vii. जमिनीवरील जाहिरात फलकापासून ७० मिटर अंतर मोजताना जर विद्यमान जाहिरात फलक, जर कोरी भित्त (Dead Wall) किंवा इमारतीच्या गच्चीवर असल्यास अशा बाबतीत ७० मिटर अंतराचे निकष लागू असणार नाहीत.

- के) जाहिरात फलकाची खालील बाजू कडा ही जमिनीच्या पातळीपासून ३.६० मिटर (१२ फुट) पेक्षा कमी अंतरावर नसावी.
- ल) जाहिरात फलकांमध्ये वापरण्यात येणारे रंग हे वाहतूक सिग्नलच्या रंगाशी साम्य असलेले नसावेत, म्हणजे लाल, अंबर आणि हिरवे जाहिरात फलक नसावेत. कोणत्याही वाहतूक सिग्नलच्या स्पष्टदृश्यास अडथळा निर्माण करतील अशा प्रकारे जाहिरात फलक लावण्यात येऊ नयेत.
- म) पूर्व द्रुतगती महामार्ग / पश्चिम द्रुतगती महामार्गावरील मार्गाच्या अधिकारात (Right of Way) जाहिरात फलक लावण्यास सक्त मनाई असेल आणि या पुढे कोणतीही परवानगी दिली जाणार नाही. विद्यमान जाहिरात फलकासाठी दिलेली परवानगी जर पदपथ / मार्गाचा अधिकार (Right of Way) / वाहतूक बेटावर रस्ते/ जाहिरात फलक प्रदर्शित होत असल्यास जाहिरात फलकासाठी दिलेली विद्यमान परवानगी ही विद्यमान परवानगीसाठीच्या अधिकृत कालावधी संपल्यानंतर संरचना टप्प्या-टप्प्याने निष्कासित करण्यात येतील.
- न) जाहिरात फलक उभारलेल्या फलकाच्या खाली किंवा असलेल्या झोपडी/ झोपडपट्टीवर उभारलेल्या जाहिरात फलकाचे नुतनीकरण जमिनीच्या प्राधिक-याकडून / जमीन मालकाकडून ना-हरकत प्रमाणपत्र घेतल्याशिवाय केले जाणार नाही.

- ओ) कोणत्याही जाहिरात फलकास जमिनीच्या पृष्ठभागापासून १०० फुटापर्यंत जास्त उंचीवर जाहिरात फलक उभारण्यास परवानगी देता येणार नाही. जाहिरात फलकांची उंची ही जाहिरात फलकाच्या खाली असलेल्या जमिनीच्या पृष्ठभागापासून जाहिरात फलकाच्या वरच्या टोका पर्यंत मोजण्यात येईल. (जाहिरात फलकाच्या वरच्या कडेपर्यंत)
- प) ऐतिहासिक / राष्ट्रीय महत्व असलेल्या व्यक्तीच्या पुतळ्याच्या सभोवतालच्या ५० मीटरच्या परिसरात कोणत्याही नवीन जाहिरात फलकास परवानगी देता येणार नाही.
- क्यू) वाहतूक चौकावरील प्रत्येक सिग्नल पासून जमिनीच्या पातळीवर उभारलेल्या जाहिरात फलकांच्या सन्मुख प्रत्येक पोचमार्गाच्या जोडलेल्या रेखाचित्रीत रेषेपासून २५ मिटरमध्ये कोणत्याही जाहिरात फलकास परवानगी देता येणार नाही.
- र) सर्व प्रकाशित जाहिरातीची, जाहिरात प्रकाशित करण्यासाठी बसवलेल्या इलेक्ट्रीक सर्किट मध्ये स्वयंचलित टाईमर उपकरण बसवून रात्री ११.०० वाजता रोषणाई बंद करण्यात येईल.
- स) अभिकरण (एजन्सीने) जर कोणत्याही जाहिरात फलकाचे जाहिरात शुल्क / मालमत्ता कर न भरल्यास कोणतीही नवीन परवानगी दिली जाणार नाही किंवा विद्यमान परवानगीचे नुतनीकरण करण्यात येणार नाही.
- ट) नवीन जाहिरात फलकाच्या परवानगी करीता असलेल्या प्रलंबित अर्जावर नवीन मार्गदर्शक तत्त्वानुसार परवानगी दिली जाईल.
- यू) सरकारी प्रकल्पामुळे बाधित झाल्यामुळे जर परवानगी असलेल्या जाहिरात फलकाचे आकारमान कमी किंवा जास्त अथवा जाहिरात फलकाचे स्थलांतरण करावे लागत असल्यास विद्यमान फलकाच्या आकाराच्या वाढीसाठी, बदल करण्यासाठी परवानगी दिली जाईल, तथापि विद्यमान जाहिरात फलक जाहिरातीची मार्गदर्शक तत्त्वांचे सर्व निकष पूर्ण करत असेल आणि कोणताही न्यायालयीन दावा नसेल तरच अशी परवानगी अनुज्ञापन खात्याचा कार्यभार असणा-या उप-आयुक्त / सह आयुक्त (विशेष) यांच्या स्तरावर दिली जाईल.
- व्ही) विद्यमान जाहिरात फलकाच्या मागील बाजूस नवीन जाहिरात फलकासाठी अर्ज केल्यास, विद्यमान जाहिरात, फलक हा जाहिरात मार्गदर्शक तत्त्वाच्या सर्व तरतूदींचे पालन करत असेल आणि त्या जाहिरात फलकावर कोणताही न्यायालयीन दावा नसेल तरच परवानगी दिली जाऊ शकेल.

४.४ जाहिरात फलक इत्यादी मार्फत जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी अर्जासोबत सादर करावयाची कागदपत्रे.

जाहिरात फलक इत्यादी द्वारे जाहिरातीसाठी अर्ज केल्यास खालील कागदपत्रे अर्जासोबत जोडणे आवश्यक आहे.

- अ) ज्या जमिनीवर / इमारतीवर जाहिरात प्रदर्शित करावयाची आहे त्या जमीन/इमारत मालकाकडून ना-हरकत प्रमाण पत्र.
- ब) ज्या जमिनीवर जाहिरात प्रदर्शित करावयाची आहे ती भाडे पट्ट्यावर दिली असेल त्या सार्वजनिक प्राधिकरणाची उदा. महानगरपालिका, शासन, एम.बी.पी.टी., एम.एच.ए.डी.ऐ., एम.एम.आर.डी.ऐ., पी.डब्ल्यू.डी., ए.ए.आय., इत्यादींचे भाडेतत्त्वाने दिल्याबाबत त्यांचे ना-हरकत प्रमाणपत्र आवश्यक राहिल.
- क) सहकारी गृहनिर्माण संस्थेच्या बाबतीत, संचालक मंडळाच्या संस्थेमध्ये रितसर मंजूर केलेल्या, तसेच संस्थेच्या लेखा परीक्षकाने प्रमाणित केलेल्या सर्वसाधारण ठरावाची प्रत.
- ड) जर महानगरपालिकेची मालमत्ता भाडे पट्ट्याने घेतलेली असेल तर अभिकरण (एजन्सी), मालक/ सहकारी गृहनिर्माण संस्था यांनी 'प्रपत्र-ब' आणि 'प्रपत्र-क' च्या विहित नमुन्यामध्ये दयायचे संयुक्त क्षतीपूर्ती बंधपत्र आणि हमीपत्र.
- ई) महानगरपालिकेची भाडेपट्ट्याने जमीन असेल तर भाडेपट्टेदार आणि अभिकरण (एजन्सी) यांनी प्रपत्र 'क' च्या विहित नमुन्यामध्ये अतिरिक्त भूभाडे महापालिकेच्या मालमत्ता खात्याकडे भरणा करण्यास संयुक्तपणे आणि पृथकपणे जबाबदार असतील असा आशयाचे संयुक्त हमीपत्र देणे बंधनकारक राहिल.
- फ) १" x २५००' ज्या परिमाणामध्ये स्थानांच्या मुख्य नकाशाच्या आणि १" x २५०' या परिमाणामध्ये ब्लॉक नकाशाच्या दोन प्रती.
- ग) नियोजित स्थानाचे तंतोतंत ठिकाण दर्शविण्या-या रेखाचित्राच्या आणि रंगयोजनेच्या तसेच बाहेरून प्रकाशमान करण्याकरीता बसवलेल्या विद्युत उपकरणांसहित संगणकावर काढलेल्या रेखाचित्रित प्रतिमेच्या दोन प्रती.
- ह) नियोजित फलकाच्या चिन्हांकनासह नियोजित स्थानापासून ५० मिटर अंतरावरून घेतलेल्या १०" x ८" आकारमानाच्या छायाचित्राच्या (फोटोच्या) दोन प्रती.
- आय) ७० मिटरच्या अंतरामध्ये त्याच ओळी मध्ये त्याच्या परिमाणामध्ये कोणताही इतर जाहिरात फलक असल्यास दर्शविणा-या ठिकाणाच्या नकाशाच्या दोन प्रती, मालकाची माहिती असल्यास त्याची माहिती दिली जाईल.
- जे) जाहिरात फलक प्रकाशित करावयाचा असल्यास मुंबई वाहतूक पोलिस विभागाकडील 'ना-हरकत' प्रमाणपत्र.
- के) आवश्यक असेल तेथे भारत सरकारच्या नागरी विमान संचालन विभागाकडील 'ना-हरकत' प्रमाणपत्र.

- ल) मान्यताप्राप्त संरचना अभियंत्याने मंजूर केलेला संरचना संकल्पचित्र (Structural Design) परिगणनेसह संरचना स्थैर्यता प्रमाणपत्र / नकाशा.
- म) मान्यता प्राप्त संरचना अभियंत्याने दिलेले जाहिरात फलकाच्या बांधकामाच्या संरचनेचा स्थैर्यता अहवाल.
- न) प्रस्तावित जाहिरात फलका जवळून उच्च विद्युत दाबाची तार जात असल्यास वीज वितरण कंपनी कडील ना-हरकत प्रमाणपत्र.
- ओ) अर्ज करणा-या अभिकरण (एजन्सीने) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेचे मालमत्ताकर तसेच इतर देणी भरले असल्याबाबत आणि कर न भरल्यास परवाना रद्द करण्यात जबाबदार असेल असा आशयाचे हमीपत्र सादर करावे लागेल.
- प) जाहिरातदार / अभिकरण (एजन्सीने) संबंधीत कागदपत्रे स्व-साक्षांकित सादर करावीत, तथापि बृहन्मुंबई महानगरपालिका जेव्हा मागणी करेल त्या वेळेस मुळ कागदपत्रे पडताळणी करीता सादर करावी लागतील.

४.५ जाहिरात फलक / फलके उभारण्यासाठी ना-हरकत प्रमाणपत्र देण्याची मार्गदर्शक तत्त्वे:-

- अ) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेचे 'ना-हरकत प्रमाणपत्र' मिळाल्यापासून ९० दिवसांच्या कालावधी मध्ये अभिकरण (एजन्सी)/ जाहिरातदार, जाहिरात फलक उभारतील.
- ब) जाहिरातदार / अभिकरण (एजन्सी), जाहिरात प्रदर्शित करण्यापुर्वी जाहिरात फलक हा परवानगी मंजूर करतेवेळी केलेल्या रेखाचित्र नकाशाप्रमाणे उभारण्यात आला आहे असे प्रमाणित करणारा संरचना स्थैर्यता अहवाल, महानगरपालिकेच्या संबंधित वरिष्ठ निरीक्षकांना सादर करतील.
- क) जाहिरातदार / अभिकरण (एजन्सी) जाहिरात फलकांच्या उभारणीमूळे कोणतीही दुर्घटना घडल्यास होणा-या जिविताच्या/ मालमत्तेच्या नुकसानीची हानी भरून काढण्याकरीता पुरेसा विमा उतरवतील. विमा पॉलिसीची वैधता दोन वर्षे असणे आवश्यक असेल. प्रत्येक जाहिरात फलकाचा विमा ५ लाख ते १ कोटी रुपयापर्यंतचा असेल, जाहिरात फलक उभारण्याचे ठिकाण, पादचारी आणि वाहतुकीची वर्दळ हे लक्षात घेऊन विम्याची रक्कम ठरवताना विचारात घेतले जातील. विमा प्रमाणपत्राचे नुतनीकरण न करणे किंवा विमा प्रमाणपत्र सादर न करणे ह्या बाबी. जाहिरात फलकाचे उल्लंघन मानले जाईल आणि बृहन्मुंबई महानगरपालिका अधिनियम १८८८ च्या तरतुदीनुसार कारवाई केली जाईल.

- ड) जाहिरात प्रदर्शित केल्याच्या तारखे पासून किंवा ९० दिवसांच्या कालावधी संपेल या पैकी जे आधी घडेल त्या तारखे पासून जाहिरात शुल्क देय असेल. जाहिरात शुल्क हे वेळोवेळी सुधारित होणा-या अनुसूचीनुसार देय असेल.
- ई) जर अर्जदार/ जाहिरातदाराने 'ना-हरकत' प्रमाणपत्र मिळाल्यापासून ९० दिवसांच्या कालावधी मध्ये जाहिरात फलकाचे बांधकाम उभारले नाही तर 'ना-हरकत' प्रमाणपत्र रद्द/ रद्दबातल होईल, परंतु अर्जदार/ अभिकरण (एजन्सी) ना-हरकत प्रमाणपत्राचा कालावधी वाढवू इच्छित असेल तर विद्यमान 'ना-हरकत प्रमाणपत्र' समाप्त होण्यापूर्वी 'ना-हरकत' प्रमाणपत्राचा कालावधी ९० दिवसापर्यंत वाढवून मिळू शकेल, या करीता एक महिन्याच्या जाहिरात शुल्का इतके एकरकमी वाढीव आकार "ना-हरकत" प्रमाणपत्राचा वाढीव कालावधी मंजूर करताना भरावा लागेल, १८० दिवसाचा कालावधी संपल्यानंतर वाढीव कालावधी मंजूर करता येणार नाही, या कालावधीनंतर जाहिरातदारास पुन्हा नव्याने अर्ज करावा लागेल.
- फ) परवानगी मंजूर करण्यात आल्यानंतर, अभिकरण (एजन्सी) मासिक तत्त्वावर जाहिरात शुल्क तसेच परवान्याच्या अटी आणि शर्तीच्या अनुपालनासाठी एक महिन्याच्या जाहिरात शुल्का एवढी रक्कम सुरक्षा अनामत रक्कम म्हणून भरेल. तथापि जाहिरातदार/ एजन्सीला जाहिरात शुल्क त्रैमासिक, सहामाही, नऊमाही किंवा वार्षिक तत्त्वावर आगाऊ भरण्याचे स्वातंत्र्य असेल.
- ग) परवाना धारक, परवाना समाप्त होण्यापूर्वी जाहिरात शुल्क भरेल तसेच जर परवानाधारकाने परवान्याचा कालावधी संपुष्टात येण्यापूर्वी परवान्याचे नुतनीकरण केले नाही तर, जाहिरात शुल्कासह एकूण थकीत रकमेच्या २५% समतुल्य विलंब आकार जाहिरात शुल्कासह भरेल.
- ह) जाहिरातदाराने / अभिकरण (एजन्सीने) जाहिरात शुल्क तीन महिन्यापर्यंत भरले नाही तर परवाना रद्द / रद्दबातल केला जाईल आणि परवानाधारकाने भरलेली सुरक्षा अनामत ठेव जप्त केली जाईल आणि जाहिरात शुल्कासोबत समायोजित केली जाईल आणि महानगरपालिकेच्या अधिनियमांतर्गत कारवाई सुरु केली जाईल. परवानाधारकाच्या जोखमीवर, खर्चाने आणि परिणामाने जाहिरात फलकाचे बांधकाम काढून टाकण्यात येईल, जर अभिकरण (एजन्सी)/ अर्जदार परवानाचे पुनर्स्थापन करू इच्छित असेल तर परवाना संपल्याच्या तारखेपासून जाहिरात शुल्क भरून, जाहिरात शुल्काच्या थकबाकीवर २५ % विलंब आकार व एक महिन्याच्या जाहिरात शुल्का एवढे नवीन अनामत सुरक्षा ठेव भरून पुनर्स्थापित करू शकेल.
- आय) परवानाधारकाने जाहिरात फलकावर कोणतीही जाहिरात प्रदर्शित केली नाही, तरीही त्या महिन्याचे संपूर्ण जाहिरात शुल्क भरावे लागेल.

- जे) महानगरपालिका आयुक्त / बृहन्मुंबई महानगरपालिकेचे सक्षम प्राधिकारी यांच्या पूर्व परवानगी खेरीज जाहिरात प्रदर्शित केल्याचे आढळून आल्यास आणि त्यानंतर अभिकरण (एजन्सी) जाहिरातीसाठी परवानगी मिळवण्यासाठी पुढे आली तर वरील (फ) मध्ये नमुद केल्याप्रमाणे जाहिरात शुल्का व्यतिरिक्त एक वर्षाच्या जाहिरात शुल्का इतकी रक्कम 'नियमितीकरण आकार' वसूल करण्यात येईल (परवाना जाहिरात प्रदर्शित केल्याच्या तारखेपासून किंवा जाहिरात प्रथम शोधण्याच्या दिनांकापासून मंजूर करण्यात येईल)
- के) जाहिरात फलक उभारण्याचे काम स्थैर्यता अभियंत्याच्या सूचीमध्ये (Panel) यांच्या देखरेखीखाली काटेकोरपणे केले जाईल. जेणेकरून कलम ४.२० मध्ये सर्व निकषाची अंमलबजावणी होईल (मानक कार्यप्रणाली) संरचनेचे संकल्पचित्र आणि संरचनेचे स्थैर्यता, जाहिरात फलकाच्या संरचनेचे परिक्षण.

४.६ जाहिरात फलकाच्या परवान्यासाठीचे शुल्क आणि अनामत रक्कम :-

- अ) अभिकरण (एजन्सीला) परवानगी मंजूर केल्यानंतर, मासिक जाहिरात शुल्क, त्याचबरोबर परवान्याच्या अटी व शर्तीच्या विश्वासहर्तेच्या अनुपालनासाठी एक महिन्याच्या जाहिरात शुल्का एवढी सुरक्षा अनामत रक्कम भरावी लागेल. जर कोणत्याही अटी व शर्तीचा भंग केल्यामूळे सुरक्षा अनामत रक्कम जप्त केल्यास, त्या परिणामा स्वरूप येणारी सुरक्षा अनामत रकमेमधील तुटीची हानी, मागणी पत्र प्राप्त झाल्यापासून १५ दिवसांमध्ये भरावी लागेल.
- ब) मागणीपत्र मिळाल्यापासून ३० दिवसांच्या कालावधीपेक्षा जास्त विलंब झाल्यास, प्रत्येक विलंब झालेल्या महिन्यासाठीच्या प्रमाणाशीर जाहिरात शुल्काच्या २५% एवढा "विलंब आकार" आकारण्यात येईल. मागणीपत्र मिळाल्याच्या तारखेपासून ३० दिवसामध्ये अधिदान करण्यात आले नाही तर परवानगीच्या मंजूरीसाठी करण्यात आलेला अर्ज रद्द करण्यात येईल व अर्जदाराला तसे कळविण्यात येईल.
- क) जाहिरात शुल्क (म्हणजे अनुसूची नुसार असलेले जाहिरात शुल्क) प्रत्येक वर्षी १०% वाढवण्यात येईल.

या मार्गदर्शक तत्त्वा मध्ये जाहिरात शुल्क/ अनामत रक्कम या बाबीं करीता दर्शविलेले सुधारित नियम हे महानगरपालिकेच्या मंजूरी सापेक्ष असतील तोपर्यंत सद्यस्थितीत लागू असल्यानुसार अनुसूची मधील नियम लागू असतील.

४.७ परवानाधारकाने जाहिरात परवान्याच्या अटी व शर्तीचे उल्लंघन केल्यास सुरक्षा अनामत रक्कम जप्त करण्यासाठीची मार्गदर्शक तत्त्वे:-

- ★ जाहिरातदार / अभिकरण (एजन्सी) यांनी जाहिरातीची मार्गदर्शक तत्त्वे मधील निकषाचे उल्लंघन केल्यास महानगरपालिका अधिनियम १८८८ मधील तरतुदीनुसार कारवाई केली जाईल आणि मुंबई महानगरपालिकेकडे जमा असलेली सुरक्षा अनामत रक्कम जप्त केली जाईल. जाहिरातदार / अभिकरण (एजन्सी) नवीन सुरक्षा अनामत रक्कम १५ दिवसात भरेल.

४.८ जाहिरात फलकासाठी केलेल्या अर्जाची छाननी.

- अ) जाहिरातदार / अभिकरण (एजन्सी) लागू असणा-या छाननी शुल्कासह परिशिष्टा मध्ये दर्शविण्यात आलेल्या आवश्यक कागदपत्रासह प्रपत्र 'अ' च्या विहित नमुन्यामध्ये परवानगी करीता संबंधित विभागा मध्ये अर्ज करेल.
- ब) अर्ज प्राप्त झाल्यानंतर जाहिरात निरीक्षक / वरिष्ठ निरीक्षक (अनुज्ञापन) हे स्थळ निरीक्षण निर्धारित कालावधीमध्ये करतील आणि प्रस्ताव विभागीय सहाय्यक आयुक्त यांच्याकडे सादर करतील. विभागीय सहाय्यक आयुक्त हे निर्धारित कालावधीमध्ये सकारात्मक किंवा नकारात्मक शिफारशीसह अनुज्ञापन अधीक्षक यांना सादर करतील.
- क) प्रस्ताव प्राप्त झाल्यानंतर अनुज्ञापन अधीक्षक हे प्रस्ताव उप-अनुज्ञापन अधीक्षक / सहाय्यक अनुज्ञापन अधीक्षक यांना अंकित करतील. संबंधिताने सदर प्रस्तावाची व्यक्तीशा काटेकोरपणे छाननी करून प्रस्ताव निर्धारित कालावधी मध्ये अनुज्ञापन अधीक्षक यांच्याकडे सादर करतील.
- ड) अनुज्ञापन अधीक्षक हे सदर प्रस्तावाची जाहिरातीची मार्गदर्शक तत्त्वे नुसार काटेकोरपणे छाननी करतील आणि निर्धारित कालावधी मध्ये अनुज्ञापन खात्याचा कार्यभार असलेल्या सह / उप-आयुक्त यांच्या कडे सादर करतील.
- ई) प्रस्ताव प्राप्त झाल्यानंतर सह/ उप-आयुक्त हे सकारात्मक किंवा नकारात्मक शिफारशीसह निर्धारित कालावधीमध्ये महानगरपालिका अतिरिक्त आयुक्त यांना सादर करतील.
- फ) प्रस्ताव प्राप्त झाल्यानंतर अनुज्ञापन खात्याचा कार्यभार असलेले अतिरिक्त आयुक्त हे निर्धारित कालावधीमध्ये प्रस्ताव मंजूर / नामंजूर करतील.

४.९ जाहिरात फलकांच्या परवान्यांचे हस्तांतरण:-

जाहिरात फलकाच्या परवान्याचे हस्तांतरण प्रपत्र 'अ' मध्ये दर्शविलेली तसेच आणि खालील कागदपत्रे यांच्या सापेक्ष सक्षम प्राधिका-याच्या पूर्व परवानगीने शुल्कसूची मध्ये दिल्याप्रमाणे, महानगरपालिकेने विहित केल्याप्रमाणे, हस्तांतरण शुल्काचे अधिदान केल्यानंतर, हस्तांतरण करता येईल.

- अ) परवानाधारक आणि जमीन मालकी असणारे प्राधिकारी/ सहकारी संस्था यांच्याकडील लेखी संमती, जर सहकारी गृहनिर्माण संस्था असेल, तर अशा बाबतीत संस्थेच्या सर्वसाधारण वार्षिक सभेमध्ये मंजूर केलेल्या आणि संस्थेच्या लेखा परीक्षकाने साक्षांकित केलेल्या ठरावाची प्रत सादर करतील.
- ब) जर महानगरपालिका, बी.ई.एस.टी/ एम.एम.आर.डी.ए/ एम.एस.आर.डी.सी किंवा इतर शासकीय प्राधिकरण यांनी निविदा काढली असेल, तर अशा बाबतीत परवाना विद्यमान परवानाधारकाच्या लेखी संमतीविना यशस्वी बोलीदाराच्या नावावर हस्तांतरीत करण्यात येईल.
- क) जर कायदेशीर हस्तांतरण असेल तर मूळ परवानाधारकाचे मृत्यू प्रमाणपत्र आणि कायदेशीर उत्तराधिकारी किंवा कायदेशीर वारसाचा पुरावा आणि इतर कायदेशीर वारसांचे ना-हरकत प्रमाणपत्र.
- ड) सर्व इतर दावेदारांकडून पालिका आयुक्तांना क्षतीपूर्ती हानिमुक्त करणारे शपथपत्र.
- ई) जर विक्री मार्फत हस्तांतरण असेल तर विक्री / खरेदी कागदपत्रे आणि सर्व दाव्यापासून पालिकेस हानीमुक्त करणारे खरेदीदाराकडील क्षतीपूर्ती बंधपत्र.
- फ) जर घटनेमधील बदल असेल तर क्षतीपूर्ती बंधपत्र ठराव किंवा ठरावनामा यांसारखे कागदपत्रे सादर करतील.

४.१० महसुल हिस्सेदारी :-

- १) एम.एम.आर.डी.ए / एम.एस.आर.डी.सी. ली/ इतर शासकीय/ निम-शासकीय प्राधिकरण आणि बृहन्मुंबई महानगरपालिका यांच्यातील महसुलातील वाटा हा ७० : ३० असेल. महसूलातील वाटा हा शुल्क अनुसूचीनुसार देय असलेल्या जाहिरात शुल्काच्या अतिरिक्त असेल.
- २) जी.आर.एम.आर.डी.३३२२/क्र. १३८६/नवि-७ दिनांक ३०.०९.२०२२ नुसार बृहन्मुंबई महानगरपालिकेकडे रस्ते हस्तांतरीत केलेले असल्यास बृहन्मुंबई महानगरपालिकेस महसुलाचा वाटा १००% असेल.

- 3) जर शासकीय किंवा निम-शासकीय प्राधिकरणे यांच्या जमिनीवर जाहिरातींना परवानगी देऊ इच्छित असतील तर निविदा काढण्यापूर्वी बृहन्मुंबई महानगरपालिकेकडून सर्व आवश्यक लेखी परवानग्या घेतल्या आहेत याची खात्री करणे आवश्यक आहे.
- 4) एम.एम.आर.डी.ए/ एम.एस.आर.डी.सी.ली किंवा इतर शासकीय/ निम-शासकीय प्राधिकरणानी रस्ते विकसित केलेले असतील व ते बृहन्मुंबई महानगरपालिकेस हस्तांतरण केलेले नसतील आणि एम.एम.आर.डी.ए / एम.एस.आर.डी.सी लिमिटेड आणि इतर शासकीय प्राधिकरण निविदा काढून जाहिरातीचे हक्क प्रदान केल्यास महसूलातील वाटा ७०:३० या प्रमाणात एम.एम.आर.डी.ए/ एम.एस.आर.डी.सी लिमिटेड आणि इतर शासकीय प्राधिकरणे यांनी बृहन्मुंबई महानगरपालिकेस देय असेल आणि जेव्हा रस्ते बृहन्मुंबई महानगरपालिकेकडे हस्तांतरण झालेले असतील तर १००% महसूलातील वाटा हा बृहन्मुंबई महानगरपालिकेला असेल (जाहिरातदार/ अभिकरण (एजन्सी) हे जाहिरात शुल्काच्या अतिरिक्त महसूलातील वाटा भरतील. (लागू असलेल्या निर्बंधाशिवाय).
- 5) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेस निश्चित केलेल्या शुल्क अनुसूचीनुसार संबंधित प्राधिकरणाने जाहिरातदाराद्वारे महसूलातील वाटा द्यावा लागेल.
- 6) कराराच्या कालावधीनंतर करार चालू रहाणार नाही याची खात्री करावी. जाहिरातीचे मार्गदर्शक तत्त्वांच्या विसंगती असणारा करार हा कराराचा कालावधी संपे पर्यंत चालू राहिल.
- 7) वर नमुद केलेली महसूलातील वाटणी ही वेळोवेळी सुधारित केलेली जाहिरात शुल्क अनुसूची व इतर लागू असलेल्या कराच्या व्यतिरिक्त असेल.

४.११ इतर केंद्रीय / राज्य शासनाच्या जागेवर जाहिरातीचे हक्क प्रदान करण्याकरीता निविदा काढणे.

- अ) शासकीय किंवा निम-शासकीय प्राधिकरण जाहिरातीची निविदा मुंबई महानगरपालिकेची पूर्व लेखी परवानगी/ ना-हरकत प्रमाणपत्र घेतल्याशिवाय काढणार नाही. (प्राधिकरणाकडून ना-हरकत प्रमाणपत्र मिळण्याकरीता पत्र आल्यानंतर बृहन्मुंबई महानगरपालिका निविदा जारी करण्याकरीता पंधरा दिवसात ना-हरकत प्रमाणपत्र देईल)

- ब) जाहिरातदार / अभिकरण (एजन्सी) जर इतर शासकीय प्राधिकरण, शासकीय/निम-शासकीय उदा. विमानतळ, संरक्षण मंत्रालय, सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रम यांच्या जमिनीवर, मालमत्तेवर जाहिरात फलक उभारणी करू इच्छित असेल तर बृहन्मुंबई महानगरपालिकेकडून परवानगी घ्यावी लागेल.
- क) जाहिरातदाराने जाहिरात फलक उभारणी करण्यापुर्वी संबंधित प्राधिकरणाकडून ना-हरकत प्रमाणपत्र घेतले असल्यास व जाहिरातीची मार्गदर्शक तत्वामधील सर्व प्रक्रिया पूर्ण केल्यानंतर परवानगी दिली जाईल.
- ड) नियोजन प्राधिकरण / जमीन मालकी प्राधिकरण हे त्यांच्या मालमत्तेवर बृहन्मुंबई महानगरपालिकेची लेखी परवानगी/ ना – हरकत प्रमाणपत्र घेतल्याशिवाय जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता परवानगी देणार नाही.

४.१२ परवानाधारक / अभिकरण (एजन्सी) यांची कर्तव्ये आणि जबाबदा-या:-

- अ) परवानाधारक जाहिरात फलकाची परवानगी मंजूर करतेवेळी सादर केलेल्या संरचना रेखाचित्र / नकाशा यांच्या प्रमाणे जाहिरात फलक आणि जाहिरात फलकाची संरचना याची खात्री करेल. शिवाय जाहिरात फलकाची संरचना/ जाहिरात फलकाची मागील बाजू गडद हिरव्या रंगाने किमान दोन वर्षांनी एकदा रंगवेल किंवा नोंदणीकृत स्ट्रकचरल अभियंत्याने दिलेल्या सल्ल्यानुसार करेल.
- ब) परवानाधारक अशी खात्री करेल की, मुंबई महानगरपालिका अधिनियम १८८८ च्या कलम ३२८/३२८ अ तरतुदी चे उल्लंघन करून कोणतीही अश्लील किंवा कोणतेही आक्षेपार्ह संदेश प्रदर्शित करणा-या जाहिराती प्रदर्शित करणार नाहीत, तसेच तंबाखू उत्पादने किंवा मद्य विषयक यांच्याशी संबंधित असणारे कोणतेही आक्षेपार्ह संदेश किंवा जाहिराती किंवा मद्यविषयक जाहिराती थेट किंवा तशाच प्रकारच्या दुय्यम जाहिराती, जाहिरात फलकावर प्रदर्शित करणार नाहीत. (भारतीय दंड संहितेमध्ये व्याख्या केल्याप्रमाणे २०२४)
- क) जाहिरातदार / अभिकरण (एजन्सी) खालील माहिती QR कोडद्वारे प्रदर्शित करतील. ती माहिती खालीलप्रमाणे असेल.
- जाहिरातदाराचे नाव / अभिकरण (एजन्सीचे नाव).
  - जाहिरात फलकाचा परवाना क्रमांक.
  - जाहिरात फलकाचे आकारमान.
  - प्रकाशित / अप्रकाशित/ एल.इ.डी.
  - अनुज्ञापन खात्याने इतर माहिती समाविष्ट करण्यात सांगितलेली असेल त्याप्रमाणे.

- ड) कॅलेंडर वर्षात किमान १५ दिवसांसाठी जाहिरातदार / अभिकरण (एजन्सी) हे बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने निर्देश दिल्यानंतर नागरी संदेश किंवा इतर कोणताही संदेश प्रदर्शित करतील.
- ई) परवाना धारक मंजूर केलेल्या परवान्याच्या सर्व अटी व शर्तीचे पालन करतील आणि अनुज्ञापन खात्याने वेळोवेळी दिलेल्या सुचनांचे सुध्दा अनुपालन करतील.
- फ) जाहिरात फलकाची उभारणी पुर्ण झाल्यावर जाहिरातदार/ अभिकरण (एजन्सी) जाहिरात फलक संरचनेच्या एकूण वजनाबाबत महापालिकेच्या नियामक संस्था / आपत्ती व्यवस्थापन विभाग व अग्निशामन खाते यांना कळवेल.
- ग) संरचनेचे भौमितिक व गुगल स्थान, अक्षांस व रेखांक्षासहित, रेखाचित्र आधारीत अहवालात नोंदविण्यात येईल.

४.१३ जाहिरात फलक परवान्याच्या नुतनीकरणाची कार्यपध्दती:-

- अ) जाहिरात फलक मुंबई महानगरपालिका अधिनियम १८८८ च्या कलम ३२८/३२८ अ व वेळोवेळी सुधारित मार्गदर्शक तत्त्वानुसार परवान्याचे नुतनीकरण करण्यात येईल.
- ब) विद्यमान परवान्याचे नुतनीकरण म्हणजे नवीन परवानगी / परवाना नाही.
- क) जाहिरात फलक हा मार्गदर्शक तत्त्वातील तरतुदीप्रमाणे नसेल तर असे दोष दूर करण्याकरीता जाहिरातदार / अभिकरण (एजन्सीला) कारणे दाखवा नोटीस सह-आयुक्त/ उप-आयुक्त (विशेष) (अनुज्ञापन खात्याचा कार्यभार असलेले) यांच्याद्वारे बजाविण्यात येईल.
- ड) सह आयुक्त/ उप-आयुक्त (विशेष) (अनुज्ञापन खात्याचा कार्यभार असलेले) यांच्याद्वारे जेव्हा जाहिरात फलकाचे संरचना स्थिरता प्रमाणपत्र सादर करण्याचे निर्देश देतील त्यावेळेस जाहिरातदार संरचना स्थिरता प्रमाणपत्र सादर करतील. बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या मान्यताप्राप्त संरचना अभियंत्याकडून विहित कालावधीमध्ये विशिष्ट जाहिरात फलकासाठी संरचना स्थिरता अहवाल सादर करण्यात येईल.
- ई) सह-आयुक्त / उप-आयुक्त (विशेष) (अनुज्ञापन खात्याच्या कार्यभार असलेले) यांच्याद्वारे जाहिरात फलकाच्या संरचना स्थिरता प्रमाणपत्र सादर करण्याचे निर्देश देतील, तेव्हा बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या मान्यताप्राप्त संरचना अभियंत्याकडून विहित कालावधीमध्ये मानक कार्यप्रणाली प्रमाणे विहित कालावधी मध्ये सादर करतील.
- फ) प्रकाशित जाहिरात फलक असेल तर जाहिरातदार/ अभिकरण (एजन्सी) मान्यताप्राप्त विद्युत अभियंत्याकडील प्रमाणपत्र सादर करतील.

- ग) जर संरचनात्मक स्थिरता प्रमाणपत्र चूकीचे असल्याचे आढळल्यास संरचना अभियंत्यास कायम स्वरूपी किंवा पाच वर्षांच्या कालावधीकरिता काळ्या यादीत टाकण्यात येईल.
- ह) जुन्या इमारती / पदचारी पूल / उड्डाणपूल / स्कायवॉक (१० वर्षांपेक्षा जास्त असलेले) साठी संरचना लेखा परिक्षण अहवाल सादर करणे आवश्यक राहिल.

४.१४ जाहिरात फलकांच्या संरचनेतील (बांधकामाची) दुरुस्ती आणि परिरक्षण:-

- अ) जाहिरातदार विद्यमान परवानगी दिलेल्या जाहिरात फलकाची दुरुस्ती करू इच्छित असेल, तर त्याने संरचना अभियंत्याकडून मानक कार्यप्रणाली प्रमाणे प्रस्तावित दुरुस्तीसाठी आवश्यक कागदपत्रे सादर करतील.
- ब) विभागाचे वरिष्ठ निरीक्षक (अनुज्ञापन) हे विभागीय सहाय्यक आयुक्त यांना हा प्रस्ताव सादर करतील.

४.१५ महानगरपालिकेच्या जागेवरील/ मालमत्तेवरील जाहिराती:-

संरचना आणि सुधारणा या बाबींचे निकष हे जाहिरातीचे बाह्य परिस्थिती बघुन ठरवल्या जातील.

अ) व्यावसायिक जाहिराती.

- १) मुंबई महानगरपालिकेच्या मालमत्तेवर / जागेवर जाहिरात फलकांना परवानगी ही निविदा / लिलाव प्रक्रियेद्वारे केली जाईल. अनुज्ञापन खाते निविदा काढण्यापूर्वी, बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या संबंधित खात्याकडून/ शासकीय प्राधिकरणाकडून ना-हरकत प्रमाणपत्र प्राप्त करेल.
- २) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या मालमत्तेवरील / जागेवरील जाहिरात फलकावर जाहिरात ही निविदेला प्रतीसाद नसल्यामुळे रिक्त असल्यास अशा जाहिरात फलकावर नागरी संदेश प्रदर्शित करण्यात येईल.
- ३) जाहिरात विषयक मार्गदर्शक तत्वांची पूर्तता करणा-या जाहिरात फलकांना आयुक्तांनी निश्चित केल्याप्रमाणे वार्षिक भोगवटा आकार आणि वार्षिक जाहिरात शुल्क भरून, विहित अटी आणि शर्तीवर, महानगरपालिका जास्तीत जास्त १० वर्षे जाहिरात प्रदर्शित करण्यास परवानगी देऊ शकेल .
- ४) जाहिरात फलक उभारण्याचा खर्च, स्थापना, मालमत्ता कर इत्यादी किंवा इतर बाबींचा खर्च जाहिरातदार/ परवानाधारक भरतील.
- ५) प्रत्येक यशस्वी बोलीदार बृहन्मुंबई महानगरपालिकेशी करार करतील.
- ६) यशस्वी बोलीदार / जाहिरातदार/ अभिकरण (एजन्सी) पुढील वर्षाच्या जाहिरात शुल्काची वसुली सुनिश्चित करण्यासाठी एक वर्षाच्या एकूण जाहिरात शुल्काइतकी बँक हमी सादर करतील.

7) निविदा कालावधी संपल्यानंतर अभिकरण (एजन्सी) ही संरचना बृहन्मुंबई महानगरपालिकेस सोपवतील. त्यानंतर नियमित 'ई-निविदा' / लिलाव प्रक्रियेद्वारे येणा-या नवीन यशस्वी बोलीदारांना सदर जागेवर जाहिरात प्रदर्शित करण्याची परवानगी दिली जाईल.

ब) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या मालमत्तेवरील / जागेवरील जाहिरात फलक:-

अ) व्यावसायिक जाहिराती.

महानगरपालिकेच्या मालमत्तेवर/ जागेवर 'ई-निविदा' / 'ई-लिलाव' प्रक्रियेद्वारे जाहिरात फलकांना परवानगी दिली जाईल.

ब) सार्वजनिक सुविधांचे संचालन आणि देखभालीच्या बदल्यात जाहिरातीस परवानगी.

बृहन्मुंबई महानगरपालिकेची मालकी असलेल्या सार्वजनिक सुविधांचे संचालन आणि देखभाल करण्याच्या बदल्यात जाहिरातदारास जाहिरात करण्यास परवानगी देता येईल व यासाठी कोणतेही जाहिरात शुल्क आकारले जाणार नाही तथापि हा करार 'ई-निविदा' किंवा ई-लिलाव प्रक्रियेद्वारे झालेला असेल.

४.१६ अप्रकाशित जाहिरात फलकांना प्रकाशित फलकाद्वारे जाहिरात प्रदर्शित करण्याची मार्गदर्शक तत्त्वे / पध्दती आणि त्या उलट:-

- 1) जाहिरातदार/ अभिकरण (एजन्सी) हे संबंधीत विभाग कार्यालयात अर्जासह सह-आयुक्त पोलिस (वाहतूक) आणि विद्युत अभियंता यांचे कडून विद्युत उपकरण बसवल्याबद्दलचे प्रमाणपत्र आणि संरचना अभियंत्या कडील स्थैर्यता प्रमाणपत्र सादर करतील.
- 2) असा अर्ज प्राप्त झाल्यानंतर वरिष्ठ निरीक्षक (अनुज्ञापन) हे जाहिरात फलकाचे स्थळ निरीक्षण करून सदरचा अर्ज अनुज्ञापन अधीक्षक यांचे कार्यालयात स्पष्ट शिफारशीसह पाठवतील. त्यामध्ये प्रकाशित उपकरणे बसविण्या व्यतिरिक्त जाहिरात फलकाच्या संरचनेमध्ये कोणताही बदल करण्यात आलेला नाही, असे स्पष्टपणे नमूद करतील.
- 3) असा अर्ज प्राप्त झाल्यानंतर सहाय्यक अनुज्ञापन अधीक्षक , उप-अनुज्ञापन अधीक्षक हे अर्जाची पडताळणी करतील आणि अनुज्ञापन अधीक्षक यांच्या मान्यतेकरीता सादर करतील.
- 4) अनुज्ञापन अधीक्षक हे मान्यता देतील.

- 5) मान्यता मिळाल्यानंतर वरिष्ठ निरीक्षक हे त्याप्रमाणे जाहिरातदारास कळवतील आणि सॅप प्रणालीमध्ये योग्य ती नोंद घेतील.
- 6) वरिष्ठ निरीक्षक हे अनुपालन अहवाल अनुज्ञापन अधीक्षक यांचे कार्यालयात सादर करतील.
- 7) प्रकाशित जाहिरात फलकांना अप्रकाशित फलकाद्वारे जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता परवानगी देण्याकरीताची मार्गदर्शक तत्त्वे ही ह्याप्रमाणे असतील.

४.१७ जाहिरात फलक सुधारणा आणि स्थलांतर:-

शासकीय प्रकल्पामुळे बाधित होत असलेल्या विद्यमान जाहिरात फलकाचे आकारमान कमी किंवा जास्त करण्याची परवानगी दिली जाईल. विद्यमान जाहिरात फलक हा जाहिरातीची मार्गदर्शक तत्त्वाचे पालन करत असतील आणि कोणताही न्यायालयीन दावा प्रलंबीत नसेल तसेच शासकीय प्रकल्पामुळे विद्यमान जाहिरात फलकांची दृश्यमानता बाधित होत असल्यास स्थलांतरण/ दिशेमध्ये बदलास परवानगी देता येईल. अशी परवानगी अनुज्ञापन खात्याचा कार्यभार असलेले अतिरिक्त आयुक्त यांचे स्तरावर देण्यात येईल.

४.१८ परवाना मंजूर करणे/ ना-मंजूर करणे याविषयी घेण्यात आलेल्या निर्णयाचे पुनर्विलोकन:-

i). व्याप्ती:-

जर, परवाना मंजूर करण्यासाठी / ना-मंजूर करण्यासाठी अधिकार दिलेल्या प्राधिका-यास असे वाटले की प्रशासकीय चूक, तांत्रिक उणीव, नवीन वस्तुस्थिती दिसून येणे किंवा अर्जदाराने दाखल केलेला पुरावा विचारात घेणे या कारणाने घेतलेला निर्णय हा चुकीचा असल्यामुळे परवाना मंजूर/ ना-मंजूर करण्यासाठी घेतलेल्या निर्णयाचे पुनर्विलोकन करण्याची गरज आहे. तर अशा घटनेमध्ये प्राधिकारी त्याच्या निर्णयाचे पुनर्विलोकन करू शकतात.

ii). पूर्वमंजूरी:-

जर सक्षम प्राधिका-याला असे वाटत असेल की प्रशासकीय चुकी व्यतिरिक्त इतर कारणामुळे घेतलेल्या निर्णयाचे पुनर्विलोकन करण्याची आवश्यकता असेल, तर ते प्रथम त्यांच्या दर्जापेक्षा एक दर्जा वर असलेल्या अधिका-याची मान्यता घेतील. उदा: जर विद्यमान अनुज्ञापन अधीक्षक हे पुर्वीच्या अनुज्ञापन अधीक्षकाच्या निर्णयाचे पुनर्विलोकन करत असतील तर ते अनुज्ञापन खात्याचा कार्यभार असलेल्या उप-आयुक्तांची परवानगी घेतील, जर उप-आयुक्त (अनुज्ञापन खात्याचा कार्यभार असलेले) यांना त्यांनी घेतलेल्या निर्णयाचा पुनर्विलोकन करायचे असेल तर ते अतिरिक्त आयुक्त (अनुज्ञापन खात्याचा कार्यभार असलेले) यांची मान्यता घेतील.

४.१९ आदेश/ निर्णय यांच्या विरुद्धची अपिले (जाहिरात फलकाचे परवाने आणि व्यावसायिक परिसरा व्यतिरिक्त असलेल्या जाहिराती).

1. व्याप्ती :-

अभिकरण (एजन्सी) मध्ये निर्माण होणा-या वादासाठी एक विशिष्ट तक्रार निवारण मंच असणे गरजेचे आहे. काहीवेळा अभिकरण (एजन्सी) अर्जदार हे परवाना मंजूर / नुतनीकरण यासाठीचे अर्ज ना-मंजूर केल्यामुळे व्यथित होतात. विद्यमान धोरणात्मक मार्गदर्शक तत्त्वांमध्ये अपुर्ण अर्ज नामंजूर करणे, महापालिकेच्या पद-पथ इत्यादी वरील झाडे कापणे/ त्याची काटछाट करणे याकरीता अनामत रक्कम दंडादाखल जप्त करणे यासाठी विहित तरतुदी करण्यात आलेल्या आहेत. अशा प्रकरणात अपीलाचे तातडीने निवारण करणे गरजेचे आहे, म्हणूनच या तरतुदी करण्यात आलेल्या आहेत.

2. अपिलीय प्राधिकारी:-

- अ) संबंधित विभागाच्या सहाय्यक आयुक्तांनी घेतलेल्या निर्णयांच्या विरुद्धचे अपील, सह/ उप-आयुक्त (अनुज्ञापन खात्यांचा कार्यभार असलेले) यांच्याकडे येईल.
- ब) अनुज्ञापन खात्याचा कार्यभार असलेले सह/ उप-आयुक्त यांनी घेतलेल्या निर्णया विरुद्धचे अपील हे अनुज्ञापन खात्याचा कार्यभार असलेल्या अतिरिक्त आयुक्त यांचे कडे येईल. अतिरिक्त आयुक्त हे अपील सुनावणीकरिता आणि निकाली काढण्याकरिता दोन सह / उप-आयुक्त यांना प्राधिकृत करू शकतील.
- क) अनुज्ञापन खात्याचा कार्यभार असलेल्या अतिरिक्त आयुक्त यांनी घेतलेल्या निर्णया विरुद्धचे अपील हे महानगरपालिका आयुक्त यांचेकडे येईल. महानगरपालिका आयुक्त हे अपील सुनावणी करिता आणि निकाली काढण्याकरिता दोन अतिरिक्त आयुक्त यांना प्राधिकृत करू शकतील.

अपील करण्याची कार्यपध्दती.

- अ) कनिष्ठ अधिका-याचे आदेश मिळाल्यापासून किंवा कारवाईचे कारण मिळाल्यापासून ३० दिवसांमध्ये देय असलेल्या अपील शुल्कासह अपील दाखल करणे आवश्यक आहे.
- ब) अपिलीय अधिकारी विवेक बूद्धीनुसार, तर्कशुद्ध आदेश दिल्यानंतर, पूरेसा कारणास्तव ३० दिवसांपेक्षा जास्त काळ अपील दाखल करण्यास झालेला विलंब माफ करू शकतात. तथापि, ज्या प्रकरणास प्राधिकरणाने इमारती धोकादायक, जीर्ण इत्यादी कारणामुळे विद्यमान फलक काढून टाकण्याचा आदेश दिला आहे अशी प्रकरणे विलंब माफ करण्यापासून वगळण्यात येतील.

- क) अपिलीय प्राधिकारी शक्य असेल तर, ६० दिवसांच्या कालावधी मध्ये अपीलावर निर्णय घेतील.
- ड) अपील दाखल केल्यानंतर जर अपीलदारानी त्याच वेळेस वाद निवारणासाठी न्यायालयात दाद मागितली असेल तर अपील खारीज होईल, त्याचप्रमाणे त्या उलट होईल.
- ई) अनुज्ञापन खात्याचा कार्यभार असणारे सह/ उप-आयुक्त किंवा अतिरिक्त आयुक्त यांनी दिलेल्या आदेशाविरुद्ध जर जाहिरातदाराने अपील दाखल केलेले असेल तर, जाहिरातदार अपील प्रलंबित असे पर्यंत कथित जाहिरात फलकांवर जाहिरात प्रदर्शित करणार नाही.
- फ) ६० दिवसांचा अपील कालावधी हा अपील शुल्क भरलेल्या तारखेपासून मोजण्यात येईल.
- ग) अपील प्राधिका-याने अपिलावर निर्णय न घेतल्यास जाहिरातदार / अभिकरण (एजन्सी) हे ६० दिवसानंतरच्या जाहिरात शुल्कामध्ये सुट मिळविण्याकरिता पात्र असतील. तथापि जाहिरातदार/ अभिकरण (एजन्सी) यांनी जर अपील सुनावणी स्थगित करण्याची मागणी केली किंवा अपील सुनावणीस गैरहजर राहिल्यास जाहिरातदार/ अभिकरण (एजन्सी) हे जाहिरात शुल्कामध्ये सुट मिळविण्याकरिता त्या दिनांका पासून पात्र असणार नाही.
- ह) अपील सुनावणी तसेच अपील आदेश ६० दिवसांच्या आत पारित न झाल्यास जाहिरातदारास अपील कालावधी मध्ये जाहिरात शुल्क भरावे लागणार नाही. तथापि अपील कालावधीमध्ये जाहिरात प्रदर्शित करता येणार नाही.
- आय) जर अपीलाचा निर्णय हा अपीलकर्त्याच्या बाजूने लागला तर अशा प्रकरणात ६० दिवसावरील अपील कालावधी करीता जाहिरातदारास जाहिरात शुल्क भरावे लागणार नाही. तथापि, अशा प्रकरणामध्ये विलंब हा मुंबई महानगरपालिकेकडून झालेला असावा.
- जे) जाहिरातदार/ अभिकरण (एजन्सीने) जर अपील प्राधिका-याने दिलेल्या निर्णयाविरुद्ध न्यायालयात दाद मागितली तर, जाहिरातदार कथित जाहिरात फलकावर न्यायालयाचा निकाल येईपर्यंत जाहिरात प्रदर्शित करू शकणार नाही.
- के) अपीलकार जाहिरातदाराद्वारे, स्वतः /व्यक्तिशः किंवा अधिकृत प्रतिनिधीमार्फत सुनावणी करीता हजर राहू शकतात. अशा प्रकरणात अपिलीय प्राधिका-यांनी दिलेला निर्णय हा अंतिम असेल आणि अपीलकर्त्यावर बंधनकारक असेल.

जर खटल्याच्या कालावधीत कोणतीही जाहिरात प्रदर्शित झाल्याचे आढळले तर जाहिरात परवाना रद्द केल्याच्या दिवसापासून दररोज रु. ५०००/- दंड लागू होईल.

४.२० संरचनेचे संकल्पचित्र (नकाशा) आणि संरचना स्थैर्यता / जाहिरात फलकाची उभारणी करण्याकरीता स्थैर्यता परिक्षण याबाबतची मानक कार्यप्रणाली:-

जाहिरात फलकाची संरचना स्थैर्यतेची मार्गदर्शक तत्त्वे (H.S.S.G) RO - 2022, जाहिरात फलकांच्या संरचनेची सुरक्षितता आणि स्थैर्यता सुनिश्चित करण्यासाठी, प्रमाणित संकल्पचित्र (नकाशा), परिक्षण. तपासणी आणि प्रमाणन प्रक्रिया अनिवार्य करण्यात आली IS 875 - 2015 भाग III. नुसार, मुंबई प्रदेशातील संरचना ४४ मीटर / सेकंद (१५८.४/तास) किमी / पर्यंतच्या वा-याच्या वेगाचा सामना करावा लागतो. नवीन आणि विद्यमान जाहिरात फलकांसाठी स्थैर्यता प्रमाणपत्रे जारी करण्यासाठी हे अनिवार्य आहे.

जाहिरात फलकाच्या संरचनेच्या स्थैर्यतेसाठी संकल्पचित्र, परिक्षण तपासणी आणि प्रमाणन यासाठीची मार्गदर्शक तत्त्वे.

जाहिरात फलकांचा संरचना स्थैर्यता करीताची मार्गदर्शक तत्त्वे (H.S.S.G) (RO 2022) मार्गदर्शक तत्त्वे मंजूरी क्र. Dir / ES & P/ 71/ MC dt: 30/06/2023.

जाहिरात फलकाच्या संरचनेची स्थैर्यतेची मानक कार्यप्रणाली ठरवणारी समिती.

भाग - १

नवीन जाहिरात फलकांकरीता संकल्पचित्र अहवाल आणि संकल्पचित्र यांच्या आवश्यक बाबी

१.१ प्रस्तावना :

नवीन जाहिरात फलकाच्या संरचनेच्या संकल्पचित्र सादर केल्या जाणा-या सर्वसाधारण संकल्पचित्र अहवालासाठी आवश्यक असलेली माहिती संकलित करण्याच्या आवश्यकतेची यादी पुढील भागात दिलेली आहे. जाहिरात फलकाच्या संबंधित सर्व संकल्पचित्र एक मानक कार्यप्रणाली प्रदान करण्यासाठी आवश्यकता सूचिबद्ध केल्या आहेत.

१.२ आवश्यकता

जाहिरात फलकाच्या संकल्पचित्र अहवालासाठी खालील मुद्दे त्यामध्ये समाविष्ट असतील

- 1) संरचनेचे संकल्पचित्र आणि भौतिक स्थानाशी संबंधित विशेष खबरदारीची यादी विभागात दिली जाईल.

- 2) संकल्पचित्र अहवालामध्ये संरचनेचे भौतिक आणि गुगल स्थान नोंदविले जाईल.
- 3) संकल्पचित्र संहितेचे यादी नुसार पालन केले जाईल. जाहिरात संरचनेचे संकल्पचित्र करताना खालीलप्रमाणे संकल्पचित्र संहिते नुसार संदर्भित करण्यात येईल.

IS ४५६ : २००० साधा आणि प्रबलित कॉंक्रीट आचारसंहिता IS 800 : 2007 सामान्य स्टील संहिते मधील बांधकाम

IS 875 : 1987 इमारती आणि संरचनासाठी संकल्पचित्र (डिझाईन) भार (भूकंप व्यतिरिक्त) साठी आचारसंहिता (भाग १ मृत भार इमारत साहित्य आणि साठवलेल्या साहित्याचे युनिट वजन).

इमारती आणि संरचनासाठी (भूकंप व्यतिरिक्त) डीझाईन भारासाठी IS 875 : 2015 आचारसंहिता (भाग तीन वाराभार)

IS - 1893 भूकंप प्रतिरोधक संरचनेच्या संकल्पचित्रासाठी (डिझाईन) भाग १ ते ४ निकष.

IS 2062 - 2011 गरम रोल केलेले मध्यम आणि उच्च तन्यता असलेले संरचनात्मक स्टील (लोखंड) असतील- तपशील.

IS - 816:1969 सौम्य लोखंडामध्ये (स्टील मध्ये) सामान्य बांधकामासाठी धातू आर्क वेल्डिंगच्या वापरासाठी आचारसंहिता.

वरील यादी संपूर्ण नाही. संकल्पचित्र काराने (डिझायरने) संदर्भित केलेल अतिरिक्त तांत्रिक दस्तऐवज / साहित्य/ संहिता (कोड) / मार्गदर्शक तत्त्वे DBR मध्ये स्पष्टपणे नमुद केले पाहिजेत.

- 4) संकल्पचित्र (डिझाईन) भाराचे तपशील मृत भार, चालता भार, कोलॅटरल, वा-याचा भार आणि भूकंप सुचक भार (प्रत्येक भाराच्या मापदंडासाठी संहिते मध्ये मुद्देनिहाय उल्लेख करावा).
- 5) साहित्य आधार सामग्री करीता श्रेणी आणि अनुरूप संहिता.
- 6) भूतंत्रज्ञान सल्लागाराने पायाच्या प्रकारासाठी विशिष्ट शिफारसीसह भूतंत्रज्ञान तपासणी अहवाल (बोअरहोलसाठी स्थान नकाशासह) DBR चा भाग असेल. बोअरहोलचे स्थान पायाच्या केंद्रापासून ५ मिटरच्या आत स्थित असले पाहिजे.
- 7) विश्लेषण सॉफ्टवेअरची यादी केली जाईल आणि विश्लेषण सॉफ्टवेअरची माहिती परिशिष्टात समाविष्ट केली जाईल.

- 8) प्रदान केलेल्या सदस्य आकाराच्या सुरक्षिततेसाठी तपशील विश्लेषण परिणाम रचना (डिझाईन) स्थैर्यता अहवालामध्ये शेवटचे प्रकरण म्हणून समाविष्ट केले जाईल.
- 9) भारतीय मानकानुसार रचनेचे (डिझाईनचे) जोडणी तपशील डी.बी.आर. (DBR) सोबत प्रदान केले जातील.
- 10) गंजरोधक संरक्षणाचा प्रकार म्हणजे धातुकरण प्रक्रिया किंवा सांगाड्याच्या लोखंडी घटकांवर झिंक माध्यमाचे आवरण लावले जाईल.

1.3) सादर करावयाची रचनाचित्रे

- 1) सी.टी.एस (C.T.S) क्रमाकांचा उल्लेख असलेला कार्यस्थळ नकाशा.
- 2) सामान्य व्यवस्था रचनाचित्रे.
- 3) पाया आणि पायथ्याचे रचनाचित्रे.
- 4) स्तंभ आणि अधिरचना रचनाचित्रे.
- 5) उत्पादनाची (फॅब्रिकेशन) रचना.

1.4) मार्गदर्शक तत्त्वे.

वरील नमुद केलेल्या बाबी व्यतिरिक्त जाहिरात फलकांच्या संरचनेच्या रेखाचित्रामध्ये खालील गोष्टींचे काटेकोरपणे पालन केले पाहिजे.

- 1) इमारतीची गणना C1 आणि C2A श्रेणीत येत नाही याची खात्री सल्लागाराने करावी जेणेकरून त्यावर फलक उभारता येतील.
- 2) ३० वर्षापेक्षा जास्त वयाच्या इमारतींचा परिक्षण (ऑडीट) अहवाल सादर करावा लागेल आणि C3 आणि C2B श्रेणीतील परिक्षण (ऑडीट) केलेल्या इमारतीलाच फक्त फलक उभारणीसाठी परवानगी असेल तर C2B श्रेणीतील इमारतीमध्ये परिक्षण (ऑडीट) प्रमाणपत्रा नंतर ९० दिवसांच्या आत दुरुस्तीनंतर परवानाधारक स्थळ पर्यवेक्षक प्रमाणपत्र आणि बोर्डिंग संरचना सल्लागाराने प्रमाणित केलेल्या तणावाखाली नसलेल्या इमारतीच्या भागासाठी परवानगी असेल. या बाबी सल्लागार सुनिश्चित करतील व त्याचे पालन करतील.
- 3) ३० वर्षापेक्षा कमी वयाच्या इमारतींना संरचना सल्लागाराकडून स्थिरता प्रमाणपत्रांसह परिक्षण (ऑडीट) अहवाल सादर करावा लागेल, ज्यामध्ये परिक्षण (ऑडिट) प्रमाणपत्राच्या ९० दिवसांच्या आत दुरुस्तीची आवश्यकता असल्यास, परवानाधारक स्थळ पर्यवेक्षकांच्या प्रमाणपत्रासह ती पूर्ण करावी लागेल. या बाबी सल्लागार सुनिश्चित करतील व त्याचे पालन करतील.

- 4) पायाच्या योग्यतेबाबत भु – तंत्रज्ञान सल्लागाराचे प्रमाणपत्र.
- 5) रचनेनुसार (डिझाईन) काम पूर्ण झाल्याबद्दल परवानाधारक स्थळ पर्यवेक्षकाकडून प्रमाणपत्र.
- 6) नव्याने उभारलेल्या फलकाच्या संरचनेच्या स्थिरतेबाबत संरचना सल्लागाराचे प्रमाणपत्र.
- 7) विद्युत तार, जोडणी आणि स्थिरता प्रमाणित केलेले ज्यात अर्थिंगची पुरेसे विशेष उल्लेख असलेले विद्युत परवानाधारक कंत्राटदाराकडील प्रमाणपत्र.
- 8) नवीन संरचनेच्या पहिल्या मंजूरीपासून फलकाचे कमाल स्वीकार्य आयुष्य ५० वर्षे असेल.
- 9) नवीन फलकाचे तयार केलेले रचनाचित्र सादर करावे.
- 10) फलकाच्या सांगाड्याची नियमित तपासणी करण्यासाठी त्यावर चढण्याची व्यवस्था असावी.
- 11) नवीन फलकासाठी छिद्रीत असलेला पत्र्याचा वापर करावा.
- 12) ५०% छिद्रीत पत्रे हे फलकामधून काढण्याची आणि रचण्याची व्यवस्था असावी (चक्रीवादळाच्या परिस्थितीत ५०% वा-याचा दाब कमी करण्यासाठी पॅनल काढून टाकण्याची तरतूद) म्हणून सुरक्षिततेसाठी लॉकींग नट तरतुदीसह बोल्ट केलेली जोडणी शिफारशीस आहे. विद्यमान फलकांना दोन वर्षांच्या आत या अटीचे पालन करावे लागेल.
- 13) सर्व वेल्डींग शॉप वेल्डींगद्वारे केले पाहिजे. साईटवर फक्त बोल्टींगला परवानगी दिली जाऊ शकते. बोल्टेड/ रीव्हेटेड कनेक्शनसह रचना एकत्रित केली जाऊ शकते.
- 14) फलकाच्या बांधकाम / निर्मितीसाठी वापरल्या जाणा-या साहित्याची चाचणी अहवाल आणि उत्पादकाचे प्रमाणपत्र आणि चाचणी अहवाल.
- 15) IS प्रमाणित साहित्यानुसार स्टीलच्या खरेदीच्या आधारावर वापरलेल्या स्टील मटेरीयलसाठी स्थैर्यता सल्लागाराचे प्रमाणपत्र.
- 16) सक्षम प्राधिका-याने जारी केलेले इतर सर्व विद्यमान निकष/ उपविधी/ मंजूरी/ मापदंड/ कार्यपध्दती याचे पालन केले जाईल.
- 17) चकाकी टाळण्यासाठी पूरक असणारी रचना परावर्तित केलेली नसावी.
- 18) जाहिरात फलक प्रदर्शित करण्यासाठी डीझेल / पेट्रोल / केरोसीनवर चालणारे जनरेटर किंवा ध्वनी, वायू किंवा जल प्रदूषण करणारे कोणतेही माध्यम वापरण्यास परवानगी नसेल.
- 19) सर्व बाह्य जाहिरात फलक प्रकाशित करण्यासाठी सौर उर्जेसारख्या पर्यायाची अक्षय संसाधनामधून वीज मिळू शकेल ज्यायोगे वीज बचतीला प्रोत्साहन देता येईल.

- 20) फलकावर कोणतेही आच्छादन (क्लॅडींग) लावण्याची परवानगी नाही कारण त्यामूळे कोणत्याही सदस्याची तपासणी करणे गुंतागुंतीची होईल.

कॉक्रीटवरील चाचण्या:-

- १) घन कम्प्रेसन चाचणी.
- २) मजबुतीकरण स्टीलची चाचणी.
  - प्रतिमीटर वाकणे, पून्हा वाकणे आणि वजनासह तन्यता चाचणी.
- ३) स्ट्रक्चरल स्टीलवर चाचणी.
- ४) प्रतिमीटर वजनासह तन्यता चाचणी.
  - वेल्डेड कनेक्शनवर चाचणी.
  - जाडीसह क्रॉस-सेक्शनल परिमाणे.
- ५) डार्ड पेनिट्रेशन टेस्ट.
- ६) चुंबकीय कण तपासणी चाचणी.

भाग – २

२.१ परिचय

विद्यमान फलकासाठी मार्गदर्शक तत्त्वे खालील प्रकरणामध्ये विद्यमान स्थळ फलकाच्या संरचनात्मक स्थिरता, परिक्षण (ऑडिट) दरम्यान खात्री करावयाच्या आणि पालन करावयाच्या तपासणीच्या आवश्यकतांची यादी केली आहे.

२.२ सादर करावयाची कागदपत्रे

- 1) स्थळ नकाशा.
- 2) गुगल स्थान नकाशा.
- 3) उभारलेल्या भागाचे रचनाचित्र.
- 4) संरचनेचा सविस्तर परिक्षण (ऑडिट) अहवाल.
- 5) दर पाच सत्र भाग नुतनीकरण किंवा १० वर्षांनी विद्यमान पायाच्या योग्यते बघल भूतंत्रज्ञान सल्लागाराचे प्रमाणपत्र.
- 6) फलकाच्या संरचनेच्या सूरक्षेसाठी दर दोन वर्षांनी नुतनीकरण करताना स्थैर्यता सल्लागाराने दिलेले प्रमाणपत्र.
- 7) केलेल्या दूरुस्तीचा तपशीलाचा अहवाल.

- 8) विद्युत परवानाधारक कंत्राटदाराकडील प्रमाणपत्र यामध्ये विद्युत वायरींग, जोडणी, स्थिरता प्रमाणित केले जातील आणि अर्थिंगच्या पर्याप्तेचा विशेष उल्लेख असेल.
- 9) इमारतीवर उभारलेल्या फलकासाठी, ज्याने इमारतीची रचना केली होती त्या मूळ सल्लागाराची उपलब्धता नसल्यास, स्थिरता प्रमाणपत्र नोंदणीकृत सल्लागारा कडून प्राप्त केले पाहिजे आणि कोणत्याही IIT/ VJTI/ SPCE या शैक्षणिक संस्थे कडून पडताळणी करून घेतली पाहिजे.
- 10) दर दहा वर्षांनी (डी.बी.आर)(D.B.R).
- 11) इमारतीची रचना ही C1 आणि C2A श्रेणीत येत नाही याची खात्री सल्लागाराने करावी जेणेकरून त्यावर फलक उभारता येतील.
- 12) ३० वर्षांपेक्षा जास्त वयाच्या इमारतींना परिक्षण (ऑडीट) अहवाल सादर करावा लागेल. C3 आणि C2 B श्रेणीतील परिक्षण (ऑडीट) केलेल्या इमारतीलाच फक्त फलक उभारणीसाठी परवानगी असेल तर C2 B श्रेणीतील इमारतीमध्ये परिक्षण (ऑडीट) प्रमाणपत्रानंतर ९० दिवसांच्या आत दुरुस्तीनंतर परवानाधारक स्थळ पर्यवेक्षकाचे प्रमाणपत्र आणि बोर्डिंग संरचना सल्लागाराने प्रमाणित केलेल्या तणावाखाली नसलेल्या इमारतीच्या भागासाठी परवानगी असेल. या बाबी सल्लागार सुनिश्चित करतील व त्याचे पालन करतील.
- 13) ३० वर्षांपेक्षा कमी वय असलेल्या इमारतीचे संरचना सल्लागाराकडून स्थिरता प्रमाणपत्रासह परिक्षण अहवाल सादर करावा लागेल, ज्यामध्ये परिक्षण प्रमाणपत्राच्या ९० दिवसांच्या आत दुरुस्तीची आवश्यकता असल्यास परवानाधारक स्थळ पर्यवेक्षकाच्या प्रमाणपत्रासह पूर्ण करावे लागेल याची खात्री आणि पालन सल्लागार करतील.
- 14) फलकावर कोणतेही आच्छादन (क्लॅडींग) लावण्याची परवानगी नाही, त्यामूळे कोणत्याही घटकाची तपासणी करणे गुंतागुंतीचे होईल.
- 15) सक्षम प्राधिका-यांनी लागू केलेले इतर सर्व विद्यमान नियम/ निकष / उपविधी/ मंजूरी / कार्यपध्दती यांचे पालन केले जाईल.
- 16) चकाकी टाळण्यासाठी आधार देणा-या संरचनेला परावर्तित न होणारे आवरण असावे.
- 17) कोणतेही जाहिरात उपकरण प्रकाशित करण्यासाठी वीज पुरवठ्यासाठी डिझेल/ पेट्रोल/ केरोसीनवर चालणारे जनरेटर किंवा ध्वनी वायू किंवा जल प्रदुषण करणारे कोणतेही जैविक साधने वापरण्यास परवानगी दिली जाणार नाही.
- 18) सर्व बाह्य जाहिरात उपकरणांवरील प्रकाश सौरऊर्जेसारख्या पर्यायी अक्षय संसाधनांमधून वीज मिळवू शकेल. ज्यायोगे वीज बचतीला प्रोत्साहन मिळेल.

2.3) संरचना परिक्षण अहवाल :-

संरचना परिक्षण अहवालात खालील मुद्दे समाविष्ट केले जातील.

1. गुगल स्थळ नकाशा.
2. विद्यमान फलकामध्ये थोडक्यात माहिती ज्यामध्ये फलकाचे वय, रचनेचा प्रकार इत्यादीचा समावेश आहे.
3. पाया आणि जमिनीवरील फलकाच्या संरचनेचे रचनाचित्र.
4. अल्ट्रासोनिक जाडी गेज वापरून जाडीचे मापन (स्टीलघटकांच्या १५-२०%).
5. डाई पेनिट्रेशन चाचणी आणि मॅग्नेटीक पार्टिकल निरीक्षण चाचणी करून वेल्डर जोडणीची चाचणी.
6. संरचनेच्या घटकांची स्थिती, सांधे, बेस प्लेट आणि पायथ्याशी असलेली जोडणी दर्शवणारे फोटो.
7. संरचना झुकलेली (वाकलेली) असल्यास संरचनेचा कल मोजला जाईल आणि अहवालात नमूद केला जाईल.
8. पेंटिंग / गंजरोधक आवरणाची स्थिती.
9. संरचनेच्या सुपरस्ट्रक्चर, कॉलम आणि पायाच्या दुरुस्तीसाठी विशिष्ट शिफारशी.
10. विशिष्ट शिफारशीनुसार गंजप्रतिरोधक आवरण/ रंग.
11. दुरुस्ती कोणत्या कालावधीत सुरु करावी याचा विशिष्ट उल्लेख.
12. सल्लागाराने शिफारस केलेल्या / सुचवलेल्या दुरुस्तीचे पालन.
13. दुरुस्तीचे फोटो.

भाग ३

संरचना स्थिरता प्रमाणपत्र

३.१ विद्यमान फलकाच्या संरचनेसाठी स्थिरता प्रमाणपत्राचे प्रारूप

संदर्भ क्रमांक:

दिनांक .../.../.....

स्थिरता प्रमाणपत्र

असे प्रमाणित करण्यात येते कि..... येथे असलेले जाहिरात फलक संरचनात्मकदृष्ट्या मजबूत आहेत. वर नमूद केलेली संरचना प्रदर्शनासाठी सुरक्षित आहे. संरचनात्मक परिक्षण हे.....यांनी दिनांक.....रोजी केले आणि तद्नंतर मालक मेसर्स.....यांनी अहवालातील शिफारशीनुसार मजबुतीकरण आणि दुरुस्ती केली.

दृश्य तपासणी आणि एन.डी.टी. चाचण्यांच्या आधारे, मी असा निष्कर्ष काढतो की, ही संरचना सुरक्षित असून इच्छित वापरासाठी आहे.

वरील प्रमाणपत्राची वैधता.....पर्यंत आहे.

नाव आणि नोंदणी क्रमांक.
संरचना अभियंता

३.२ फलकाच्या संरचनेसाठी स्थिरता प्रमाणपत्र प्रारूप

संदर्भ क्रमांक:

दिनांक .../.../.....

स्थिरता प्रमाणपत्र

असे प्रमाणित करण्यात येत आहे की, ...येथे असलेली जाहिरात संरचना (मेसर्स.....) यांच्या मालकीची असून जाहिरात फलक संरचना संरचनात्मकदृष्ट्या स्थिर आहे आणि हेतूनुसार वापरण्यासाठी सुरक्षित आहे. संरचनेची रचना अंमलबजावणी संबंधित भारतीय मानक संहितेनुसार पालन केलेली आहे.

वरील प्रमाणपत्राची वैधता.....पर्यंत आहे.

नाव आणि नोंदणी क्रमांक
संरचना अभियंता

३.३ नवीन फलकाच्या संरचनेसाठी भू-तंत्रज्ञान प्रमाणपत्र प्रारूप

संदर्भ क्रमांक

दिनांक:- .../.../.....

भू-तंत्रज्ञान प्रमाणपत्र

असे प्रमाणित करण्यात येत आहे की.....येथे स्थित असलेले जाहिरात आणि संरचना (मेसर्स.....) यांच्या मालकीची असून फलक संरचना मजबूत आणि स्थिर स्तरावर आधारित आहे. भू-तंत्रज्ञान तपासणी अहवालाच्या शिफारशीनुसार पाया बांधण्यात आला आहे.

मी याद्वारे प्रमाणित करतो की, ही संरचना स्थिर स्तरावर स्थित आहे.

वरील प्रमाणपत्राची वैधता .....पर्यंत आहे.

नाव आणि नोंदणी क्रमांक
भू-तंत्रज्ञान अभियंता,

३.४ नवीन फलकाच्या संरचनेसाठी विद्युत अभियंत्याचे प्रमाणपत्र.

संदर्भ क्रमांक:

दिनांक:- .../.../.....

विद्युत सुरक्षितता प्रमाणपत्र

असे प्रमाणित करण्यात येत आहे कि, विद्युत तार जोडणी, स्थापना उपकरणे आणि अर्थिंग जाहिरात फलक संरचना.....येथे स्थित आहे आणि मालक (मेसर्स.....) यांनी व मी तपासणी केल्यानुसार ते सुरक्षित आणि हेतुनुसार वापरण्यासाठी निकषानुसार सुरक्षित आहे.

वरील प्रमाणपत्राची वैधता .....पर्यंत आहे.

नाव आणि नोंदणी क्रमांक
विद्युत अभियंता

.....

भाग-५

जाहिरातदार / एजन्सी यांना काळ्या यादीमध्ये टाकणे

- ५.१. सर्वसाधारण
- ५.२ चौकशी प्रलंबित असताना परवाना निलंबित करणे
- ५.३ प्राधिकार
- ५.४ प्रक्रिया
- ५.५ अपील प्राधिकारी

प्रकरण-५

जाहिरातदार / एजन्सी यांना काळ्या यादीमध्ये टाकणे

५.१. सर्वसाधारण :-

- अ) काळ्या यादीमध्ये टाकणे ही बाब ठराविक कालावधी करीता किंवा कायमस्वरूपी असेल.
- ब) काळ्या यादीत टाकण्याच्या कारणाचे समाधानकारक अनुपालन केल्यावर काळ्या यादीतील नाव मागे घेता येईल.
- क) जर, संचालक / मालक / भागीदार हा अन्य पेढीचा संचालक / मालक / भागीदार पूर्वी काळ्या यादीत असल्याचे आढळून आले तर त्यांच्याकडून आलेले अर्ज विचारात घेतले जाणार नाही.
- ड) काळ्या यादीत टाकलेल्या पेढीचे संचालक/ मालक/ व्यावसायिक नवीन फर्मच्या नावाने नवीन जागेवर जाहिरात फलकासाठी अर्ज करू शकत नाही.

जाहिरातदार / परवानाधारक हा खालील एका किंवा अनेक कारणांनी काळ्या यादीमध्ये टाकण्यास उत्तरदायी असेल :-

- अ) जर, पेढीचा मालक, तिचे कर्मचारी, भागीदार किंवा प्रतिनिधी हा व्यावसायिक व्यवहारासंबंधी नैतिक अधोगती मध्ये समाविष्ट असणा-या गुन्हाकरीता न्यायालयाने सिध्दअपराधी ठरवला असेल किंवा त्याच्यावर चौकशी सुध्दा असेल, कायदानुसार त्याला दोषी ठरविलेला असेल, म्हणजेच तो न्यायालयाद्वारे सिध्दअपराधी झालेला असेल तर.
- ब) पेढीचा मालक किंवा कर्मचारी किंवा प्रतिनिधी हा लाच देणे, भ्रष्टाचार, टेंडरची (निविदांची) अदलाबदल करण्याचे कपट, प्रक्षेपण, विपर्यास, कायदानुसार आकारण्यात आलेले कर भरण्यास टाळाटाळ करणे किंवा त्याचे प्रदान करण्यास वारंवार कसूर करणे या सारख्या गैरव्यवहारांसाठी दोषी ठरला आहे. अशी विश्वास ठेवण्यासाठी ठोस स्वरूपाची स्थिती असेल.
- क) जर, पेढीने कोणतेही पुरेसे कारण न देता बृहन्मुंबई महानगरपालिकेला देय असणारे कर/शुल्क यांचे विवरणपत्र भरले नाही किंवा ते चुकते केले नाही किंवा राज्य सरकारची देणी चुकती केली नाही आणि जर बृहन्मुंबई महानगरपालिकेची अशी खात्री झाली की ही गोष्ट अशा वाजवी विवादांमुळे नसून ही बाब लवाद किंवा न्यायालयामध्ये कार्यवाही करण्यायोग्य आहे.
- ड) जाहिरात परवान्याच्या अटी व शर्तीचे हेतूपुरस्सर भंग करणे.

- ई) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेला फसवणे, अनुचित मार्गाने परवाना मिळवणे किंवा बाहेरून वशिला लावणे, कोणतेही टेंडर (निविदा) /कंत्राट किंवा कोणतेही इतर शासकीय प्रकरण या संबंधीचे पालिका अभिलेखामध्ये आणि दस्तऐवजांमध्ये यांच्या अनधिकृत नकला मिळवणे, पालिकेच्या अभिलेखामध्ये आणि दस्तऐवजांमध्ये छेडछाड करणे (बिघडवणे), कोणत्याही पालिका कर्मचा-यांना /अधिका-यांना धमकी देणे, त्यांच्याशी वाईट रितीने वागणे (गैरवर्तणूक करणे) किंवा त्यांच्यावर शारीरिक हल्ला करणे.
- फ) अनुचित लाभ मिळण्याच्या उद्देशाने इतर कंत्राटदार / जाहिरातदार यांना चिथावणी देणे किंवा त्यांच्याशी संगनमत करणे.

५.२ चौकशी प्रलंबित असताना परवाना निलंबित करणे :-

जेव्हा म्हणून जाहिरातदार/परवानाधारकास, त्याने केलेल्या कथित ह्यगयीसाठी स्पष्टीकरण मागवणारी कारणे दाखवा नोटीस देण्यात येईल, तेव्हा देण्यात आलेल्या अशा कारणे दाखवा नोटीसचा अंतिम निकाल येईपर्यंत परवाना सुरु करण्याची संधी देता येईल किंवा कसे याबाबत सक्षम प्राधिका-याने निर्णय घ्यावा. कारणे दाखवा नोटीस ही महानगरपालिकेकडून उप-आयुक्त (अनुज्ञापन खात्याचा कार्यभार असणारे) यांच्या दर्जापेक्षा खाली नसणा-या अधिका-यांद्वारे देण्यात येईल.

५.३ प्राधिकार :-

संबंधित महानगरपालिका सह/ उप-आयुक्तांकडून प्राप्त झालेल्या एक / अनेक अहवालांच्या आधारे अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त/ महानगरपालिका आयुक्त हे कोणतीही शिक्षा देण्याकरीता म्हणजे काळ्या यादीत टाकण्याकरीता सक्षम असतील.

५.४ प्रक्रिया :-

- अ) काळ्या यादीत टाकण्याची कार्यवाही सुरु करण्यापूर्वी, महानगरपालिका उप-आयुक्त (अनुज्ञापन खात्याचा कार्यभार असणारे) यांच्या दर्जापेक्षा कमी नसणारे सक्षम प्राधिकारी, सदर जाहिरातदाराच्या विरुद्ध दंडनीय कार्यवाही का करण्यात येऊ नये असे नमूद करणारी कारणे दाखवा नोटीस जाहिरातदार / परवानाधारकाच्या विरुद्ध जारी करतील. नोटिसचा कालावधी हा १५ दिवसांपेक्षा कमी असणार नाही आणि तो जाहिरातदाराला नोटीस मिळाल्याच्या तारखेपासून मोजण्यात येईल आणि तो कालावधी सदर नोटीस देणा-या अधिका-यांद्वारे (नोंदवण्यात येणा-या) पुरेसा कारणांनी ३० दिवसांच्या कालावधीपर्यंत (प्रारंभाचा कालावधी धरून) वाढवता येईल.

- ब) जर, जाहिरातदाराने सदर कारणे दाखवा नोटीसमध्ये निर्धारित करण्यात आलेल्या कालावधीमध्ये (किंवा, मंजूर केलेल्या वाढीव कालावधीमध्ये) समाधानकारक स्पष्टीकरण दिले नाही तर महानगरपालिका सह / उप-आयुक्त काळ्या यादीत टाकण्याच्या प्रकरणावर तर्कसंगत आदेश मंजूर करण्याकरीता मान्यतेसाठी अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त / बृहन्मुंबई महानगरपालिका आयुक्त यांच्याकडे काळ्या यादीत टाकण्यासाठी युक्तिवादी आदेश पारीत करण्याकरीता प्रस्ताव सादर करतील.
- क) शक्य असेल तेवढ्या लवकर सक्षम प्राधिकारी सूनावणी पूर्ण झाल्यापासून १५ दिवसांमध्ये तर्कसंगत आदेश पारित करतील.
- ड) या धोरणानुसार सक्षम प्राधिका-यांनी पारित केलेल्या शिक्षेच्या कोणत्याही आदेशामध्ये प्रकरणाची वस्तुस्थिती नमूद करण्यात येईल आणि आदेशाची कारणे नोंदवण्यात येतील. जर, काळ्या यादीत टाकावयाचे असेल तर सदर आदेशामध्ये ज्यांना काळ्या यादीत टाकावयाचे आहे अशा मालकाचे / भागीदाराचे / भागीदारांची / संचालकांची / कुलमुख्तारांची नाव/ नावे निर्देशित करण्यात येतील आणि सर्व संबंधितांना लेखी स्वरूपात कळविण्यात येईल.

५.५ अपीलिय प्राधिकारी :-

अपीलिय प्राधिकारी आणि अपील करण्याची कार्यपध्दती वरील प्रकरण ४.१९ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे असेल.

प्रपत्र- 'अ'

बृहन्मुंबई महानगरपालिका

अनुज्ञापन विभाग

(बृहन्मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम ३२८ / ३२८ अ अन्वये व्यावसायिक जागा व्यतिरिक्त जागा / व्यावसायिक जागा / तात्पुरती जाहिरात यासाठी परवानगी मिळविण्याकरीता अर्जाचा नमूना.)

प्रति,

वरिष्ठ निरीक्षक (अनुज्ञापन)

-----विभाग,

१. अर्जदाराचे नाव :

पहिले नाव	मधले नाव	आडनाव	एजन्सी/ पेढी/फर्म/ ट्रस्ट यांच्याशी नाते

२. एजन्सी/पेढी/ट्रस्टचे नाव -----

३. स्थिती : मालकीची पेढी / भागीदारी / कंपनी (प्रा.लि./पब्लिक लि.) / धर्मदाय न्यास
/ सार्वजनिक संस्था / राजकीय / इतर अधोरेखित करा:-----

४. कंपनी / पेढी / एजन्सीचा पत्रव्यवहाराचा पत्ता :-

दूरध्वनी क्रं/ भ्रमणध्वनी क्रं.....फॅक्स:-.....इमेलआयडी:-.....

५. नियोजित परवाना धारकाचा तपशील :-

नाव			पेढी/एजन्सी/ न्यास यांच्याबरोबरचे नाते	भ्रमणध्वनी क्र.	आधार क्र.	पॅन क्र.
पहिले	मधले	आडनाव				

६. जाहिरातीचा तपशील :

(अ) जागेचा प्रकार - व्यावसायिक जागा/ व्यावसायिक जागेव्यतिरीक्तची जागा / तात्पुरती जाहिरातांची जागा / महानगरपालिका रस्ता / पदपथ :-----

(ब) जाहिरातीचा पत्ता / अचूक ठिकाण:-
.....
.....

(क) मालमत्ता क्र. [सॅक नं] :-.....

(ड) जाहिरातीचा उद्देश [शैक्षणिक / धार्मिक/जनजागृती/ आरोग्य राजकीय/ शैक्षणिक/वाणिज्यिक/राजकीय/ (निवडणूक) इतर (अधोरेखित करावा)].....
.....
.....

(ई) प्रदर्शित करावयाचा मजकूर : -
.....
.....
.....

(फ) जाहिरात प्रदर्शित करावयाचा प्रस्ताव असलेल्या तारखेपासून जाहिरातीचा कालावधी:- पासून .....ते .....

(ग) जाहिरातीची संख्या आणि आकारमान :

अनु.क्र.	जाहिरातीचा प्रकार	लांबी (फूट)	रूंदी/उंची (फूट)	एकूण क्षेत्र(चौ.फूट)	प्रकाशित/अप्रकाशित	फलकांची संख्या

७. जोडपत्राप्रमाणे आवश्यक असणारे सर्व कागदपत्रे सादर करण्यात आले आहेत : होय / नाही

मी/आम्ही, वरील बृहन्मुंबई महानगरपालिकेची धोरणात्मक मार्गदर्शक तत्त्वे काळजीपूर्वक वाचली आहेत, आणि सर्व अटींचे पालन केले आहे. मी/आम्ही, असे स्विकारतो की जर, मी/आम्ही, सादर केलेली माहिती खोटी असल्याचे आढळून आले तर कायद्यानुसार विहित केलेल्या अशा सर्व दंडनीय कार्यवाहीसाठी जबाबदार असेल. तसेच मी असेही कथन करतो की ज्यावर जाहिरात फलक लावण्याचे योजण्यात आले आहे, ती मालमत्ता / इमारत, कोणत्याही न्यायालयामधील कोणत्याही न्यायालयीन खटल्यामध्ये समाविष्ट नाही.

अर्जदाराची सही

दिनांक:-

जोडपत्र

जाहिरातीचे प्रकार

(अ) व्यावसायिक जागेव्यतिरिक्त जागेवरील जाहिरात					
अनु. क्र.	जाहिरातीचे प्रकार	प्रकाशित	अप्रकाशित	डिजिटल	
१	जमिनीवरिल जाहिरात फलक	√	√	√	
२	कोरी भित (डेड वॉलवरील)	√	√	×	
३	फिरते जाहिरात फलक (पार्ककेलेले)	√	√	×	
४	स्कायवॉक/ उड्डाणपूल/ पादचारीपूलावरील जाहिरात	√	√	√	
५	किओस्क	√	√	×	
६	परिवर्तनशील (चल संदेशसेवा)	√	×	×	
७	प्रकाशित फलक	√	√	√	
८	आश्रय स्थानके	√	√	√	
९	फिरत्या वाहनावरील जाहिरात	×	√	×	
१०	रंगाची/ बहूरंगाची रेखाचित्रीय प्रदर्शित जाहिरात	√	×	√	
११	भित्तीचित्र	×	√	×	
(ब) व्यावसायिक परिसरातील जाहिरात					
१	आकाशचिन्ह / जाहिरात फलक	√	√	√	
२	जाहिरात फलक (नाव /दिशादर्शक)	√	√	√	
३	मॉलवरील/ मॉलच्या आतील जाहिरात फिरत्या व स्थिर वाहना सह (संगणीकृत रंगाची/ बहुरंगाची/ रेखाचित्रीय प्रदर्शित जाहिराती सह)	√	√	√	
४	प्रकाशित फलक (ग्लोसाईन/निऑन साईन)	√	×	√	
५	दर्शनी कपाटे/ शोरुम / (प्रकाशित)	√	×	×	
६	काचेच्या दर्शनी भागावरील जाहिरात	√	√	×	
७	भितीवरील जाहिरात	√	√	×	
(क) महापालिका रस्ता / पदपथावरील तात्पुरत्या जाहिराती					

१	कापडी फलक	×	√	×
२	फलक	×	√	×
३	झेंडे	×	√	×

(अ) सर्व जाहिरातींच्या परवानगीसाठी आवश्यक असणारे सर्वसाधारण कागदपत्रे :

अनु क्र.	सादर करावयाच्या खालील कागदपत्रांच्या साक्षात्कृत प्रती
(अ)	ओळख पुरावा (कोणताही एक)
	i) पॅन कार्ड
	ii) आधार कार्ड
	iii) पासपोर्ट (पारपत्र)
	iv) (ड्रायव्हिंग लायसन्स) वाहन चालवण्याची अनुज्ञाप्ती
	v) निवडणूक ओळखपत्र
(ब)	जागेचा ताबा असण्यासंबंधीचा पुरावा (कोणत्याही प्रकारच्या/ आकारमानाच्या जाहिरात फलकासाठी)
	मालमत्ता पत्रक
क)	व्यवसाय अस्तित्वाचा पुरावा कोणतेही एक
	i) भाडे पावती
	ii) व्यावसायिक फोटोपास
	iii) नोंदणीकृत भाडेपट्टा करार
	iv) भाडेपट्टा करार
	v) ताबा पत्र
(ड)	व्यवसाय अस्तित्वाचा पुरावा (जे लागू असेल ते)
	i) भागीदारी कराराची प्रत (नोंदणीकृत / नोटरी केलेली)
	ii) संस्थापन समयलेखाची प्रत
	iii) कंपनी अधिनियमाखालील विधि संस्थापनाचे प्रमाणपत्र

	iv) संस्था अधिनियम आणि मुंबई सार्वजनिक न्यास अधिनियम यांच्या नोंदणी अनुसार धर्मदाय आयुक्तांनी जारी केलेले प्रमाणपत्र.
	v) दुकाने आणि आस्थापना प्रमाणपत्र
	vi) आय.ओ.डी. आणि प्रारंभ प्रमाणपत्र
	vii) जर राजकिय पक्ष असेल तर, पक्षाच्या नाममुद्रित पत्रावर प्राधिकार
	vii) मालकी पेढी चालू खात्याच्या पासबुकाचे पहिले पान किंवा त्या खात्याचा रद्य केलेला धनादेश
(ई)	जाहिरात फलकाचे रेखाचित्र ज्यामध्ये प्रदर्शित करावयाचा वस्तूचे आकारमान आणि तपशील असतील.
(फ)	मॉल/ शॉपिंग कॉम्प्लेक्सच्या जागेचा जागा मालकांकडून मंजूर केलेल्या परवानगी विषयीचे हमीपत्र ज्यामध्ये ते त्या जागेमध्ये केवळ व्यवसायाची / वाणिज्य आस्थापनेची जाहिरात प्रदर्शित करण्यात येईल या बाबतचे हमीपत्र देण्यात येईल.
(ग)	संरचना स्थैर्यता प्रमाणपत्र (जर फलक २०० चौ.फूट किंवा २०० चौ.फूटापेक्षा जास्त किंवा आकाशचिन्ह असेल तर)
(ह)	बांधकाम कुंपण, एस.आर.ए प्रकल्पाच्या कुंपनावरील जाहिरात (प्रमाणपत्र/ सक्षमप्राधिका-याचे ना-हरकत प्रमाणपत्र)
(आय)	काचेच्या दर्शनी भागावर जाहिरातीसाठी इमारत विभागाकडून प्रमाणपत्र (इमारत प्रस्ताव खात्याकडील ना-हरकत प्रमाणपत्र)

प्रपत्र 'ब'

क्षतीपूर्ती बंधपत्र - नि - हमीपत्र
मुद्रांकावर

प्रति,
महानगरपालिका आयुक्त,
बृहन्मुंबई महानगरपालिका

विषय-----

-----येथे जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी परवानगी मिळणेबाबत.

मी,श्री / श्रीमती / मेसर्स -----वय-----,-----येथे स्थित असलेल्या
मालमत्तेचा मालक (किंवा जर संस्था असेल तर)

आम्ही श्री / श्रीमती १)

२)

३)

४)

मेसर्स-----सहकारी गृहनिर्माण संस्थेच्या व्यवस्थापन समितीचे संचालक(यामध्ये
नंतर ज्याचा उल्लेख 'मालक' असा करण्यात आला आहे)

(किंवा) जर, ट्रस्ट (न्यास) असेल तर)

मी,श्री / श्रीमती -----मेसर्स-----ज्या पेढीचे मालक / भागीदार/ संचालक ज्या
पेढीचे नोंदणीकृत कार्यालय-----येथे असून राहणार-----येथे (यामध्ये नंतर ज्यांचा
उल्लेख 'जाहिरातदार' असा करण्यात आला आहे)

ज्याअर्थी, जाहिरातदाराने, मुंबई महानगरपालिका अधिनियम,१८८८ च्या कलम ३२८
आणि ३२८ अ अन्वये जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता परवानगी मिळावी यासाठी बृहन्मुंबई
महानगरपालिकेला अर्ज केला आहे.

आणि ज्याअर्थी मालकानी, त्यांच्या-----येथील मालमत्तेमध्ये जाहिरात फलक
उभारण्याकरीता आणि जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता जाहिरातदाराला परवानगी दिली आहे.

आणि ज्याअर्थी जाहिरातदाराने-----येथे जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता परवानगी
मिळावी यासाठी महापालिकेकडे अर्ज केला आहे आणि आम्हाला म्हणजे मालक व जाहिरातदार
यांना मार्गदर्शक तत्वांमध्ये घालून दिलेल्या अटींमध्ये संयुक्त हमीपत्र देणे गरजेचे आहे.

मालक आणि जाहिरातदार याद्वारे खालीलप्रमाणे हमी देतात.

मालक आणि जाहिरातदार, जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता परवानगी देण्यासाठी बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने तयार केलेल्या नियम, विनियम आणि मार्गदर्शक तत्वांचे अनुपालन करण्याकरीता याद्वारे स्पष्टपणे कबूल करतात व तशी हमी देतात.

मालक आणि जाहिरातदार, याद्वारे अशी हमी देतात की, जाहिरात फलक उभारणे आणि जाहिरात प्रदर्शित करणे यामुळे मालकांच्या मालकीच्या इमारतीच्या हवा, प्रकाश आणि खेळती हवा यांना किंवा शेजारच्या इमारतीस आणि / अथवा जागेला कोणत्याही प्रकारे प्रतिकूलपणे बाधित करणार नाही किंवा कोणताही अडथळा निर्माण करणार नाहीत.

मालक / संस्था याद्वारे असे नक्की करते की संस्थेच्या सर्व सदस्य मंडळाने दिनांक----- रोजी घेण्यात आलेल्या सर्व सदस्य मंडळाच्या सर्व साधारण सभेमध्ये ठराव पास करून संस्थेच्या जागेमध्ये जाहिरात फलक उभारण्याकरीता आणि जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता जाहिरातदारांना परवानगी देणारा ठराव मंजूर केला आहे. ज्या ठरावाची प्रत संस्थेच्या लेखापरिक्षकाने प्रमाणित केली आहे.

मालक / जाहिरातदार तक्रारींचे निवारण करण्यासाठी मार्गदर्शक तत्वांमध्ये विहित केलेल्या उचित अपील प्राधिका-यांकडे विहित केल्याप्रमाणे अपील प्राधिका-यांचा निर्णय हा अंतिम असेल आणि त्यांच्यावर बंधनकारक राहिल.

मालक आणि जाहिरातदार याद्वारे पुढे असे मान्य करतात आणि हमी देतात की ते, ज्या जागेमध्ये जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी पालिका आयुक्त परवानगी देत आहेत. यासंबंधी महापालिकेच्या किंवा पालिका आयुक्तांच्या किंवा त्या दोहोंपैकी कुणाही एकाच्या विरुद्ध सुरु करण्यात येतील अशा कोणत्याही स्वरूपाच्या सर्व कार्यवाह्या, कृत्ये, खटले, हानी, दावे, नुकसान भरपाई, मागण्या यापासून बृहन्मुंबई महानगरपालिकेस आणि पालिका आयुक्तांना किंवा त्यांच्यापैकी कोणासही यानंतर सर्व वेळी मुक्त करतील आणि हानी पासून दूर ठेवतील आणि क्षतीपूर्ती करतील.

आम्ही पुढे मान्य करतो आणि हमी देतो की, जाहिरातदार आणि मालक किंवा कोणीही इतर एक व्यक्ती किंवा अनेक व्यक्ती यांच्यामध्ये याबाबतीत उत्पन्न होणा-या कोणत्याही कायदेशीर खटल्यांसंबंधी महापालिकेस / पालिका आयुक्तांना जबाबदार धरण्यात येणार नाही.

आम्ही महापालिकेस / पालिका आयुक्तांना पुढील गोष्टींपासून क्षतीपूर्ती करतो.

(i) ज्यावर जाहिरात फलक उभारण्याचे योजण्यात आले आहे त्या इमारतीची संरचनात्मक स्थैर्यता आणि तसेच जाहिरात फलकांच्या बांधकामाची सुध्दा संरचनात्मक स्थैर्यता
(ii) सौंदर्यविषयक देखावा, (iii) नियोजित जाहिरात फलकासमोर २५ मीटर्सच्या अंतरामधील झाडांची सुरक्षितता.

मालक आणि जाहिरातदार याद्वारे संयुक्तपणे असे नक्की करतात की, ज्यावर जाहिरात फलक उभारण्याचे योजण्यात आले आहे ती इमारत / मालमत्ता कोणत्याही न्यायालयामध्ये कोणत्याही खटल्यामध्ये समाविष्ट नाही आणि जर असे आढळून आले की, सदर इमारत किंवा मालमत्ते विषयी कोणत्याही न्यायालयामध्ये वाद प्रलंबित आहे तर आम्ही याद्वारे बृहन्मुंबई महानगरपालिकेला जाहिरातदारांना दिलेली परवानगी रद्द करण्यास याद्वारे अधिकार देतो आणि मी / आम्ही मालक म्हणून सदर जाहिरात फलक आणि जाहिरात फलकाचे बांधकाम काढून टाकण्याची जबाबदारी घेतो.

हे हमीपत्र आमच्यावर, आमचे वारस, मुत्युपत्र व्यवस्थापक, कारभारी एक / अनेक उत्तराधिकारी आणि अभिहस्तांकिती यांच्यावर बंधनकारक आहे.

आज दिनांक-----माहे-----सन

आपले विश्वासू,

साक्षीदार

(१)-----

(२)-----

प्रपत्र 'क'

हमीपत्र

मुद्रांकावर

प्रति,

महानगरपालिका आयुक्त,
बृहन्मुंबई महानगरपालिका

विषय - -----

-----येथे जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी परवानगी मिळणेबाबत.

मी, श्री / श्रीमती / मेसर्स -----वय-----येथे
स्थित असलेल्या मालमत्तेचा मालक (किंवा जर संस्था असेल तर)

आम्ही श्री / श्रीमती १)

२)

३)

४)

मेसर्स-----सहकारी गृहनिर्माण संस्थेच्या व्यवस्थापन समितीचे संचालक
(यामध्ये नंतर ज्याचा उल्लेख ' मालक ' असा करण्यात आला आहे)

(किंवा) जर, ट्रस्ट (न्यास) असेल तर)

मी, श्री / श्रीमती ----- मेसर्स ----- ज्या पेढीचे मालक / भागीदार / संचालक ज्या
पेढीचे नोंदणीकृत कार्यालय ----- येथे असून राहणार----- येथे (यामध्ये नंतर ज्याचा
उल्लेख 'जाहिरातदार ' असा करण्यात आला आहे) ज्याअर्थी , जाहिरातदाराने, मुंबई
महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम ३२८ आणि ३२८ अ अन्वये जाहिरात प्रदर्शित
करण्याकरीता परवानगी मिळावी यासाठी बृहन्मुंबई महानगरपालिकेला अर्ज केला आहे.

आणि ज्याअर्थी मालकानी, त्यांच्या ----- येथील मालमत्तेमध्ये जाहिरात फलक उभारण्याकरीता
आणि जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता जाहिरातदारांना परवानगी दिली आहे.

आणि ज्याअर्थी जाहिरातदारांनी ----- येथे जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता परवानगी मिळावी
यासाठी महापालिकेकडे अर्ज केला आहे आणि आम्हाला म्हणजे मालक व जाहिरातदार यांना
मार्गदर्शक तत्त्वांमध्ये घालून दिलेल्या अटींमध्ये संयुक्त हमीपत्र देणे गरजेचे आहे.

मालक आणि जाहिरातदार याद्वारे खालीलप्रमाणे कबूल करतात / हमी देतात

(१) मालक याद्वारे असे नक्की करतात की, ज्यावर जाहिरात प्रदर्शित करावयाची आहे ती जमीन भाडेपट्ट्याची पालिकेची जमीन आहे , जिचा सी.टी.एस. क्रमांक -----असा असून जी, ----- येथे स्थित आहे. मालक आणि जाहिरातदार याद्वारे पुढे असे नक्की करतात की मालक , जाहिरात फलक उभारण्याकरीता आणि जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता जाहिरातदारांना परवानगी देत आहेत यासाठीची वार्षिक मोबदला रक्कम ही रु.----- (रुपये-----) आणि जाहिरातदारांद्वारे संस्थेला प्रत्यक्षात चुकती केलेली खरी आणि अचूक रक्कम, जाहिरातीच्या परवानगीसाठी केलेल्या अर्जामध्ये उघड करण्यात आली आहे. मालक आणि जाहिरातदार याद्वारे संयुक्तपणे आणि वेगवेगळे पुढे असे मान्य करतात आणि हमी देतात की, ते वर वर्णन केल्याप्रमाणे प्राप्त झालेल्या निव्वळ वार्षिक नुकसान भरपाईच्या ५० % इतकी किंवा जाहिरात फलक अथवा फलक यांच्या पृष्ठभागाच्या क्षेत्राएवढ्या काल्पनिक जमीन क्षेत्रावरील जमिनीच्या चालू बाजारभावाच्या १५ % च्या दराने परिगणित केलेले किंवा त्याच रस्त्यावर अथवा कॉरिडोरमध्ये सार्वजनिक लीलावामार्फत कोणत्याही जाहिरातीमधून मुंबई महानगरपालिकेने मिळवलेल्या प्रमाणशिर पृष्ठभाग क्षेत्र आधारावरील प्रत्यक्ष वसूलीच्या आधारे प्राप्त झालेल्या रकमेच्या ५० % एवढे अतिरिक्त वार्षिक भूभाडे, जे वरील ३ प्रकारापैकी सर्वात जास्त असेल ते भरतील.(किंवा मालमत्ता विभागाने वेळोवेळी निश्चित केलेल्या धोरणात्मक तत्त्वानुसार)

(२) मालक/ संस्था याद्वारे असे नक्की करते की, सर्व सदस्य मंडळाने दिनांक ----- रोजी घेण्यात आलेल्या सर्व सदस्य मंडळाच्या सर्व साधारण सभेमध्ये ठराव मंजूर करून संस्थेच्या जागेमध्ये जाहिरात फलक उभारण्याकरीता आणि जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता जाहिरातदारांना परवानगी देण्यात ठराव मंजूर केला आहे. ज्या ठरावाची नक्कल संस्थेच्या लेखापरिक्षकाने प्रमाणित केली आहे.

(३) मालक आणि जाहिरातदार याद्वारे संयुक्तपणे असे नक्की करतात की, ज्यावर जाहिरात फलक उभारण्याचे योजण्यात आले आहे ती इमारत / मालमत्ता कोणत्याही न्यायालयामध्ये कोणत्याही खटल्यामध्ये समाविष्ट नाही आणि जर असे आढळून आले की, सदर इमारत किंवा मालमत्तेविषयी कोणत्याही न्यायालयामध्ये वाद प्रलंबित आहे तर आम्ही याद्वारे बृहन्मुंबई महानगरपालिकेला जाहिरातदारांना दिलेली परवानगी रद्द करण्यास याद्वारे अधिकार देतो आणि मी / आम्ही मालक म्हणून सदर जाहिरात फलक आणि जाहिरात फलकाचे बांधकाम काढून टाकण्याची जबाबतदारी घेतो.

(४) हे हमीपत्र आमच्यावर, आमचे वारस, मृत्यूपत्र व्यवस्थापक, कार्यकारी अधिका-यांवर/प्रशासकांवर / उत्तराधिकारी/ वारसादरांवर आणि अभिहस्तांकित यांच्यावर बंधनकारक आहे.

आज दिनांक ----- माहे ----- सन

आपले विश्वासू,

साक्षीदार

(१) -----

(२) -----